

کارهای علمی دربارهٔ فرهنگ اسلامی دفاع از ما هم

«مقالات و بررسی‌ها» مایل است که برای اطلاع اهل مطالعه از کتابهای باارزشی که در خارج از ایران دربارهٔ فرهنگ اسلامی به چاپ می‌رسد نیز اطلاعاتی در اختیار خوانندگان خود بگذارد. و اینکه معرفی چند کتاب از این نوع

آئین بودا و مسیحیت : گشودن راهی برای گفت و شنود

بقلم گ. زیگموند

Siegmund, Georg, **Buddhismus und Christentum. Vorbereitung eines Dialogs**, Frankfurt : Verlag Josef Knecht, 1968, 311 pp.

پروفسور زیگموند که خود از صاحب‌نظران فلسفه غربی است و سالیان دراز به مطالعه و تتبع در الهیات مسیحی اشتغال داشته است، در این کتاب از نتایج تحقیقات دانشمندان اروپائی دربارهٔ اصول عقاید بودائی بهرهٔ تمام گرفته و برای آشنائی بهتر با طرز تفکر و آداب دینی و روش زندگی بودائیان به شرق دور نیز سفر کرده است. همهٔ مطالب این کتاب دارای اهمیت و شایستهٔ توجه است. خاصه

در مواردی که میسان سارتر جوان و گاوماتای جوان ، میان « هیچ » انگریستانسیالسیم و « نیروانا » ی بودائی ، میان مسیح و بودا ، میان تصور « خدا » و « روح » در شرق و غرب ، مقایسه می کند .

بحث درباره آئین بودائی « زن » Zen Buddhism در ژاپونیز از بخشهای بسیار پرارزش این کتاب است ، و نویسنده خود با استادان و نمایندگان برگزیده این آئین دیدار کرده و با بعضی از آنان دوستی و آمیزش داشته است .

در فصل آخر گفتگوی بسیار دلکشی درباره « امپراطور پرستی » مردم ژاپون آورده شده است ، و اهمیت این مبحث از آن جهت است که این خاصیت نه تنها در بین پیروان مذهب شینتو Shinto ، بلکه در میان بودائیان ژاپن نیز رواج و عمومیت دارد .

کوشش نویسنده این کتاب در نقل افکار و آراء دینی شرقی بوسیله الفاظ و اصطلاحات اروپائی ، بیان معانی فلسفی غربی در عباراتی که برای ژاپونیا و چینیا و هندیا قابل درک باشد ، در خورستایش است ؛ و از اینروی مطالعه آن نه تنها برای محققان و دین شناسان غربی سودمند است ، بلکه دانشمندان مشرق زمین نیز از این راه می توانند با طرز تفکر اروپائیان درباره مسائل دینی آشنا شوند . این کتاب برای ایجاد تفاهم دینی و فکری میان شرق و غرب راهی تازه می گشاید .

تاریخ جهان ، گرد آوری و تنظیم ه . فرانک ، ا . هوفمان و

گروهی دیگر . (۱)

(۱) Frank, H., Hoffmann, E. and others (Eds.)

Saeculum Weltgeschichte, Band II : Neue Hochkulturen in Asien; Die estern Hochreligionen; Die griechische römische Welt, Band III: Die Hochkulturen im Zeichen der Weltreligionen

جلد دوم: تمدنهای بزرگ جدید در آسیا - نخستین دینهای بزرگ - یونان و روم .

جلد سوم: تمدنهای بزرگ و تأثیر دینهای جهان در آنها: (۱) - امپراطوری چین - مسیحیت - مانویت - یهود - اسلام - دینهای بودایی و هندوئی .

جلد چهارم: تمدنهای بزرگ و تأثیر دینهای جهان در آنها: (۲) - قرون وسطی و حوزه‌های سه گانه^{*} آن: بیزانس، اسلام، اروپای غربی. چین - کره - ژاپن - آسیای مرکزی - آفریقای جنوبی .

مقالاتی که در این سه جلد گرد آوری شده اند همگی مکمل یکدیگرند و نظم و هماهنگی خاصی میان آنها برقرار است. اهمیت این مجموعه بیشتر از آن جهت است که برخلاف اغلب کتبی که عنوان «تاریخ جهان» دارند، در آن اروپا مرکز جهان نیست، بلکه همه^{*} تمدنهای بزرگ باستانی مستقلاً و از لحاظ تأثیری که در تحولات یکدیگر داشته اند مورد بحث قرار می‌گیرند .

جلد دوم به پنج بخش عمده تقسیم می‌شود، و هر بخش شامل چند فصل است .

(۱) - Der chinesische Kaiserstaat; Christentum; Manichäismus; Judentum; Islam; Buddhismus und Hinduismus.

Band IV: Die Hochkulturen im Zeichen der Weltreligionen.

(۲) - Das dreifache Mittelalter: Byzanz, Islam, Abendland ; China; Korea; Japan; Zentralasien; Afrika südlich der Sahara.

Freiburg i; Br.: Herder Verlag, Vol. II: 1966; 677pp; Vol III,

1967; 494 pp.; Vol. IV, 1967, 717 pp.

بخش اول (D) ، « تمدنهای بزرگ جدید آسیا - صحراگردان اسب سوار » ، دارای فصول زیر است :

۱ - فینیقیان ، ۲ - ظهور اقوام آرامی ، ۳ - امپراطوری آشور ، ۴ - صحراگردان اولیه* استپهای اوراسیا (Eurasia) ، ۵ - شاهنشاهی ایران.

بخش دوم (E) ، « یونانیان و مردمان سواحل دریای مدیترانه » از فصول زیر تشکیل یافته است :

۱ - یونانیان ، ۲ - شمال ناحیه* آلپ در عصر آهن و تمدن پیشرفته* ناحیه* مدیترانه .

بخش سوم (F) ، « ادیان پیشرفته و نظامات اخلاقی و اجتماعی و قدرت و تأثیر آنها در شکل دادن به تمدنها » ، بفصول زیر تقسیم میشود :

۱ - دین اسرائیل و یهود ، ۲ - دین زردشتی ، ۳ - هند در دوره* برهمنی و آغاز دوره* بودائی ، ۴ - طریقه* چین در تشکیل وحدت سیاسی و فرهنگی ، و عصر فلاسفه .

بخش چهارم (G) « عصر هلنی و جلوه‌های آن » .

بخش پنجم « امپراطوری روم و وحدت ناحیه* مدیترانه‌ای » . آنچه در جلد دوم اهمیت و تازگی دارد یکی فصلی است که از صحراگردان استپهای « اوراسیا » گفتگو می‌کند ، و این سرزمین وسیع را که از نواحی شرقی اروپا تا سبیریه و مرزهای چین کشیده شده است به صورت یک واحد تاریخی و فرهنگی نمایش می‌دهد ؛ و دیگر فصلی است که به دینهای بزرگ اختصاص دارد ؛ و زمان پیدایش آنها را در یک دوره* بزرگ قرار می‌دهد : « دوره* ظهور این نخستین پیغمبران و فیلسوفان عصری بسیار پرثمر در تاریخ حیات انسان است » . فصل مربوط به امپراطوری روم نیز بسیار جامع و کامل است و به جنبه‌های فرهنگی آن توجه خاص شده است .

جلد سوم نیز شامل چند بخش بزرگ است و هر بخش باز به فصول جداگانه تقسیم می شود .

بخش ششم (I) ، « دولت امپراطوری چین و مشکلات آن » ، از این فصول تشکیل یافته است :

۱- ورود چین در تاریخ جهانی « اوراسیا » ، و امپراطوری سلسله « هن » (Han) ، ۲- نخستین جلوه های تمدن چین در کره ، ۳- مهاجرت های اصلی صحراگردان از آسیای شرقی به اروپا .

بخش هفتم (J) ، « ادیان جهان » ، ۱- مسیحیت تا زمان شارلمانی ، ۲- آئین مانی ، ۳- تاریخ قوم یهود از دومین تخریب معبد اورشلیم تا خروج از اسپانیا ، ۴- اعراب عصر جاهلی و ظهور اسلام ، ۵- دین هندوئی و بودائی از زمان اشوکا تا غلبه اسلام برهند .

فصول مختلف این جلد نیز بدست محققان و صاحب نظران طراز اول جهان نوشته شده ، و در عین حال میان همه آنها هماهنگی و ارتباط مشهود است .

جلد چهارم شامل بخشهای زیر است : بخش هشتم (K) ، « رشد تمدنهای بزرگ تحت تأثیر ادیان جهان » ، و برخورد آنها باهم ، ۱- اروپای شرقی از ۳۷۵ تا ۱۲۰۴ ، ۲- عالم اسلامی تا پایان عهد عباسیان ، ۳- اقوام ژرمن و جهان غرب تا پایان قرن سیزدهم ، ۴- چین از ۲۲۰ تا ۹۰۶ بعد از میلاد ، نژادهای بیگانه ، ادیان جهان و مواریت فرهنگهای محلی ، ۵- تأسیس دولتهای جدید آسیای شرقی از ۹۰۶ تا ۱۲۰۶ ، ۶- کره و ژاپن در راه استقلال ، تحت تأثیر تمدن چین ، ۷- آسیای مرکزی در عصر دینهای جهان ، آفریقا ، جنوب صحرا .

در این جلد بیش از هر چیز به تأثیر افکار و عقاید در تحولات اجتماعی نکیه شده ، و عوامل اقتصادی تحت الشعاع امور دینی و فرهنگی

قرار گرفته است. این خاصیت در فصل اول کاملاً آشکار است، زیرا در آنجا اقوامی مختلف، که هر یک از آنها تمدنی خاص خود دارد، با هم تحت عنوانی چون « مسیحی » یا « مسلمان » در یکجا و در یک ردیف قرار گرفته اند.

آنچه در این جلد شایسته توجه است و تازگی دارد، اولاً اهمیت است که به اقوام همسایه چین و روابط آنها با تمدن این کشور بزرگ داده شده، و ثانیاً تجزیه و تحلیلی است که از تاریخ اقوام آفریقائی و مناسبات و بستگیهای آنها بایکدیگر بعمل آمده است.

امید است که سایر بخشهای این دوره نیز به همین کیفیت، و با همین وسعت و جامعیت، انتشار یابد.

فرهنگ خاورمیانه (Die Kultur des Vorderen Orients)

مقاله ای بقلم ه. ه. شدر (H. H. Schaeder) و والتر هینتس

(Walther Hinz)

در مجموعه « کتاب راهنمای تاریخ فرهنگ » گرد آورده اوگن تورنهر - بخش ۱۰۶ تا ۱۱۰، جلد ۱ - ۵.

Handbuch der Kulturgeschichte; Herausgegeben Von Eugen Thurnher, Lieferung 106-110, Heft 1-5; Frankfurt: Akademische Verlagsgesellschaft, 1965, 103 pp.

شدر - شرقشناس معروف آلمانی در این مقاله با وسعت اطلاع کم نظیری که خاص اوست، فرهنگ خاورمیانه را از زمانهای بسیار قدیم، از دوران سومریها و اکدیها، مورد بحث قرار می دهد. اصل این مقاله در طبع اول همین مجموعه بسال ۱۹۳۶ بچاپ رسید، و اکنون با تجدید و اصلاحات و اضافات محققانه والتر هینتس دوباره انتشار می یابد.

مقصود شدر در اینجا « بیان تاریخ تمدن مغرب زمین است در پرتو تاریخ فرهنگ ملل شرق » (ص ۶۹) ، و مبنا و معیار سنجش و ارزشیابی او در این کار ، دو اصل اساسی تمدن غرب ، یعنی مسیحیت و فرهنگ یونان است. به عقیده وی انسان نخستین بار در مشرق زمین به وضع و مقام خویش در عالم آگاهی یافت و با ظهور پیغمبران و رهبران دینی به حقیقت وجود خود واقف گشت ، از قید افسانه و اسطوره آزاد گشت و به مرحله ایمان قدم نهاد . در این مقاله تمدن یونان و بستگیهای آن با فرهنگهای شرق ، و نیز دوره « هلنیسم » و تأثیرات آن در شرق و غرب مورد بحث قرار می گیرد . بخشهای مربوط به اسلام محققانه و پرازش است ، لکن باید یاد آور شد که وی در اینجا نیز ، چنانکه در نوشته پیشین خود ، « انسان در شرق و غرب » ، تأثیر فرهنگ اسلامی را در تمدن غرب کمتر از آنچه هست انگاشته است و نیز امروزه تحقیقات درباره تاریخ عصر سلجوقی و هنر آن بسیار بیش از آنچه در مقاله شدر بیان شده است پیش رفته و وسعت یافته است ؛ و دیگر نمی توان ترکیه را پیشرفته ترین کشور اسلامی بشمار آورد .

و الترهینتس در پاره ای موارد مطالب تازه ای در این مقاله وارد ساخته و بر تعداد عکسها و تصاویر افزوده است ، مخصوصاً توضیحات مفصلی که در پای تصاویر آورده است ارزش کار او را بیشتر می کند .

فتح الله مجتبائی

فعالیت های علمی و آموزشی دانشکده الیسات

روابط خارجی و دانشگاهی

چند گزارش از مأموریت‌های علمی هیأت آموزشی دانشکده

۱- گزارش آقای ابوالقاسم اجتهادی از دانشگاه کمبریج انگلستان

شهر دانشگاهی کمبریج در جنوب شرقی انگلستان واقع است و در حدود صد هزار نفر جمعیت دارد. زیبایی و سرسبزی این شهر بدرجه‌ایست که هر ساله گذشته از آثار تاریخی، تعداد زیادی توریست فقط برای دیدن مناظر زیبا و سرسبزی مسحورکننده‌اش باین شهر می‌آیند. نهر کم Cam که نام کمبریج از آن گرفته شده با انشعابات فوق‌العاده زیاد و دلپذیرش توانسته پیرایه‌ای بس جالب بر این حریف دلبر ببندد. قایق رانی بر روی این نهر و عبور از مناطقی که پوشیده از درختهای کهن سال می‌باشد یکی از تفریحاتی است که هر ساله هزارها توریست را بکمبریج می‌کشاند.

تشکیلات دانشگاهی در این شهر فوق‌العاده توسعه دارد. کمتر جایی را در کمبریج میتوان پیدا کرد که دامنه تشکیلات و تأسیسات دانشگاهی بآن جاکشیده نشده باشد. در حقیقت باید گفت امروزه شهر و دانشگاه بصورت دو کلمه مترادف در آمده است. زیرا شهر کمبریج جز دانشگاه چیزی دیگر نیست و دانشگاه هم آنقدر توسعه پیدا کرده که تمام شهر حتی دورترین نقاط آنرا تحت الشعاع قرار داده است.

بقول یکی از استادان همین دانشگاه اگر دانشگاه و تأسیسات آنرا از کمبریج بردارند کلمه شهر هم خود بخود با آن خواهد رفت و چیزی باقی نخواهد ماند جز یک ده. هرکس در این شهر به نحوی مستقیم و یا غیر مستقیم با دانشگاه ارتباط دارد و چنان مینماید که تمام مردم در این شهر برای دانشگاه کار می‌کنند و حتی آن مردم و مؤسساتی که در ظاهر

تصور می‌شود هیچگونه ارتباطی با دانشگاه ندارند و وقتی بیاطن کار آنها دقت شود معلوم خواهد شد که غیر مستقیم با دانشگاه مربوط و بدانگاه متکی هستند. بعنوان مثال میتوانیم بگوئیم کمبریج یک شهر توریستی است و هر ساله مقدار قابل توجهی توریست باین شهر می‌آید و در نتیجه تعداد زیادی هتل از آنان پذیرائی می‌کند و تعداد بی‌شماری مغازه باحتیاجات آنان پاسخ می‌دهد، مؤسسات زیادی برای انجام کار آنان کار می‌کنند و بالاخره مردم بی‌شماری هم از این طریق امرار معاش می‌نمایند. ظاهراً این امر هیچ ارتباطی با دانشگاه ندارد ولی واقع این است که این توریست‌ها یا برای مشاهده آثار تاریخی و یا برای دیدن مناظر سرسبز کمبریج راه این شهر را در پیش می‌گیرند که در هر دو صورت با دانشگاه ارتباط پیدا می‌کند زیرا اکثر و یا همه آثار تاریخی و باغهای زیبای کمبریج متعلق بکالج‌ها میباشد، کالج‌ها متعلق بدانگاه و خلاصه همه آنها جزء تأسیسات دانشگاه بحساب می‌آیند.

مهمترین آثار تاریخی موجود در کمبریج ساختمان کالج‌ها و بخصوص کلیساهائی است که در این کالج‌ها ساخته شده است که از لحاظ معماری وقدمت واقعاً دیدنی است. شاید دیدن این آثار تاریخی برای ما ایرانیها بیشتر جالب باشد زیرا نظیر آنرا بصورت دیگر و شاید با قدمت بیشتر در مملکت خود داریم. برای اولین مرتبه که من اینگونه بناها را دیدم بی‌اختیار بیاد مسجد و مدرسه هائی که توأم در ایران در زمانهای خیلی قدیم ساخته شده است افتادم. در بین شاهان و بزرگان ایران و بطور کلی سلاطین و رجال اسلامی معمول بوده است که هر یک در زمان خود برای خدمت بدین و دانش و نوازن ایندو مسجد و مدرسه‌ای توأم می‌ساخته‌اند مانند مدرسه سپهسالار و مروی که ما امثال آنها را در تهران و شهرستانها با قدمت فوق‌العاده زیادتری داریم.

منظور باینان این گونه مدارس ظاهراً این بوده است که بموازات آموختن علم و دانش طلاب و دانشجویان با معالم دینی و دستورات مذهبی هم آشنا شوند و همیشه و همه جا خدا را در نظر داشته باشند، علم را در راه مشروع و انسانی

بکار برند و دین را هم با علم توأم نمایند. بعضی از این بانیان علاوه بر هزینه* ساختمان، اموال غیر منقول و پربهره‌ای را هم برای کمک بزندگی جویندگان علم و دانش وقف کرده‌اند تا ضمن تأمین وسیله* درس و دین وسیله* امرار معاش آنان را نیز تأمین کرده باشند. محرك واقعی اینگونه بانیان غالباً ایمان قوی و مآل اندیشی فوق العاده زیاد بوده است و در همین مدارس بود که بزرگان دین و دانش و ادب چون بوعلی سیناها، فارابی‌ها، رازی‌ها و امثال آنان پرورش یافتند و موجبات سربلندی و افتخار جامعه* ایرانی را فراهم کردند.

اینگونه مدارس را در انگلستان کالج می‌نامند با فرق اینکه جای مسجد را در کالج‌ها کلیسا گرفته است. فرق مهمتر آنکه در انگلستان از اینگونه مدارس در راه خدمت بعلم و دانش و دانشگاه جدا کثر استفاده رami کنند در حالیکه ما مسیر دانشگاه را از مسیر آن مدارس جدا کرده‌ایم و در حقیقت نخواسته و یا نتوانسته‌ایم از پشتیبانی دین برای دانش استفاده کنیم. بهر حال کلیساهای موجود در کالج‌ها را بعلت آنکه مربوط و مختص بکالج است چاپل (Chapel) می‌نامند که هر کدام از آنها امروزه در کمبریج علاوه بر تزیینات داخلی بصورت یکی از آثار تاریخی و یکی از شاهکارهای معماری انگلستان مورد بازدید زیارت کنندگان قرار می‌گیرد. ساختمان اکثر کالج‌ها مانند مدارس قدیمی ایران بدین طریق ساخته شده که یک طرف صحن کالج، چاپل و سه طرف دیگر آن ساختمان یک یا دو طبقه و در بعضی از کالج‌ها بیشتر میباشد. اطاقهای این ساختمانها غالباً یکتیره و مانند حجره‌های مدارس قدیم ایران برای یک دانشجو ساخته شده است. در هر ساختمان به نسبت ده یا پانزده اطاقی که برای طلاب در نظر گرفته‌اند چند اطاق بزرگتر با تشکیلات بیشتر هم برای استادان ساخته‌اند. در بعضی از کالج‌ها ساختمان اختصاصی استادان جداگانه می‌باشد. در ورودی اکثر این کالج‌ها بازمانند

مدارس قدیم ایران بلند با سردرهای فوق العاده زیبا میباشد که غالباً اسم بانی و تاریخ بنا در آن نوشته شده است. قبل از ورود بصحن کالج راهرو و یا هشتی‌ئی وجود دارد که چند اطاق مربوط بدربانان در آنجا ساخته شده است. من تاریخ بنای قدیمترین مدرسه ایران را نمیدانم ولی بطوریکه گفته می‌شود قدیمترین کالج در انگلستان در نیمه دوم قرن دوازدهم میلادی در شهر اکسفورد بنا شده است.

قسمت اعظم دانشگاههای انگلستان را همین کالج‌ها تشکیل می‌دهند زیرا کالج علاوه بر آنکه خانه دانشجو و محل کار استاد است همه گونه مسئولیت دانشجو را نیز بعهده دارد و دانشکده‌ها فقط عبارت از محلهائی است که کلاس درس و آزمایشگاهها در آنجا تشکیل میگردد. کالج‌ها علی‌رغم اینکه قسمتی از دانشگاه هستند در امور داخلی خود استقلال کامل دارند و اداره هر کالج با هیئتی است که اساتید مربوط بآن کالج از بین خود انتخاب می‌کنند. رئیس کالج را بنام ماستر Master یا پرزیدنت President و یا پرووست Provost میخوانند که او هم مسئولیت کالج را بین معاونین خود تقسیم می‌کند. رقابتی که بین مدارس قدیم ایران در جلب اساتید خوب ولو با شهریه زیادتر وجود داشت بین این کالج‌ها وجود داشته و دارد و هر کالج سعی می‌کند با دادن امتیازات بیشتر رجال علم را بخود جلب کند. در نتیجه همین توجه کالج‌ها بجلب بزرگان دانش و تأمین وسائل تحقیق آنان بود که دانشمندان جوان گمنامی نظیر فریزر Fraser آنتروپولوژیست معروف و کیتز (Keynes) اقتصاددان مشهور قادر شدند خدمات گرانبھائی بعالم علم و دانش بنمایند. این رقابت اکنون هم وجود دارد و وجود رجال علم در یک کالج از مسائلی است که موجبات سربلندی و افتخار آن کالج را فراهم می‌کند. معمولاً توریست‌ها دسته دسته وقتی کالجها را زیارت می‌کنند یکی از وظایف راهنمایان برشمردن رجال

دانشی است که بآن کالج منتسب بوده و هستند .

اصولاً در کمبریج کالج‌ها استخوان بندی اصلی دانشگاه را تشکیل می‌دهند ؛ بهمین جهت قبولی دانشجو در دانشگاه موقوف و مترتب بر پذیرش آن دانشجو در یکی از کالج‌هاست ؛ زیرا پذیرش در کالج معنی اش این است که دانشجو مسئول و سرپرست دارد و در دوران دانشجویی زندگی از لحاظ مسکن و غذا تأمین است و عجیب اعتبار استاد و دانشجو باعتبار کالج او بستگی دارد . از یک استاد و دانشجو ابتدا کمتر سؤال می‌شود که مثلاً در کدام دانشکده درس می‌دهد یا درس می‌خواند بلکه ابتدا از کالج و در درجه دوم از رشته تدریس و تحصیل او سؤال می‌شود . بنابراین در یک کالج ممکن است از تمام دانشکده‌ها اساتیدی باشند همچنانکه دانشجویان آن کالج هم از دانشجویان دانشکده‌های مختلف ترکیب شده‌اند . اصولاً تعیین رشته درسی دانشجو بیشتر با کالج است که با توجه بعلاقه شخصی دانشجو و راهنمایی‌های لازم از طرف استادان مسئول انجام می‌گردد . هر یک از استادان در هر کالج مسئول رسیدگی بوضع تحصیلی و حتی زندگی دانشجویان دانشکده همان استاد و در صورت ضرورت دانشکده‌های مشابه می‌باشند این استاد علاوه بر آنکه رابط بین کالج و دانشکده است موظف نیز میباشد که چنانچه لازم بداند یا خودش و یا بوسیله افراد و اساتید متخصص در سهای مخصوصی که از آن به سوپرویزن Supervision تعبیر می‌کند برای دانشجویان ترتیب دهد و کالج از درآمد خود حق التدریس اینگونه دروس را که فعلاً گویا ساعتی ۳۵ شلینگ است می‌پردازد . این اساتید مسئول که اصطلاح Tutor بر آنان اطلاق می‌شود واقعاً در مقابل دانشجویان مسئولیت پدرا نه حس می‌کنند و برای این کار صرف وقت کرده و از جان مایه می‌گذارند . یکماه پس از ورود شبی بدیدن یکی از اساتید یکی از کالج‌ها رفتن استاد را فوق العاده گرفته و محزون یافتیم علت را سؤال کردم

در حالیکه اشک در چشمانش حلقه میزد با احساس یک پدر مصیبت زده گفت در چند ماه قبل در اتفاق ناگواری که عده‌ای آشوب طلب در یکی از هتلهای کمبریج برپا کردند چند نفر از دانشجویان این کالج و مورد سرپرستی مراهم گرفتند که بلافاصله بدون روانه کردن بزندان بقید ضامن آنها را آزاد کردیم ولی امروز بعلت شروع محاکمه آنان را بزندان برده‌اند و با احساس عجیبی می‌گفت آخر دانشجویی که تا بحال زندان ندیده چگونه میتواند حتی یک ساعت در آن محیط زندگی کند که واقعاً هرشنونده را تحت تأثیر قرار میداد. این محاکمه در حدود ده روز طول کشید و منتهی بربرائت تمام دانشجویان آن کالج بجز یک نفر شد، ولی در این مدت نه این استاد و نه سایر اساتید و اولیاء کالج دمی آرام نبودند و مرتب هرروز برای تقویت روحی آنان از کمبریج بلندن جهت حضور در جلسه محاکمه میرفتند. یک روز مراهم بموجب ابراز علاقه خودم جهت دیدن یکی از محاکم انگلستان با خود بردند که فوق العاده وضع محاکمه بخصوص در وقتی که چند نفر دانشجوی در جایگاه متهمین قرار بگیرند و دقت قضات و دفاع وکلای مدافع همه برایم جالب بود که خود احتیاج بشرحی جداگانه دارد. آنچه از همه بیشتر در آن محاکمه برایم جالب بود علاقه و دلبستگی این اساتید بود که مانند یک مسئله بفرنج علمی پس از محاکمه با دقت هرچه تمام تر درباره سخنان رد و بدل شده در دادگاه صحبت میکردند. این دلبستگی و هم بستگی در هر کالج موجب آن شده که اصولاً تقسیمات دانشگاهی در کمبریج و بطوریکه میگویند در دانشگاه اکسفورد انگلستان هم براساس کالجها متمرکز گردد. دومین روز ورودم بکمبریج مصادف با روز اعطای دانشنامه‌های پایان تحصیل دانشگاه بود که در عمارت مرکزی دانشگاه انجام میشد. منظره جالبی بود اولیای دانشجویان همه با لباسهای رسمی جمع بودند، دسته دسته دانشجویان بداخل سالن می‌رفتند و از دست رئیس دانشگاه

دانشنامه دریافت می‌داشتند. من هم بکمک یکی از دوستان برای چند لحظه بداخل سالن راه پیدا کردم. ابتدا تصور می‌کردم این دسته‌های دانشجویان که در انتظار نوبت هستند به اعتبار دانشکده‌های مربوط تقسیم شده‌اند ولی در سالن متوجه شدم که فارغ‌التحصیلان هر کالج با تفاق رئیس آن کالج وارد و پس از ادای احترام و سوگند، دانشنامه‌های خود را دریافت می‌دارند در حالیکه اولیاء آن دانشجویان در جایگاه مخصوص ناظر بر این مراسم بودند و این بمنزله این بود که رئیس کالج امانتی را که چند سال قبل تحویل گرفته بود اینک پس از خاتمه تحصیل و کسب موفقیت، در حضور اولیاء دانشگاه تحویل صاحبانش یعنی اولیای دانشجویان می‌داد.

کالج‌ها در انگلستان مانند مدارس قدیمی ایران از امکانات مالی زیادی (موقوفات) برخوردارند. گرچه امکانات مالی آنها همه در یک سطح نیست و کالج‌هایی که بوسیله پادشاهان و ملکه‌های وقت انگلستان ساخته شده از موقوفات بیشتری برخوردارند ولی عموماً با کمکهائی که از دولت و بیشتر از اشخاص خیر و مؤسسات خیریه می‌گیرند میتوانند خود را اداره کنند. البته بهمان نسبت که امکانات مالی یک کالج خوب باشد وضع افراد منتسب بآن کالج هم نسبت با افراد کالج‌های کم درآمد فرق می‌کند. بطوریکه شنیده‌ام بعضی از کالج‌ها علاوه بر بورسهای تحصیلی زیادی که در اختیار دانشجویان می‌گذارند به بعضی از استادان خود هم ماهیانه‌ای که بعضاً متجاوز از سی هزار تومان در سال است می‌پردازند. آنچه در همه کالج‌ها یکسان است توجه بامور درسی و زندگی دانشجویان است که میزان موفقیت را تا نسبت صد درصد بالامی‌برد. کالج‌ها همه گونه پیش‌بینی لازم را جهت پاسخگویی با احتیاجات دانشجویان کرده‌اند. در اکثر آنها آشپز-خانه‌های فوق‌العاده مجهز با سالنهای مختلف پذیرائی همیشه بکار است و ضمن دادن غذای خوب و ارزان بدانشجویان و اساتید، گاهی هم طبق نظر

واقفین و موقعیت مالی کالج غذای مجانی نیز باستانان می‌دهند. تعداد غذاهای مجانی در ماه برابر و قفنامه و تصمیم اداره کنندگان هر کالج فرق می‌کند. در کمبریج تقریباً نود درصد دانشجویان دوره لیسانس از بورس‌های مختلف که کالج‌ها و یامؤسسات خیریه در اختیار آنان می‌گذارند استفاده می‌کنند و آنان هم از این طریق مخارج ورود بدانشگاه و اقامت خود را در کالج می‌پردازند. تقریباً باید گفت تحصیلات دانشگاهی در انگلستان برای دانشجویان انگلیسی با بورسهائی که از طرق مختلف دریافت می‌دارند مجانی است و من کمتر دانشجوی انگلیسی را دیده‌ام که از بورس استفاده نکند. کالج‌ها علاوه بر غذا و مسکن همه گونه امکانات از لحاظ تفریحات سالم و آزمایشگاه و کتابخانه نیز در اختیار دانشجویان قرار می‌دهند.

تصور می‌کنم بهتر باشد در این جا به تشکیلات داخلی یکی از کالجها اشاره‌ای بکنم تا خود نمونه‌ای برای سایر کالجها باشد. برای این موضوع کینگز کالج (King's College) را که آشنائی بیشتری بوضع آن دارم و از افتخار عضویت (High table) آن هم برخوردارم انتخاب می‌کنم. اعضای (High table) و یا عالی رتبه هر کالج مرکب از استادان و کادر آموزشی دانشگاه کمبریج منتسب بان کالج و استادان خارجی و یزوتور و میهمانی است که برای مدتی در کمبریج اقامت دارند و عضویت آنان مورد تصویب رئیس و هیئت اداره کنندگان کالج قرار گرفته است.

کینگز کالج یکی از قدیمترین کالجهای دانشگاه کمبریج و اولین کالج سلطنتی می‌باشد که در سال ۱۴۴۱ بدستور هانری ششم اولین سنگت بنای آن نهاده شده و بتدریج تا قرن نوزدهم بصورت یکی از بزرگترین و باشکوه‌ترین کالجهای انگلستان درآمده است. کلیسای این کالج رازیباترین و از لحاظ معماری پرارزش‌ترین کلیساهای انگلستان که شهرت جهانی دارد وصف می‌کنند. علاوه بر کلیسا چند دستگاه ساختمان بزرگ نیز وجود دارد که یکی از آنها با لوازم مجهز و تشکیلات بهتری باستانان و بقیه بمحل

اقامت دانشجویان و سالن‌های متعدد و مختلف غذا خوری ، کافه تریا ، چای ، استراحت ، کتابخانه ، تلویزیون ، تفریحات سالم و امثال آنها اختصاص دارد . در هر ساختمان باندازه کافی حمام و وسائل ضروری پیش بینی شده است . در هر طبقه یک یا دو اطاق را بمیهمان اختصاص داده‌اند تا چنانچه میهمانی برای یکی از اعضاء برسد بتواند برای حداکثر سه شب در مقابل اجرتی که معین شده از او پذیرائی کند . در این کالج هم مانند سایر کالج‌ها آشپزخانه مجهزی وجود دارد که بدانشجویان بصورت سلف سرویس و باستادان با سرویس شام ، نهار و صبحانه میدهد . برای هر نفر حسابی جداگانه دارند و در اول هرماه صورتحساب را جهت وصول ارسال می‌دارند . استادان عضو (High table) ده غذای اول در اثنای ترم تحصیلی و ۵ غذای اول هنگام تعطیلات تابستانی را میهمان کالج هستند ولی بقیه را طبق صورتحساب ارسالی که معمولا ارزان و شاید در بعضی از موارد یک ثلث قیمت معمولی باشد باید پردازند . در اکثر کالج‌های قدیمی از جمله همین کالج استادان باید با لباس دانشگاهی که از آن به (Gown) تعبیر می‌کنند و شباهت زیادی بعبادارد در سر میز شام حاضر شوند و در پایان هر غذا رئیس هر کالج بعنوان سپاس و طلب مغفرت جهت بانیان جملاتی بلاتین بیان می‌کند . هر کالج علاوه بر کافه تریا و فروشگاه‌هایی که دارد لوازم ضروری از قبیل سیگار و شیر و امثال آنها را با قیمت ارزان در اختیار اعضاء و دانشجویان قرار میدهد ، بدستگاه‌های اتوماتیک لباسشویی نیز مجهز می‌باشد و دانشجویان میتوانند بابکار بردن سکه‌های یک یا دوشیلینگی که در حدود یک یا دو تومان می‌شود لباسهای خود را بشویند . نظافت اطاقهای موجود در کالج بعهدہ خدمه کالج است که هر روز صبح انجام میدهند و در حقیقت کالج بصورت یک هتل مجهز ولی ارزان و خوب در خدمت دانشجویان و اعضاء آن کار می‌کند .

در بعضی از کالج‌ها و بخصوص کالج‌هایی که فقط دانشجویان

دوره فوق لیسانس به بالا دارند هفته‌ای یکبار و در بعضی دیگر پانزده روز و یا یکماه یکبار استاد و دانشجو بر سر یک میز غذا می‌خورند. این غذا چون از هزینه کالج است همگی باستثنای میهمانان بالباس دانشگاهی حاضر می‌شوند، کما اینکه در ابتدای هر ترم تحصیلی هم نظیر چنین میهمانی در هر کالج برای آشنائی اعضای جدید با اعضای قدیمی برپا می‌شود. در یکی از این مراسم اول ترم که در کالج یونیورسیتی (University College) برپا شده بود منم به عنوان میهمان یکی از استادان دانشکده علوم عضو آن کالج شرکت کردم. مجلس فوق العاده جالب و گرمی بود. غیر از رئیس کالج که جای مخصوص داشت بقیه افراد از استاد و دانشجو مخلوط نشسته بودند. مسئله مهمی که زیاد جلب نظر می‌کرد اهمیتی بود که در این میهمانی استادان به دانشجویان می‌دادند و در حقیقت در این مجلس آنان بیشتر از یک استاد و دانشجو بصورت دوستان صمیمی با یکدیگر صحبت می‌کردند. و چون همه با یک نوع لباس بودند جز از قیافه جوان دانشجویان بسختی می‌شد بین استاد و دانشجو فرق گذارد. این کالج یکی از سه کالجهی است که دختر و پسر باهم در آن زندگی می‌کنند. طبیعتاً یکی از موضوعات مورد بحث مسئله قبولی دانشجوی دختر بود از طرف کالج‌های دیگر که این روزها بصورت مسئله حادی درآمده است. بطوریکه میگویند کالج‌ها تا یکی دو سه سال قبل از پذیرش دانشجویان دختر خودداری می‌کرده‌اند کما اینکه هنوز هم بعضی از آنها قبول نمی‌کنند ولی بعضی دیگر طبق اطلاع کتاب راهنمای دانشگاه از سال آینده تعداد معینی هم دانشجوی دختر خواهند پذیرفت. تا قبل از این تصمیم دخترها فقط می‌توانستند از سه کالجهی که فقط مخصوص دخترها بود استفاده کنند که در مقابل بیست و اندی کالج برای پسرها این سه کالج امکانات فوق العاده ناچیزی را در اختیار دختران می‌گذارد. آنچه از فحوای صحبت‌های حاضرین در جلسه استفاده می‌شد این بود که وضع زنان در انگلستان و اصولاً در اروپا علی‌رغم آزادی ظاهری

و بی‌بند و باری، خیلی با ایران فرق نداشته است و شاید بتوان ادعا کرد که ارزش معنوی برای زن در ایران بمراتب بیشتر از اروپا بوده است. دخالت آنان در کارهای اساسی و بخصوص ورود آنان بجوامع علمی در اروپا زیاد پرسابقه نیست، در صورتیکه احترام بمقام معنوی زن بخصوص در وقتیکه در مقام مادر باشد نه تنها در ایران تازگی ندارد بلکه از لحاظ مبانی مذهبی دارای اهمیت فوق العاده زیاد است. زیرا حداقل آن این است که بگوئیم در ایران زن مانند اروپا فقط بازیچه هوسرانی نبوده است و دلیل آن هم این است که در جامعه ما احترام زنان مسن فوق العاده زیادتر است در صورتیکه هم اکنون در اروپا احترام بزَن از ۴۰ سال بیلا جنبه ترحم دارد نه احترام.

در آن جلسه یک استاد ایتالیائی که او هم مانند من میهمان یکی دیگر از اساتید منسوب بآن کالج بود داستان شیرینی نقل می‌کرد که اگر هم کاملاً حقیقت نداشته باشد نشانه‌ای از طرز تفکری است که در اروپا و انگلستان نسبت بزَن وجود داشته است. این استاد ایتالیائی می‌گفت در اوائلی که دخترها مانند پسرها فرصت تحصیلات دانشگاهی در انگلستان پیدا کرده بوده‌اند یکی از استادانی که فوق العاده با شرکت آنان در کلاسهای دانشگاه مخالف بوده است هر روز صبح علی‌رغم وجود چند دختر در کلاس، درسش را با گفتن صبح بخیر آقایان شروع می‌کرده است. دانشجویان که از این تعصب استاد ناراحت بوده‌اند قرار می‌گذارند که یکروز فقط دانشجویان دختر در سر کلاس حاضر شوند. صبح استاد می‌آید نگاهی باطراف می‌کند و باخود می‌گوید مثل این است که امروز دانشجویان داریم و هوا هم فوق العاده سرد است بهتر است باطاقم برگردم و بدون دادن درس کلاس را ترک می‌کند.

بهر حال صحبت از نزدیکی استاد و دانشجو بود. وجود دائمی اساتید در کالج و معاشرت همیشگی که دانشجو با استاد دارد، موجب شده است که دانشگاه کمبریج بتواند هر ساله فارغ التحصیلان زبده‌ای تحویل جامعه

بدهد و موقعیت واقعی خود را در جهان علم و دانش بدست آورد. کالج برای اساتید دانشگاه محیطی است که آن را باهیج جهانی تعویض نمی کنند. اکثر اساتیدی که در خارج از کالج منزل دارند بطور مسلم بیشتر وقت خود را در کالج می گذرانند زیرا اطاقهای اساتید بنحوی است که استاد علاوه بر آنکه میتواند براحتی بکارهای علمی خود برسد قادر است که در صورت لزوم از میهمانان خود هم پذیرائی نماید. بنابراین کالج بخوبی میتواند پاسخگوی احتیاجات استاد باشد. در کالج جهانی که من میشناسم مسکن اساتید بصورت آپارتمان سه اتاقه است که براحتی حتی یک خانواده کوچک هم میتواند در آن زندگی کند.

در کمبریج مجموعاً ۲۸ کالج وجود دارد که در حدود ده هزار دانشجوی دانشگاه کمبریج با آنها بستگی دارند. ظرفیت بزرگترین کالج ۸۰۰ و کوچکترین ۶۰ دانشجو می باشد. از این کالج ها ۳ کالج اختصاص به دانشجویان دختر و سه کالج مختلط و بقیه اختصاص بدانشجویان پسر دارد ولی طبق نوشته کتاب راهنمای دانشگاه از سال تحصیلی ۷۲-۱۹۷۱ بعضی از کالج ها یک دهم از ظرفیت خود را دانشجوی دختر خواهند گرفت. شاید خیلی عجیب بنظر می آید وقتی مشاهده میکنیم که دانشگاه کمبریج با این همه وسعت و تشکیلات و سابقه طولانی حتی از دانشگاه تهران هم کمتر دانشجو دارد. این امر را من از چند نفر سؤال کردم، جواب همه این بود که کالج های ما ظرفیت بیشتر ندارد. چنانچه کالج ها توسعه پیدا کنند ممکن است در آینده دانشگاه کمبریج دانشجوی بیشتری پذیرد معنی این پاسخ این است که از نظر این دانشگاه یک جوان در صورتی میتواند یک دانشجوی خوب باشد که مسئله زندگی او تأمین و مسئولیت او روشن باشد و چون تأمین زندگی دانشجو بعهد کالج است و در دوران تحصیلی کالج مسئول او است تا قبولی دانشجو در کالج تأمین نگردد دانشگاه نمیتواند او را بپذیرد. به همین جهت در دانشگاه کمبریج دانشجو واقعاً تمام وقت درس می خواند و

بجز درس و تحصیل نمیتواند کار دیگری داشته باشد والا کالج اورا اخراج می کند. از همه مهمتر که فوق العاده در تربیت دانشجوی خوب پراهمیت است این است که در کمبریج علم فقط بخاطر علم دنبال می شود و چون مقاصد مادی در راه آموختن علم در درجه دوم و سوم اهمیت قرار گرفته و هدف اول و اساسی همان فرا گرفتن علم و دانش است محیط کاملاً علمی و وارسته از هرگونه شائبه مادی است، زیرا در انگلستان زندگی فقط از طریق مدارک فرهنگی و دانشگاهی تأمین نمی شود. چه بسا کارگرانی هستند که درآمد روزانه آنان چندین برابر درآمد یک استاد پرا سابقه دانشگاه است. بنابراین کسانی بدانشگاه می آیند که فقط طالب علم و دانش باشند نه تنها مادیات و پول زیرا راههای آسانتری برای رسیدن بآن وجود دارد و لزومی ندارد سالها تن برنج تحصیل دهند.

بطور مسلم ما هم تا این محیط را در مملکت خود ایجاد نکنیم نمیتوانیم امیدوار باشیم که دانشگاههای ما فقط هدف کسانی قرار گیرد که عاشق و شیفته علم و دانش باشند. تا زمانی که دیپلم و لیسانس در مملکت ما شرط ترقی نبود افراد سعی می کردند آنچه را که تنها بالیسانس و دکتری و امثال این مدارک نمیتوان بدست آورد یعنی علم و دانش کسب کنند و با این سلاح برنده وارد اجتماع شوند و بهمین جهت در حوزه های علمی قدیم تنها کسانی بمقام استادی و تدریس میرسیدند که شایستگی این مقام را از خود نشان می دادند.

بهر حال در کمبریج دانشجو حال طلبه مدارس قدیم ایران را دارد و درس و مباحثه و علاقه مندی بکار علمی بهمان معنی در این جا وجود دارد. دانشجو از زمانی که در دانشگاه اسم نویسی می کند، تا هنگام فراغ از تحصیل همیشه و همه روز و همه ساعت خود را در محیطی می بیند که جز وارستگی علمی هدف دیگری نه برای استاد و نه برای دانشجو و نه دستگاه

اداری وجود ندارد. بقول یکی از استادان محترم دانشگاه تهران که از وضع این دانشگاه و محیط آن اطلاع دارد: دنیائی که استاتید این جا در نتیجه 'وارستگی علمی برای خود ساخته‌اند بقدری دلپذیر و روح نواز است که به هیچ قیمت حاضر نیستند آنرا با دنیای دیگران عوض کنند یا خود را با فریبکاری آن آشنا سازند. واقعاً هم همین طور است. سادگی و بی‌آلایشی در محیط علمی کمبریج بیش از هر چیز دیگر جلب نظر می‌کند. این سادگی در تمام شئون زندگی آنان مشاهده می‌شود. وسیله نقلیه اکثر استاتید کمبریج مانند دانشجویان دوچرخه است و حتی آنان هم که اتومبیل دارند اکثر بعلت راحتی و سادگی بیشتر، فاصله بین منزل و کالج و دانشکده را با دوچرخه طی می‌کنند. البته این نکته را هم نباید ناگفته گذارد که درست است و ارستگی علمی به حد و فور در کمبریج و جوامع علمی انگلستان وجود دارد ولی این را هم باید قبول کرد که نظام دستگاه هم به حفظ این ارستگی کمک می‌کند. استاد در هر مقام دانشگاهی که باشد مطمئن است که کارهای مربوط با و خود بخود انجام می‌شود و احتیاجی ندارد که حتی برای یک مرتبه هم شده برای ترفیع و یا کارهای اداریش با ادارات دانشگاه مراجعه و وقت خود را تلف نماید، بنابراین دلیلی ندارد که از کار علمی عقب بماند. اگر ادعا شود که اکثر استادان دانشگاه کمبریج در طی دوران کار دانشگاهی خود حتی برای یک مرتبه هم بقول ما بسازمان مرکزی دانشگاه نرفته‌اند راه مبالغه نپیموده ایم علت آنهم واضح است زیرا اداره مرکزی کار خودش را به موقع انجام میدهد و از طریق دانشکده و کالج هم در صورت لزوم با استادان تماس حاصل می‌کند.

حال که صحبت از کادر اداری بمیان آمد بد نیست باین نکته هم اشاره کنیم که قلت کادر اداری در دانشکده‌ها از اموری است که فوق العاده جلب نظر می‌کند. در اکثر دانشکده‌ها کادر اداری را حداکثر ۵ یا ۶ نفر

تشکیل میدهند. گوئی اینان رمز چرخاندن دستگاههای اداری را با حداقل کارمند کشف کرده‌اند. دانشکده شرقشناسی (Faculty of Oriental Studies) را که بیش از هر دانشکده دیگر مورد استفاده من قرار می‌گیرد و بیش از سایر دانشکده‌ها بوضع آن آشنا هستم بعنوان مثال ذکر می‌کنم: محل این دانشکده عبارت از یک ساختمان چهار طبقه‌ای است که در حدود هفتاد اتاق دارد. تعداد استادان آن بالغ بر چهل و پنج نفر می‌باشند! کن دستگاه اداری آن عبارت از دو اتاقی است که یکی از آندوسکرتر و دیگری بماشین‌نویسی و تاقن‌خانه تعلق دارد. رئیس و معاون دانشکده در اتاقهای خود بامور دانشکده رسیدگی می‌کنند. این‌ها همان اتاقهایی است که قبل از ریاست و معاونت هم داشته‌اند. زیرا هر استاد در هر مقام دانشگاهی که باشد علاوه بر اتاق کالج مربوط اتاقی هم در دانشکده دارد. اتاق مخصوصی در این دانشکده جهت رئیس و معاون وجود ندارد. در تمام این ساختمان هفتاد اتاقه فقط یک مستخدم وجود دارد که او هم وظیفه درباری دانشکده را انجام می‌دهد و هم رسیدگی بنامه‌های پستی و کنترل آمد و رفت دانشکده را بعهده دارد. در هنگام ترم تحصیلی، ساعت ۷ بعد از ظهر و در مواقع دیگر ۵ بعد از ظهر این دربان هم میرود و درهای دانشکده قفل می‌گردد. از این ساعت به بعد استادان با کلیدهایی که از طرف دانشکده در اختیار آنان گذاشته شده میتوانند بدانشکده بیایند و در اتاقهای خود کار کنند. علاوه بر کلید دانشکده، کلید کتابخانه دانشکده را هم هر استاد دارد تا اگر هنگام تعطیل کتابخانه احتیاج به کتابی داشت بتواند خود در را باز کرده و در مقابل رسیدی که می‌نویسد و در جایگاه مخصوص می‌گذارد کتاب مورد احتیاج خود را از کتابخانه خارج کند.

نظافت این ساختمان هفتاد اتاقه را فقط یک نفر انجام میدهد. این شخص مستخدم رسمی دانشگاه نیست، برای خودش کار می‌کند و در

مقابل اجرتی که ماهانه دریافت می‌نماید هر روز بین ساعت ۵ تا ۱۲ بعد از ظهر طبق برنامه‌ای که خود تنظیم کرده تمام ساختمان را تمیز می‌کند. از اینگونه افراد حرفه‌ای که وسائل نظافت را هم خود می‌آوردند زیاد هستند و هر کدام نظافت یکی دو ساختمان را بعهد می‌گیرند و از این طریق امرار معاش می‌کنند. البته استاد و دانشجو و کارمند هم عادت کرده‌اند که کارهای خود را خود انجام دهند و عادت ندارند که از مستخدم استفاده نمایند. آبدارخانه^۱ دانشکده عبارت از دودستگاه قهوه‌خوری با دو ظرف بیسکویت است که در روزهای هر هفته بوسیله^۲ یکی از کارمندان اداری که اکثر از خانم‌ها می‌باشند برای ساعت یازده^۳ صبح یکی برای اطاق عمومی استادان و دیگری برای اطاق عمومی دانشجویان آماده می‌شود و هر نفر در مقابل مقدار پولی که معین شده لیوان قهوه^۴ خود را پر کرده و پول را در ظرف مخصوص می‌گذارد. چنانچه میهمانی و یا جلسه^۵ فوق‌العاده و عمومی داشته باشند چند نفر کارمند بکمک^۶ همدیگر مجلس را اداره می‌کنند بدون آنکه احساس خدمت اضافی داشته باشند. مجموع کارمندان این دانشکده با دربان‌شش نفر می‌باشند که دو نفر آنان کتابخانه را اداره می‌کنند. ریاست و معاونت و ریاست کتابخانه^۷ دانشکده با استادان و کادر آموزشی دانشکده است که هر دو سال یکبار انتخاب می‌شوند. تمام طبقه^۸ دوم این ساختمان اختصاص به کتابخانه دارد. مساحت این کتابخانه در حدود ۷۰۰ متر مربع است. ساختمان آن باین شکل است که هر قسمت از این سالن بزرگ و عظیم را اختصاص بکتابهای یک رشته یا یک زبان مانند فارسی، عربی، اردو، چینی، ژاپنی، و امثال آنها داده‌اند و در همان حدود چند میز و صندلی نیز نهاده‌اند. مراجعه کنندگان خود میتوانند با مراجعه به فیش‌های آماده محل و نمره^۹ کتاب را استخراج و بدون احتیاج بکمک کارمندان کتابخانه کتاب مورد نظر را از محلش بردارند و پس از رفع احتیاج مجدداً در سر جایش بگذارند.

چنانچه احتیاج بان کتاب ایجاب کند که کتاب را با خود به برند فرم آماده مخصوص را بر کرده و در محل ویژه آن می گذارند. استادان ده جلد و دانشجویان ۵ جلد کتاب میتوانند برای مدت معینی از کتابخانه بامانت بگیرند. دیگران و یا استادان ویز تور هم طبق اجازه مخصوصی که از طرف رئیس دانشکده صادر خواهد شد میتوانند مانند استادان محلی هم از کتابخانه استفاده کنند و هم کتاب بامانت بگیرند. مهم این جا است که همه عادت کرده اند کتابهایی را که بامانت گرفته بموقع برگردانند و از تعداد مجاز هم بیشتر بامانت نگیرند بهر حال قسمت وسط سالن کتابخانه دانشکده شرقشناسی که کمی سطح آن از سطح اطراف پائین تر است به نشریات جدید درباره شرق شناسی اختصاص داده شده است و کتابهای موجود در آن فهرست جداگانه دارد، و بسادگی انسان می تواند از وجود نشریات جدید اطلاع پیدا کند. البته در مورد خریدن کتاب برای کتابخانه هر دانشکده هم آهنگی بین کتابخانه مرکزی دانشگاه و کتابخانه دانشکده ها که جنبه اختصاصی دارند وجود دارد و سعی می شود برای دانشکده ها کتابهایی تهیه شود که مربوط برشته اختصاصی آنها و مورد احتیاج زیاد باشد و الا سعی خواهد شد از کتابی که این جنبه را نداشته باشد در کتابخانه مرکزی نگهداری شود، کما اینکه تمام کتابهای خطی و کمیاب هم در کتابخانه مرکزی نگهداری می شود.

حال که صحبت از کتابخانه مرکزی بمیان آمد شاید بهتر باشد از همین فرصت استفاده نموده و بشرحی درباره آن بپردازیم و آنگاه به نوشتن سایر اطلاعات در مورد دانشکده شرق شناسی ادامه دهیم.

ساختمان بلندی که از هر نقطه کمبریج دیده می شود و تقریباً وسیله ای برای جهت یابی شهر شده است متعلق بکتابخانه مرکزی دانشگاه میباشد که تعداد زیادی از ساختمان های دانشگاهی متعلق بدانشکده ها و کالج ها آن را در بر گرفته اند این ساختمان عظیم که بوسیله سرچاپلز اسکات

(Sir Ghiles Scotte) طراحی و در سال ۱۹۳۴ میلادی مورد بهره برداری قرار گرفته است. بغیر از برج بلندش پنج طبقه و در هر طبقه تقریباً پنج هزار متر مربع زیر بنا دارد. سابقه تاریخی این کتابخانه از قرن پانزدهم میلادی یعنی در حدود چهار صد سال پیش با ۱۲۲ جلد کتاب شروع می شود. تعداد کتاب های موجود در ساختمان فعلی طبق آماري که دانشگاه بمناسبت سال جدید تحصیلی انتشار داده است بالغ بر سه میلیون جلد میباشد و بر طبق قانون چاپ و انتشارات هر ناشری در سر تا سر جزایر بریتانیا مجبور است یک نسخه از انتشارات خود را جهت ضبط بکتابخانه مرکزی دانشگاه کمبریج و ظاهراً یکی دو کتابخانه دیگر در انگلستان ارسال دارد. از میان مجموعه ها و کتابخانه های شخصی که موجبات شهرت عالمگیر این کتابخانه را فراهم کرده است از کتابخانه اسقف اعظم مور (Moor) شامل سی هزار جلد کتاب و کتابخانه برادشاو (Brodshaw) که مجموعه عظیمی است از کتابهای ایرلندی و کتابخانه وید (Wade) شامل گنجینه ای از کتابهای چینی و کتابخانه تاریخی آکتون (Acton) شامل شصت هزار جلد کتاب و مجموعه فوق العاده پر ارزش (Incunabula) یعنی کتابهای چاپ شده تا سال ۱۵۰۱ میتوان نام برد. کتابخانه مرکزی، دارای شش سالن مطالعه فوق العاده بزرگ می باشد. کتابهای رفرفرانس، دائرة المعارفها و فهرست کتابخانه های دنیا در بزرگترین سالن که از آن به سالن اصلی مطالعه (Main Reading Room) تعبیر می کنند گردآوری شده است. در این سالن میتوان هر گونه اطلاعاتی در مورد کتابخانه و نحوه فهرست کتابها و نقشه ساختمان کتابخانه نیز بدست آورد. سالن دیگر بنام آندرسن روم (Anderson Room) اختصاص بکتابهای خطی و چاپی کمیاب دارد و هر مراجعه کننده نام و شماره کتاب مورد نظر خود را روی فرم های مخصوص می نویسد تا کارکنان کتابخانه حداکثر پس از ده دقیقه آنرا در اختیار بگذارند. البته کتابهایی که در این سالن در اختیار

درخواست کنندگان می‌گذارند و در فهرست عمومی هم تحت شماره مخصوص باین سالن ضبط شده کسی حق خارج کردن آنرا از سالن ندارد و با امانت هم داده نمی‌شود در صورتیکه کتابهای قسمت‌های دیگر را میتوان در صورت احتیاج برای مدت کوتاهی بقسمت‌های مختلف کتابخانه منتقل کرد و بر طبق اصول و موازینی هم که دارند برای مدت معینی بعنوان امانت از کتابخانه خارج کرد.

سومین سالن اختصاصی به مجلات و انتشارات منظم و مرتب و سریال دارد که از آن به پریودی کال روم (Periodicals Room) نام می‌برند. تعداد اینگونه مجلات و انتشارات که مرتب بکتابخانه می‌آید و کتابخانه آبیونه هست و بطور مرتب و با فهرست فوق‌العاده دقیق در اختیار پژوهندگان می‌گذارد طبق آمار جدید دانشگاه بالغ بر ده هزار نسخه نشریه می‌باشد.

چهارمین سالن مخصوص نشریات رسمی بریتانیا و سایر کشورهای هائی که از این گونه نشریات دارند می‌باشد که آن را بنام آفیشل روم (Official Publications Room) می‌خوانند. در این سالن سعی شده تمام نشریات رسمی دولت‌ها از زمانهای خیلی قدیم تا کنون جمع‌آوری شود. مجموعه این سالن آرشیو جامعی است برای کسانی که در این رشته کار می‌کنند.

پنجمین سالن گنجینه نقشه‌ها می‌باشد (Map Room) که در آن بالغ بر پانصد هزار نقشه و ده هزار اطلس مختلف گردآوری شده است که تاریخ ترسیم بعضی از آنها بقرن شانزدهم میلادی مربوط می‌شود.

ششمین سالن یعنی موزیک روم (Music Room) اختصاص به موسیقی و علوم و ادبیات مربوط بآن دارد. در این سالن اکثر آثار منتشر شده کمپوزیتورهای بزرگ جهان در اختیار طالبان آن قرار داده می‌شود.

قسمت جنوب شرقی از طبقه دوم ساختمان کتابخانه مرکزی دانشگاه کمبریج اختصاص بکتاب مطبوع شرقی و اسلامی دارد که در حقیقت

مجموعه گرانبهایی است که در کمتر جایی می شود این همه کتاب را در یک محل پیدا کرد. تقریباً میتوان گفت اکثر کتابهای چاپ شده فارسی، ترکی عربی، سایر زبانهای اسلامی و زبانهای مربوطه و آثار مستشرقین را بازبان اصلی دارند. البته گاه هم انضاق می افتسد که کتابهای مهم و مرجع را نداشته باشند. چندی قبل تصادفاً احتیاج بکتاب الاموال ابو عبید پیدا کردم، این کتاب از امهات کتب در تاریخ مالی مسلمانان و قسمت معاملات فقه اسلامی می باشد و در سال ۱۳۵۳ هجری در قاهره چاپ شده و حداقل یک جلد از آن باید در کتابخانه شخصی افرادی که در امور اسلامی کار می کنند باشد تا چه رسد به چنین کتابخانه عظیم. پس از مراجعه به فهرس کتابخانه معلوم شد که اصلاً چنین کتابی بکتابخانه نیامده و اصولاً کارکنان آن قسمت که تا اندازه ای جنبه تخصص هم دارند نام آن را تا آن زمان نشینده اند. این کمبود شاید برای کتابخانه های معمولی قابل بخشش باشد ولی برای چنین کتابخانه ای که یکی از چند کتابخانه مشهور جهان بشمار می آید غیر قابل عفو بنظر میرسد. البته طبق معمول نام کتاب را یادداشت کردند تا دستور خرید آنرا بقسمت مربوطه بدهند ولی متأسفانه بعلت زیادی کتاب و کمبود کادر اداری و از همه بالاتر کمبود کادرفنی از یکطرف و بنا باظهار اساتید محلی عدم توجه بخريد کتاب در ده ساله اخیر از طرف ديگر گاه و بيگاه مراجعين با اينگونه کمبودها مواجه می شوند.

بهر حال این گنجینه پر ارزش امکانات زیادی برای محققان و پژوهندگان دانش فراهم کرده و علی رغم بعضی از نقائص بطور مسلم یکی از چند کتابخانه بزرگ جهان است که بوجود آوردن نظیر آن احتیاج به قرن ها و صرف میلیونها ریال پول دارد. امیدواری زیادی است که پس از اتمام ساختمان جدیدی که بآن اضافه می کنند بتوانند نقائص آنرا هم رفع کنند. کسانی که میخواهند از این کتابخانه استفاده کنند حتماً باید کارت

عضویت بدست آورند. این کارت برای دانشجویان و استادان محلی بوسیله کالج‌ها تحصیل می‌شود. هر دانشجو با معرفی و اعتبار استادش می‌تواند پنج جلد کتاب برای مدت معینی بامانت بگیرد اسامی استادان از طرف کالج‌ها در اختیار کتابخانه گذاشته شده و آنان می‌تواند مقدار زیادتری کتاب مورد احتیاج خود را از کتابخانه بامانت ببرند. جالب اینست که جریمه‌ای معادل دو تومان در هفته برای کتابهایی که بامانت سرده شده و در رأس موعد مقرر اعاده نگردیده تعیین کرده‌اند و جالبتر اینکه برای ندادن این جریمه مختصر، کتابها را در سر موعد بکتابخانه برمی‌گردانند. البته همانطور که قبلاً متذکر شدیم روح انضباط و همکاری عامل اصلی برگرداندن کتابها بموقع خود است و این در تمام شئون زندگی دانشگاهی بچشم می‌خورد.

برای پیدا کردن کتاب در این کتابخانه باید حتماً اسم مؤلف و حتی نحوه املای آن را بانگلیسی و حداقل بالف بای لاتین دانست زیرا تمام کتابها در این کتابخانه تحت نام مؤلف فهرست شده است و بطوری که میگویند این معمول تمام کتابخانه‌های انگلستان است و تنها کتابخانه بریتیش موزیوم (British Museum) است که فهرست موضوعی دارد. این مسئله بعقیده افراد زیادی برای چنین کتابخانه عظیمی نقص عظیمتری بشمار می‌آید بخصوص که در فهرست کردن کتابهای عربی و فارسی و چینی و ژاپنی و سایر زبانهایی که الفبای غیر لاتین دارند علاوه بر آنکه اکثراً دچار اختلاف املائی از نظر حروف مصوت می‌شوند در انتخاب شهرت مؤلفین هم بخصوص مؤلفینی که نامهای متعدد دارند دچار اشتباه و خطا می‌گردند، بطوریکه کار پیدا کردن کتاب را بر مراجعین فوق‌العاده مشکل می‌گرداند. بطور مثال کمتر کسی برای یافتن دیوان منوچهری بنام دامغانی مراجعه می‌کند و اگر این کتاب تحت شهرت دامغانی فهرست شده

باشد مسلماً جوینده را سرگردان خواهد کرد. از این موضوع حتی خود اساتید انگلیسی هم شکایت دارند ولی ظاهراً در حال حاضر کار دیگری نمی‌شود کرد؛ زیرا کتابها بی‌حد زیاد شده و مرتب هم زیاد می‌شود و ترتیب فهرست موضوعی یا نام کتاب یا فهرست‌های مختلف فنی دیگر و فهرست برحسب زبانهای مختلف، هم احتیاج به بودجه کلان و هم اشخاص وارد و متخصص دارد که گویا فعلاً در امکان کتابخانه دانشگاه نیست.

نکته‌ای را که نباید ناگفته گذاشت این است که علی‌رغم این نقائص پس از پیدا کردن شماره کتاب که محل آنهم در شماره تعیین شده مراجعه کننده میتواند از روی نقشه‌ای که همه جا در اختیار نهاده‌اند محل را پیدا کند و کتاب را بدست آورد و در میزهایی که علاوه بر سالنهای مطالعه (که از آنها نام بردیم) در مخازن کتب هم گذاشته‌اند مورد استفاده قرار دهد. بنابراین پس از آموختن محل کتابهای مورد احتیاج، انسان میتواند این کتابخانه را مانند کتابخانه شخصی خود مورد استفاده قرار دهد و در آن واحد هر چند کتابی را که میخواهد بر روی میز آورد با فرق اینکه در کتابخانه شخصی مرتب نمودن کتابها پس از استفاده بعهده خود شخص است و در این کتابخانه بعهده کارمندان. هرکس کتاب مورد احتیاج خود را با قرارداد یادداشتی در آن میتواند تا سه روز رزرو کند. وسیله فتوکپی این کتابخانه فوق‌العاده مرتب و با وجود گرانی آماده استفاده برای تمام مراجعین می‌باشد و هیچگونه محدودیتی برای آن قائل نشده‌اند.

ساعت کار کتابخانه در ایام هفته یعنی از دوشنبه تا جمعه هنگامی که دانشگاه باز است از ۹ صبح تا ده شب و در ایام دیگر از ۹ صبح تا ۷ بعد از ظهر و روزهای شنبه از ۹ صبح تا یک بعد از ظهر می‌باشد. روزهای یکشنبه و چند روز دیگر در سال کتابخانه بکلی تعطیل است. در کتابخانه رستوران ارزان قیمت هم وجود دارد و افراد میتوانند بدون احتیاج بخارج

تمام روز خود را تا ده شب در کتابخانه بگذرانند .

اکنون برگردیم بدانسکده شرق شناسی (Faculty of Oriental Studies)

بعضیها از این دانشکده بدانسکده علوم شرقی تعبیر می کنند ، درحالیکه من عقیده دارم با توجه به هدف و مواردی که در این دانشکده تدریس می شود تعبیر شرق شناسی مناسبتر باشد ؛ زیرا مواد اصلی تدریس در این دانشکده زبان های شرقی در درجه اول و تاریخ و ادبیات آنها در درجه دوم می باشد بنابراین تعبیر بعوام با واقعیت مواد تدریس چندان تطبیقی ندارد . رشته های کار این دانشکده را از نظر کلی به چهار دسته میتوانیم تقسیم کنیم که هر یک از آنها را هم به تعداد زبانهایی که در آن تدریس می شود میتوان به چند رشته تقسیم کرد . علت آنکه میگوییم میتوان برای این است که در دانشگاه کمبریج و به خصوص در اینگونه دانشکده ها تقسیمات رشته ای بصورتی که در دانشگاه تهران هست وجود ندارد . تمام فارغ التحصیلان رشته های مشابه یکنوع مدرک بنام (Bachelor of Arts) B. A. می گیرند که در آن هیچگونه ذکری از رشته و نوع تخصص نمی شود . چنانچه در مرحله استخدام فارغ التحصیلان احتیاجی بگواهی مبنی بر تعیین نوع دروسی که خوانده اند داشته باشند میتوانند از طریق اداره ای که میخواهند در آن استخدام شوند از استاد مربوط سؤال و گواهی لازم بگیرند . بنابراین میتوان گفت بتعداد زبانها و موادی که در این دانشکده تدریس می شود رشته وجود دارد درحالیکه هیچ رشته ای به صورت موجود در ایران در این جا وجود ندارد . لکن همانطوریکه گفته شد ، از لحاظ استخوان بندی ، بطور کلی میتوان گفت چهار هدف یا چهار رشته بقرار زیر اساس کار دانشکده را تشکیل داده است .

۱ - زبان و تمدنهای باستانی خاور نزدیک شامل زبان و تمدنهای

مصری ، قبطی ، عربی و آرامی .

۲ - تمدن و زبانهای اسلامی شامل زبانهای فارسی ، عربی ،

ترکی و تاریخ کلی اسلام .

۳ - زبان و تمدنهای باستانی ایران و هند شامل زبانهای باستانی از ایران و زبانهای ودائی ، سانسکریت ، پالی ، پراکریت و هندی از هند با تاریخ و ادبیات آنها .

۴ - تمدن و زبانهای باستانی خاور دور شامل زبان و تمدنهای

چینی و ژاپنی .

از لحاظ تعداد دانشجو و استاد شاید رشته^۱ زبان عربی در صدر قرار بگیرد ولی ظاهراً رشته^۲ چین شناسی از لحاظ کیفیت اهمیت بیشتری دارد . تحقیقات اسلامی بجز آنچه مربوط بزبان عربی در درجه اول و سایر زبانهای اسلامی در درجه دوم است در این دانشکده رأساً مورد توجه نیست و ظاهراً با درگذشت یا بازنشسته شدن استادان قدیمی چون پروفیسور لوی (R. Levy) و سربیلی (Sir H. Bailey) و آربری (A. J. Arberry) نابوجود آمدن افراد جدیدی که بتوانند جای آنان را در تحقیقات اسلامی بگیرند دوره^۳ فترتی را می گذرانند . گرچه آقای پروفیسور سارجنت (Serjeant) اکنون هست ولی بیشتر از تحقیقات اسلامی توجه ایشان بزبان و ادبیات عربی است . رشته^۴ فارسی دانشکده^۵ شرق شناسی را فعلاً آقایان پیتراوری و هیوبرت دارک می گردانند که باید اعتراف کرد عملاً از رشته های دیگر ثمره^۶ چشم گیرتری دارد . انتشار تاریخ ایران کمبریج (یا بهتر است بگویم تحقیقاتی در باره^۷ تاریخ ایران) از نمونه اقدامات این رشته هست که ابتدا با همکاری مرحوم آربری شروع شد و تاکنون هم ۲ جلد آن منتشر شده است . درباره^۸ این تاریخ و ارزش آن دانشمند محترم آقای دکتر زرین کوب طی مقاله مفصلی در شماره ۷۱ مجله^۹ دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران داد سخن داده است و امیدواری زیاد هست که با در نظر گرفتن مطالب محققانه آن مقاله ، نویسندگان دانشمند و بی نظیر این تاریخ بتوانند مجلدات دیگر آنرا

بصورت تحقیقی بی نظیر بعالم علم و دانش عرضه کنند . آنچه متأسفانه بیش از حد لازم اکنون در مجامع علمی شرق شناسی انگلستان جلب نظر می‌کند غرور علمی است که با کمال تأسف باید گفت بلای فوق‌العاده بدی برای علم و دانش می‌باشد. همانطوریکه تاریخ نشان می‌دهد غرور یکی از نشانه‌های این است که فواره باقصری حد بلندی خود رسیده است ولی برای جهان علم و دانش این قانون طبیعی بیش از حد زیان آور و موجب تأسف است . این غرور در مجامع شرق شناسی بنحوبارزی بچشم می‌خورد و بیم آن می‌رود که خدای نکرده حقایق علمی هم در زیر این پرده غرور غیر از آنچه هست جلوه‌گر شود. بانهایت تأسف باید گفت کمتر آثار محققین شرقی مورد استفاده دانشمندان امروزه شرق - شناس انگلستان قرار می‌گیرد و شاید بعضی از آنها بسختی هم حاضرند قبول کنند که دگرگونی عمیقی در جهان مورد بحث آنان یعنی شرق از لحاظ تحقیقات علمی و پیدایش محققین جدید بوجود آمده است و میتوان برای تحقیقات آنان هم محلی از اعراب قائل شد و یا آثار تحقیقی را بدون اطلاع از نظریات آنان که بقول معروف ادری بمافی‌البيت هستند نمیتوان منتشر کرد . این غرور مسئله‌ایست که محققین واقعی انگلستان و آنانی را که از روش گذشتگان دقیق و پژوهنده خود الهام می‌گیرند ناراحت کرده و موجب شده است که آنان هم گاه و بیگاه لب بشکایت از این وضع بازکنند .

درست است که شرق شناسی را در انگلستان عوامل سیاسی بوجود آورده و اکنون باد دگرگونی سیاست جهان آن عوامل دیگریا وجود ندارد یا حداقل تقلیل یافته است ولی بهر حال مستشرقین قدیمی با روحیه محققانه و دانش طلبی که داشتند موفق شدند خدمات بزرگی به جهان علم و دانش بنمایند و حیث است که دنباله آن قطع گردد و یا رنگ دیگری بخود بگیرد. خوشبختانه دستگاه و دانشگاه کمبریج بر مبنای محکم و استوار علمی قرار

گرفته است و میتواند با مختصر توجهی این نقیصه را مرتفع گرداند زیرا طرز تدریس، توجه به تربیت دانشجو و روش کالج‌ها برپایه‌ای قرار گرفته است که آمادگی برای تربیت محقق و دانشمند دارد. در جهان امروز دانشگاه کمبریج از نعمتی برخوردار است که کمتر دانشگاهی در دنیا دارد و آن محدود بودن دانشجویانست که توانسته کلاسهای این دانشگاه را بصورت کاملاً مفید و نتیجه‌را تا حدود صد درصد کاملاً موفقیت‌آمیز در آورد.

محدودیت دانشجو بخصوص برای رشته‌های علمی و تحقیقی مسئله‌ایست که مسلماً به بالا بردن کیفیت امر کمک می‌کند و بهمان نسبت هم کمیت زیاد موجب پائین آوردن کیفیت می‌شود.

در این جا باید اعتراف کنیم که برنامه آقایان رئیس دانشگاه تهران و رئیس دانشکده الهیات در مورد حذف دوره لیسانس و محدود نمودن دانشجو در دوره‌های فوق لیسانس و دکتری برنامه‌ای بس پخته و از یک فکر اساسی سرچشمه گرفته بوده است شاید خود من هم قبل از آمدن به انگلستان در عداد کسانی بودم که این تصمیم را بمصلحت دانشکده نمیدانستم ولی اکنون اعتراف می‌کنم تنها راهی که دانشکده الهیات میتواند پیش بگیرد همین بود که از کمیت بکاهد و بکیفیت بپردازد و لولآنکه این کاهش بصورت حذف دوره لیسانس باشد. آنچه از این پس میتواند ضامن بقاء دانشکده الهیات باشد تربیت محقق و دانشمند است نه کثرت دانشجو که در سابق برای ابقاء دانشکده بدان استناد میشد.

دانشگاه کمبریج مجموعاً ۲۵ دانشکده دارد که هر کدام از لحاظ خدماتی که بجهان دانش کرده‌اند شهرت جهانی دارند. اسامی این دانشکده‌ها به ترتیبی که در راهنمای دانشگاه آمده است بقرار زیر می‌باشد:

۱ - علوم زراعی و بیولوژی علمی =

Agricultural Sciences and Applied Biology

۲- زبانهای باستانی انگلوساکسن ، اسکاندیناوی و سلت =

Anglo - Saxon, Norse, and Celtic

۳- باستان شناسی و انسان شناسی =

Archaeology and Anthropology

۴- معماری و تاریخ هنر = Architecture and History of Art

۵- مهندسی شیمی = Chemical Engineering

۶- کلاسیک (زبان و ادبیات روم و یونان) = Classics

۷- اقتصاد و سیاست = Economics and Politics

۸- علوم تربیتی = Education

۹- مهندسی = Engineering

۱۰- ادبیات انگلیسی = English

۱۱- جغرافی = Geography

۱۲- تاریخ = History

۱۳- اقتصاد زمین = Land Economy

۱۴- حقوق = Law

۱۵- ریاضیات = Mathematics

۱۶- علوم پزشکی = Medical Sciences

۱۷- جراحی و پزشکی = Medicine and Surgery

۱۸- زبانهای مدرن و قرون وسطائی =

Modern and Medieval Languages

۱۹- موسیقی = Music

۲۰- علوم طبیعی = Natural Sciences

۲۱- شرق شناسی = Oriental Studies

۲۲- فلسفه = Philosophy

۲۳- علوم سیاسی و اجتماعی = Social and political Sciences

۲۴ - الهیات = Theology

۲۵ - دامپزشکی = Veterinary Medicine

بطوریکه مشهور است دانشگاه کمبریج از لحاظ ریاضیات و علوم ظاهراً در انگلستان مقام اول را دارد. بقول یکی از مجلات انگلیسی کمبریج از روزگار بیکن (F. Bacon) و اسحق نیوتون (I. Newton) خانه ریاضیات و علوم بوده و توانسته است صفت خلاقیت خود را در علوم حفظ نماید. در میان اساتید علوم این دانشگاه افرادی که توانسته باشند جوایز بزرگ علمی و از جمله جایزه نوبل را بدست آورند فراوانند. هم اکنون نهاد رشته شیمی مولوکولی چهار برنده جایزه نوبل بتدریس و تحقیق اشتغال دارند. بقول همین مجله چنانچه دانشگاه اکسفورد (که همیشه در انگلستان از آن و کمبریج بعنوان دو دانشگاه مهم و بزرگ و مادر یاد می شود) در علوم انسانی و فلسفه و بخصوص علوم سیاسی مقام ارجمندی دارد، بی شک کمبریج هم بزرگترین دانشگاه علمی انگلستان بشمار می آید. تعداد زیادی از اعضای شورای عالی علمی سلطنتی انگلستان از تربیت یافتگان دانشگاه کمبریج می باشند. تقدم این دانشگاه در علوم و ریاضیات موجب نشده که از قافله ادب و از لحاظ ادبیات هم عقب بماند، زیرا دانشکده ادبیات انگلیسی کمبریج در دهه دوم قرن بیستم توانست سنت تاریخی و لغوی را در مطالعات علمی بشکند و نقادانی دانشگاهی را در ادبیات انگلیسی جانشین آن سازد. طبق اظهار بعضی از افراد وارد و مطلع مشاجرات علمی استادان این دانشکده، به نقادانی دانشگاهی همان مقامی را داده که مشاجرات اساتید فلسفه در دانشگاه اکسفورد بمباحثات فلسفی داده است.

دانشکده الهیات کمبریج مقام ارجمندی دارد که اگر از لحاظ مواد تدریس با دانشکده الهیات تهران شباهتی نداشته باشد لکن از نظر هدف کلی یعنی تحقیق و تتبع در تاریخ و فرهنگ زائیده یک دین که خود بخود مرتبط با تاریخ و فرهنگ ملت و یا ملل وابسته بآن می باشد شبیه به

یکدیگر می‌باشند و جا دارد که آنرا موضوع بحث و گزارش جداگانه قرار دهیم. لکن این نکته را ناگفته نمیتوانم بگذارم که در این محیط علمی کمبریج علم بهر صورت چه جدید و چه قدیم مربوط بدین وجه مرتبط با مادیات فقط بلحاظ اینکه علم است و از منابع تحقیق و تتبع سرچشمه می‌گیرد محترم و عالم در هر رشته که باشد مورد احترام است.

در این جا بی‌مناسبت نمیدانم اشاره‌ای هم بتوجهی که دانشگاه کمبریج در مورد تفریحات سالم برای دانشجویان و حتی اساتید مبذول می‌دارد بنمایم. در کمبریج دانشجویان علاوه بر برخورداری از امکانات علمی و مالی که ذکر شد از امکانات زیادی در مورد تفریحات سالم نیز برخوردارند که بدست آوردن آن تفریحات در خارج از دانشگاه یا غیر ممکن و یا احتیاج به صرف هزینه زیاد دارد. از این جمله زمینهای فراوان برای بازیهای مختلف است که هرکالج جداگانه دارد. تمام وسائل تفریحات سالم در هر کالج بنحو کامل موجود است و دانشجویان میتوانند اوقات بیکاری خود را به بازیهای مختلف بگذرانند و یا به تماشا کردن تلویزیون و امثال آن پردازند. علاوه بر کالجهای دو مرکز بسیار مهم و بزرگ یکی برای دانشجویان دوره لیسانس و دیگری برای دانشجویان دوره فوق لیسانس به بالا و اساتید بنام Graduate Center وجود دارد که در مرکز اخیر علاوه بر غذای ارزان و وسائل تفریحات سالم و تلویزیونهای رنگی و غیر رنگی هست و دانشجویان می‌توانند اوقات بیکاری خود را بین ساعت ده صبح تا دوازده شب بنحو مطلوبی در آن بگذرانند. این مرکز عبارت از ساختمان چهار طبقه و فوق‌العاده بزرگ و مجللی است که تقریباً کار باشگاه دانشگاه تهران را انجام میدهد. انواع وسائل تفریحات سالم با اضافه کافه تریا و اداره باشگاه در طبقه اول، دوسالن فوق‌العاده بزرگ بایک رستوران در طبقه دوم، سلف - سرویس دانشگاه با اضافه سالن چای و سالن تلویزیون رنگی در طبقه سوم و

دو سالن مربوط بدوکانال مختلف تلویزیون و دو سالن کنفرانس خیلی بزرگ در طبقه چهارم میباشد. طبقات این ساختمان طوری ساخته شده است که عنداللزوم میتوان تمام اطاقها و سالنهای یک طبقه را بصورت یک سالن خیلی بزرگ درآورد. کسانی که میخواهند از این باشگاه استفاده کنند حتماً باید کارت از اداره جمعیت فارغ التحصیلان دانشگاه کمبریج (Cambridge University Graduate Society) دریافت نمایند که با مدت اعتبار یک سال باساتید و دانشجویان فوق لیسانس به بالا و استادان خارجی و یزینور داده می شود. ناگفته نماند که چون تمام افرادی که باین مرکز می آیند همه دانشگاهی و یا منتسب بدانگاه هستند محیط آن کاملاً علمی و در حقیقت دانشگاه دومی است که کلاسها و مجالس بحث و نظر آن بعد از هر غذا در سر میزهای چای و قهوه تشکیل میگردد و بقول مجله 'تایمز لندن از همین جلسات بظاهر تفریحی است که گاه نتایج بزرگ علمی بوجود می آید.

این بود گزارشی راجع باوضاع عمومی دانشگاه کهن سال کمبریج و امیدوارم در گزارشهای بعدی موفق شوم در مورد کار هر دانشکده به خصوص دانشکده های که با علوم و ریاضیات سروکار دارند و افتخار کمبریج بآنهاست مطالبی بنویسم. البته گزارشی هم در مورد دانشکده الهیات این دانشگاه تهیه خواهم کرد که در موقع خود ارسال خواهد شد.

کمبریج ، دکتر ابوالقاسم اجتهادی

آذر ماه ۱۳۴۹

۲- گزارش آقای منوچهر خدایار محبی از کنگره*

تاریخ ادیان در استکهلم :

آقای خدایار محبی در شهریور ۱۳۴۹ از طرف دانشکده^۱ هیات به عنوان مأمور مطالعات علمی در دوازدهمین کنگره بین المللی تاریخ ادیان در شهر استکهلم شرکت کرده و گزارش مأموریت خود را به شرح زیر نوشته است :

انجمن بین المللی تاریخ ادیان دوازدهمین کنگره^۲ بین المللی ادیان را از تاریخ ۱۶ تا ۲۲ اوت ۱۹۷۰ (۲۶ تا ۳۱ شهریور ماه ۱۳۴۹) در ساختمان دانشگاه استکهلم در کشور سوئد تشکیل داد . در آئین گشایش آقای پروفیسور ویدن گرن رئیس انجمن سخنرانی مختصر و مفیدی درباره تاریخ پیدایش انجمن و کیفیت پیشرفت آن ایراد کرد و آقای پروفیسور بلی کر استاد دانشگاه آمستردام و دبیرکل انجمن گزارش فعالیت انجمن را باطلاع مقامات علمی حاضر در جلسه رسانید . دانشمندان و استادان دانشگاههای کشورهای زیر در انجمن شرکت داشته و در فعالیتهای علمی کنگره همکاری کردند :

سوئد - نروژ - آلمان - دانمارک - ایتالیا - امریکا - هلند - فنلاند - هنگری - کانادا - انگلستان - سوئیس - فرانسه - ژاپن - اسرائیل - کوره - ایران - بلژیک - اسپانیا - استرالیا .

کنگره دارای ده بخش بشرح زیر بود :

۱- ادیان خاور میانه^۳ قدیم و مصر : مهمترین موضوعیکه در این بخش مورد بحث قرارگرفت مقایسه^۴ مراسم قربانی در ادیان سامی و آثار اجتماعی آن در جریان تاریخ سه گانه گرایی و تبدیل آن بخدای واحد

بود. در این مبحث نشان داده شد که چگونه سه گانه گرایی ادیان قدیم بین-النهرین در شخصیتی واحد قرار گرفت و اندیشه^۲ توحید را در بین النهرین رواج داد؛ دیگر آنکه سه گانه گرایی مصری بنیاد تثلیث مسیحی است و میان این دودین از این نظر شباهت بسیار وجود دارد.

۲- دین یهود: در سخنرانیهایی که در این بخش بعمل آمد نشان داده شد که ادیان بین النهرین و دین یهود در یکدیگر تأثیر متقابل داشته اند. دین یهود دارای عرفان مخصوصی است که هنوز در حقیقت درونی آثار یهودی نهفته است و نتیجه^۳ آن مسئله^۴ پیدایش نجات دهنده و عیسی مسیح است.

خدای یهود پدر قوم اسرائیل است. توحید یهود از «واحدپرستی قومی» آغاز گردید. و در عصر اشعیا^۵ نبی بصورت خدای همگانی و جهانی در آمده است. یعنی در آغاز یهوه منحصر بقوم یهود بود و بزرگان قوم در حالیکه خدایان سایر اقوام را قبول نداشتند آنها را برای سایر اقوام برسمیت میشناختند ولی اشعیا^۶ نبی معتقد شد که خدای کلیه^۷ اقوام یهودی و غیر یهودی واحد است و جز یهوه خدائی نیست. بدین وسیله توحید قومی به توحید همگانی تبدیل یافت.

۳- دین مسیح: در این بخش ابتدا سرودهای کلیسا و جشن های مذهبی و آثار اجتماعی موضوع سخن بود و سپس دیانت مسیح در دوران قدیم و قرون وسطی و عصر حاضر مورد بحث قرار گرفت در یکی از سخنرانیهای مهم از این بخش رابطه^۸ «دین و ماشین» و تصادم دین مسیح با جامعه^۹ صنعتی جدید طرح شد و چنین نتیجه گرفته شد که با صنعتی شدن اروپا دین مسیح وحدت قدیم خود را از دست داده و بصورت فرق گوناگون در آمده است و هر اندازه که قدرت ماشین افزون میگردد دین مسیح به ناتوانی می گراید.

۴- **دین اسلام:** در این بخش ابتدا یکی از استادان « عقیده به بزرگت - خدا در مکه قبل از اسلام » را موضوع سخن قرار داد و سپس سخنرانی دیگری درباره « خدای قرآن و ابراهیم » بعمل آمد. یکی از دانشمندان درباره « عرفان نقش بندی در هندوستان در قرن هجدهم » سخن گفت. فرق حنبلی و حنفی مورد بحث قرار گرفت که میتوان مهمترین نکات آنها را در بررسی عرفان در فرقه حنبلی و رابطه عرفان ایران و هند در عصر اسلام دانست. نگارنده این گزارش درباره « تحقیق تطبیقی اندیشه خدادار تاریخ ادیان و مذهب شیعه » سخنرانی کرد و بدینوسیله برای اولین بار شیعه جزء مباحث کنگره درآمد و محدودیت اسلام به اهل سنت از میان رفت.

۵- **ادیان یونان و روم:** در این بخش مطالب عمده سخنرانیها با مباحث زیر ارتباط داشت: بنیاد معتقدات - قربانی خدایان - شرک - توحید ناقص یونان.

۶- **ادیان هند و ایران:** در این بخش این مطالب مورد بحث قرار گرفت: بنیاد دین هندو - خدای هندو - تحولات اجتماعی در دین هندو مسئله نیاکان در دیانت هندو - سرودهای دینی - شرک در هندوستان - شرک و توحید - واحد پرستی در بهاگوات گیتا - علل عقب نشینی دین بودا در هندوستان - تحقیق تطبیقی درباره دین جین Jainisme و سایر ادیان هندی؛ رابطه مسیحیت ایرانی با دین زرتشت - بررسی آثار زرتشتی - مسئله وحی در دین مانوی.

۷- **دین بودا و خاور دور:** در این بخش درباره عنوان های زیر سخنرانی شد: تفسیر جدید درباره دین بودا - فلسفه دین بودا - منابع و مآخذ چینی درباره دین بودا - دین بودا و خدایان - ژاپن و کامیها در دیانت شین تو.

۸- **ادیان اقوام ابتدائی:** در این بخش سازمانهای اجتماعی فرهنگ مردم ابتدائی. مردم شناسی دینی - ادبیات دینی عوام - بومیان امریکای

شمالی - دین و زبان در افریقا - توحید و شرک در آفریقا - مراسم دینی در مکزیکو - خدا و ادیان ابتدائی مورد بحث قرار گرفت.

۹- پدیده شناسی و جامعه شناسی و زبانشناسی ادیان : در این بخش اندیشه گرایی - ساختمان دین و مسئله برادری - خدا در زبانشناسی - واحد پرستی نامهای الهی - بزرگ خدا - مسئله شرک - پدیده شناسی ادیان - نقش تاریخ ادیان در سازمانهای علمی و دانشگاهها - خدا و دوگانه گرایی صورت خدا - مسئله زمان و مکان و اصل مطلق - شعارهای دینی در امریکای سیاه پوست مورد بحث قرار گرفت .

۱۰- روانشناسی ادیان: در این بخش مسائل روانشناسی دینی - توحید و مسائل روانشناسی - روش جدید در تحقیقات روانشناسی دینی - اشکال مختلف روانشناسی دینی - خدا و مسئله روانشناسی - دین و الکل - روش خصوصی تحقیق در روانشناسی ادیان به بحث گذاشته شد .

بحث در موضوعات مذکور یک هفته صبح و عصر بشکل سخنرانی و اظهار نظر ادامه داشت و روز بیست و دوم اوت جلسه عمومی کنگره تشکیل شد. دبیرکل انجمن تحت عنوان « نظری به گذشته و آینده » سخنرانی کرد، سپس رئیس انجمن پایان جلسات کنگره را اعلام داشت. باین ترتیب دوازدهمین کنگره بین المللی تاریخ ادیان در سوئد پایان پذیرفت .

هنگامیکه جلسات کنگره ادامه داشت نمایشگاهی از کتب تاریخ ادیان به زبانهای انگلیسی و فرانسه و آلمانی و ایتالیایی در دانشگاه استکهلم بر قرار بود که در تکمیل تحقیقات و مطالعات ارزش فراوان داشت. گرچه سخنرانیهای کنگره بصورت پلی کپی در اختیار اعضاء انجمن بود با وجود این مقرر گردید سخنرانیها یزبانهای اصلی در کتابی جداگانه چاپ شود و برای شرکت کنندگان در کنگره ارسال گردد .

در خاتمه از استاد ارجمند جناب آقای دکتر محمد محمدی رئیس محترم دانشکده الهیات و معارف اسلامی که اینجانب را مأمور شرکت در این کنگره فرمودند سپاس فراوان دارد .

منوچهر خدایار محبی .

۳. گزارش آقای فتح الله مجتبائی از کنگره خاورشناسان در استرالیا :

بیست و هشتمین کنگره خاورشناسان، از ۶ تا ۱۲ ژانویه سال جاری (۱۹۷۱) در شهر کمبرا (International Congress of Orientalists)، پایتخت استرالیا، و در محل دانشگاه ملی استرالیا Australian National University منعقد بود و بیش از ۱۲۰۰ تن از خاورشناسان اروپائی و آمریکائی و دانشمندان کشورهای آسیائی در آن شرکت داشتند. این عده همگی در ساختمانها و خوابگاههای دانشگاه مزبور اقامت داشتند و جلسات سخنرانیهای بخشهای مختلف نیز در تالارهای همان مؤسسه تشکیل می یافت. وضع خوابگاهها و سالنهای غذا خوری بسیار خوب و منظم بود، و هزینه خوراک و اقامت برای هر نفر ۹ دلار استرالیائی (۱۰ دلار آمریکائی) تعیین شده بود.

هزینه تشکیل کنگره با مساعدتهای مالی دولت استرالیا، آکادمی انگلستان، شورای فرهنگی بریتانیا، بنیاد آسیائی The Asien Foundation بنیاد فرد، یونسکو، و چند بانک استرالیائی و بعضی از تأسیسات دینی و فرهنگی و صنعتی و بازرگانی آن کشور تأمین گردیده بود.

از خاورشناسان معروف اروپائی و آمریکائی کسانی چون پروفیسور سرهار ولدیلی، استاد تحقیقات ایرانی و مطالعات مربوط به فرهنگ و زبانهای خاورمیانه در دانشگاه کمبریج، پروفیسور نرمن براون، هندشناس و استاد

سابق دانشگاه پنسیلوانیا ، پروفیسور ا. ل بشم (A. L. Basham) ، استاد هند شناسی دانشگاه لندن که اکنون همین سمت را در دانشگاه ملی استرالیا دارد ، پروفیسور ریچار فرای . استاد ایرانشناسی دانشگاه ها روارد ، پروفیسور فیلیوزا ، استاد هندشناسی دانشگاه سرین ، پروفیسور برنار دلوئیس ، متخصص تاریخ اسلام ، از انگلستان ، پروفیسور ج . ا . ویلسن متخصص تاریخ و فرهنگ مصر و بین النهرین ، از دانشگاه شیگاگو ، در کنگره حضور داشتند .

کنگره شامل ۶ بخش (Program) بود :

- ۱ - آسیای غربی (که شامل تمدنهای خاور نزدیک در دورانهای قدیم ، ایران ، و ممالک اسلامی این ناحیه بود) .
- ۲ - آسیای جنوبی (که شامل هند ، سیلان و سایر نواحی جنوبی آسیا بود) .
- ۳ - آسیای جنوب شرقی (که هندوچین ، اندونزی ، و مالایا ، فیلیپین ، جاوه و سوماترا را شامل می شد) .
- ۴ - چین و کره
- ۵ - ژاپن
- ۶ - آسیای مرکزی و شمالی (که مطالعات درباره زبانهای هندو ایرانی را نیز شامل بود) . هر بخش به چند گروه تقسیم می شد و گروههای مختلف مستقلا در محل های جداگانه اجتماع می کردند . علاوه بر گروههای چند گانه هر بخش ، در تمام این مدت ۸ سمینار نیز در موضوعات مختلف شرقشناسی و چند مجمع (Symposia) برای تحقیقات در مسائل مربوط به خاور دور ، و همچنین چند سمینار در امور مربوط به کتابخانه ها و کتابداری ، برقرار بود . و گروهی از محققان و

صاحب‌نظران در آنها شرکت داشتند .

در این سمینارها و مجمع‌ها ، گرچه کوشش شده بود که موضوعات به اصطلاح « کلاسیک » (تحقیقات مربوط به فرهنگها ، زبانها و ادیان ملل شرق) نیز مورد توجه باشد ، لکن غالب بحثها به مسائل سیاسی و اقتصادی کشورهای آسیائی در زمان حاضر اختصاص یافته بود .

نمایندگان ایران در این کنگره :

۱ - آقای ایرج افشار ، از دانشگاه تهران ، که مقاله‌ای به عنوان *La Situation actuelle des Etudes iraniennes en Iran* قرائت کردند .

۲ - آقای علی‌اکبر جعفری ، از وزارت فرهنگ و هنر ، که مقاله‌ای به عنوان زیر قرائت کردند .

Haptahati, an attempt at restoration of meter and translation of the revised text

۳ - آقای عبدالحمید سلیم ، از دانشگاه تبریز ، که مقاله‌ای تحت عنوان *Zarathustra in the Gathas* داشتند .

۴ - آقای مسعود فرزاد ، از دانشگاه پهلوی شیراز ، که عنوان مقاله^۱ ایشان چنین بود :

Hafez - a prosodic analysis of his poetry

۵ - آقای جلال متینی ، از دانشگاه مشهد ، که مقاله‌ای بعنوان زیر قرائت کردند :

The Change of persian pronounciation in the Islamic period

۶ - آقای فتح‌الله مجتبائی ، از دانشگاه تهران ، که مقاله‌ای تحت عنوان زیر قرائت کردند :

Persian - Hindu Literature - its scope and relevance

۷- آقای مهدی محقق ، از دانشگاه تهران ، که عنوان مقاله^۱ ایشان چنین بود :

Râzi, al-ilm al ilâhi and the Five Eternals

۸- آقای یحیی ماهیار نوابی ، از دانشگاه تهران. که مقاله‌ای بعنوان زیر قرائت کردند :

The Étymolgy of the Word «Cornice»

آقای مسعود فرزاد ریاست این هیئت را بعهدہ داشتند. و به عضویت کمیته^۲ شورای مرکزی کنگره نیز انتخاب شده بودند.

کنگره در ساعت ۱۱ صبح روز ۶ ژانویه در « مرکز تأثر » شهر کمبیرا با سخنرانی سرپول هزلک Sir paul Hasluck فرماندارکل استرالیا ، افتتاح یافت و پروفیسور نرمن براون که ریاست کنگره^۳ پیشین را بعهدہ داشت ، پروفیسور سرها رولد بیلی را معرفی ، و ریاست افتخاری بیست و هشتمین کنگره را به وی واگذار کرد .

فرماندار کل استرالیا در ضمن سخنان خود به تأثیری که خاور زمین در تاریخ جهان داشته و خواهد داشت اشاره و لزوم ادامه^۴ تحقیقات خاورشناسی را تأکید کرد .

از مقالات قابل ذکری که در باره^۵ فرهنگ اسلامی و تاریخ و تمدن ایران درگروههای این کنگره خوانده شد ، عنوانهای زیر را در اینجا نقل می‌کنیم :

مقاله^۶ آقای م. گک. کارتر (M. G. Carter) . استاد زبانهای سامی در دانشگاه سیدنی ، درباره^۷ مبادی و مأخذ صرف و نحو عربی

The Origins of Arabic Grammar

مقاله^۸ آقای پیتر چلکوفسکی (Peter Chelkowski) از دانشگاه کلمبیا .

دربارهٔ فعالیت‌های ادبی ایرانیان در مصر و هند و ترکیه در آغاز این قرن ؛
مقالهٔ دکتر مارسدن جونس (Marsden Jones) از دانشگاه آمریکائی قاهره،
دربارهٔ سیاست قومی حضرت محمد The Tribal policy of Muhammad

مقالهٔ آقای عباس حمدانی ، از دانشگاه ویسکانسین ، آمریکا ،
دربارهٔ اخوان الصفا و زمان آنها ؛

مقالهٔ آقای ی. مبارک، استاد انستیتوی کاتولیک پاریس، دربارهٔ
تحقیقات جدید در روابط اسلام و مسیحیت ؛

Remarques sur des études recentes Concernant les relations entre
Islam et Christianisme

مقالهٔ دکتر س. ح. م. جعفری، استاد دانشگاه آمریکائی بیروت،
دربارهٔ طریق جدید برای تحقیقات در مذهب تشیع ؛

مقالهٔ آقای احمد السعید دربارهٔ طریقهٔ مولویه و بیان آداب آن بر اساس
مثنوی مولانا جلال الدین بلخی ؛

مقالهٔ آقای ل. ا. گودمن (L. E. Goodman) بعنوان « اخلاق
اپیکوری محمد بن زکریای رازی » ؛

مقالهٔ آقای ورنر وینتر (Werner Winter)، استاد دانشگاه کیل،
آلمان، دربارهٔ وام واژه‌های باختری و اوستی در زبان تخاری ؛

گفتار پروفیسور ه. و. بیلی تحت عنوان « وضع کنونی تحقیقات مربوط
به ایران شمالی » ؛

مقالهٔ م. ف. کانگا دربارهٔ نخستین رسالهٔ منوشچهر

First Epistle of Manuseihr, Ch. 6 - 7, a Critical study

مقالهٔ آقای ف. ن. نریمان دربارهٔ دروازهٔ Vipta و Vaēpaya

که در نندیداد آمده است ؛ مقاله^۱ پروفیسور سودهکر چتوپدیهیایه
Sudhakar Chattopadhyaya تحت عنوان « هخامنشیان و پنجاب » ؛
مقاله^۲ خانم زیکی و وی نارسکی Zichy - Wonderski تحت عنوان
« داوری عادلانه درباره اشکانیان و مقام آنان در تاریخ ».

بعد از ظهر روز سه شنبه ۱۲ ژانویه جلسه^۳ پایان کنگره در تالار
تأثر کمبر تشکیل یافت و گزارشهایی از کار بخشها و گروهها داده شد . در
ضمن نام گروهی از خاورشناسان جهان ، که در فاصله بیست و هفتمین و بیست و
هشتمین کنگره در گذشته بودند یاد شد و به احترام نام آنان همه حاضران
برپا خاستند .

در این جلسه چند قطعنامه به تصویب رسید و اعلام شد که کنگره^۴
آینده (بیست و نهمین) در سال ۱۹۷۴ در پاریس تشکیل خواهد یافت ؛
از اینکه در سال آینده جشن دو هزار و پانصدمین سال شاهنشاهی ایران
برگزار خواهد شد اظهار خوشوقتی و قدردانی بعمل آمد ؛ تشکیل کنگره^۵
سالانه^۶ ایرانشناسی دانشگاههای ایران اعلام شد ؛ و پیشنهاد تهیه^۷ فهرست
جامعی از کتب خطی عربی که در کتابخانههای جهان موجود است ، مطرح
گردید .

برای کنگره^۸ آینده دعوت هائی از طرف نمایندگان کشورهای ایران
و مصر و ژاپن تقدیم شده بود ، لکن در آخرین لحظه نماینده^۹ دولت فرانسه
(پروفیسور فیلیوزا) با دعوتنامه^{۱۰} رسمی از طرف دولت فرانسه به کنگره
آمد و چون صدمین سال تشکیل کنگره^{۱۱} با بیست و نهمین دوره^{۱۲} برگزاری آن مقارن
خواهد بود و نیز چون اولین کنگره^{۱۳} در حدود یکصد سال پیش در پاریس
تشکیل یافته بود ، دعوت دولت فرانسه پذیرفته شد . و پیشنهادهای نمایندگان

ایران و مصر و ژاپن به دوره‌های بعد ماکول گردید .

آنچه در این کنگره جلب توجه می‌کرد کثرت نمایندگان کشورهای آسیائی بود . که بیش از دو سوم عده شرکت کنندگان را تشکیل می‌داد . در این بین نمایندگان کشورهای چین و ژاپن و سایر نواحی خاور دور از همه بیشتر بودند و از ممالک عربی ، اسرائیل ، پاکستان ، هندو سیلان نیز نمایندگان اعزام شده بودند .

نمایندگان هند در حدود ۵۰ تن بودند و بخش مربوط به هندشناسی (پروگرام ۲) نه تنها یکسر بوسیله دانشمندان هندی اداره می‌شد ، بلکه بهترین مقالات این بخش را نیز محققان هندی تهیه کرده بودند .

گرچه شماره شرکت کنندگان اروپائی و آمریکائی نسبت بسه نمایندگان کشورهای آسیائی بسیار کم بود ، و نیز بعضی از خاورشناسان بزرگ و معروف معاصر در این کنگره شرکت نجسته بودند ، لکن جای خوشوقتی و امیدواری است که دانشمندان کشورهای آسیائی (خاصه هند و ژاپن) اکنون خود در این گونه کارها پیشقدم و صاحب نظرند ، و تحقیقات مربوط به تاریخ و فرهنگ و دین و زبان مردم شرق از انحصار مراکز علمی و فرهنگی غربی بیرون آمده است .

گزارشهای علمی گروه‌های آموزشی دانشکده

گزارشی از کارهای علمی گروه فرهنگ و تمدن اسلامی

در سال تحصیلی ۴۸ - ۴۹ استادان رشته فرهنگ و تمدن اسلامی
بتحقیق در موضوعات زیر اشتغال داشته‌اند :

۱ - آقای حسین گونیلی مدیر گروه :

جغرافیا و تاریخچه کشور اسلامی سومالی .

جغرافیا و تاریخچه کشور اسلامی تونس .

مقاله‌ای در باب جغرافیا در میان علوم که در دفتر یکمین

نشریه بچاپ رسیده .

۲ - آقای تقی تفضلی .

ترجمه عوارف المعارف سهروردی با مقابله و تصحیح با نسخ

مختلف و متن عربی .

تحقیق درباره سفینه الصالحین در عرفان که مؤلف آن شناخته

نشده است .

۳ - آقای حسین خراسانی :

ترجمه دقیق و علمی بخش فلسفه حکمة الاشراف بقلم شهاب‌الدین

سهروردی .

۴ - آقای ابوالقاسم اجتهادی :

که در مأموریت علمی خارج از کشور هستند و راجع به دانشگاه

هائی که در باب فرهنگ اسلامی مطالعاتی می‌کنند به تحقیق اشتغال دارند .

گزارش علمی در باب دانشگاه کمبریج فرستاده‌اند که در همین شماره به

چاپ رسیده است .

رساله‌های زیر در دوره دکتری رشته فرهنگ اسلامی با درجه بسیار خوب گذشته است :

- ۱ - سیر خطوط فارسی و عربی در ایران به راهنمایی آقای دکتر زرین کوب ، نوشته آقای سید علی اکبر میرفخرائی .
 - ۲ - کویت و بررسی تحولات فرهنگی در آن کشور به راهنمایی آقای دکتر حسین گونیلی ، نوشته آقای اسداله کفافی .
 - ۳ - خاندان آقاخان در ایران به راهنمایی آقای دکتر زرین کوب نوشته آقای منصور مسگرا ،
- بعضی از رساله‌هایی که تا کنون با راهنمایی استادان گروه فرهنگ و تمدن اسلامی در دوره فوق لیسانس با درجه الف در این گروه گذشته است :

- ۱ - گلپایگان و آثار تاریخی اسلامی آن ، نوشته جواد انصاری .
- ۲ - تاریخ تعزیه در ایران ، نوشته اهلعلی ایمانی .
- ۳ - جغرافیای تاریخی شهر سبزوار ، نوشته محمد طیب بهلول .
- ۴ - روابط مسلمین بایبگانگان در دوره عباسیان ، نوشته عطاءاله باقری شورکی .

۵ - تحقیقات مسلمین در جغرافیا در ۷ قرن اول اسلامی ، نوشته جبار حاتمی مرندی .

- ۶ - شیخ نشینهای ساحل خلیج فارس ، نوشته فریبرز صدقی .
- ۷ - جغرافیای تاریخی و معرفی مشاهیر علما و ادبای اردستان ، نوشته سید حسین طباطبائی .

۸ - مراکش - الجزایر - تونس از لحاظ موقعیت جغرافیائی ، سیاسی ، اقتصادی و نهضت‌های سیاسی ، نوشته محمد کاظم فقیهی شیرازی .

۹ - علم کلام . نوشته محسن کیانی فر .

- ۱۰ - جغرافیای طبیعی پاکستان شرقی و غربی ، نوشته جمال کامران .
- ۱۱ - تشکیلات ساسانیان چه تأثیر و نتیجه‌ای در تشکیلات اسلامی داشت ، نوشته امیرحسین معظم دولت .
- ۱۲ - جغرافیای تاریخی بلوچستان و سیستان ، نوشته کاظم نجم .
- ۱۳ - بردگی در عالم بطور اعم و بردگی در عالم اسلام بطور اخص ، نوشته نصرت‌الله سعیدی .

از دفتر فارغ التحصیلان

چند تن از فارغ التحصیلان دانشکده الهیات که در سال تحصیلی ۵۰-۴۹ در هیأت علمی دانشگاه پذیرفته شده‌اند

۱ - آقای منوچهر خلدایار محبی (متولد ۱۳۰۲) در سال ۱۳۳۰ از رشته منقول دانشکده الهیات فارغ التحصیل شده و در سال ۱۳۳۶ از دانشگاه ژنو به اخذ درجه دکتری در تاریخ ادیان توفیق یافته است .
آقای محبی از سال ۱۳۴۵ به عنوان معلم حق‌التدریسی در دانشکده الهیات به تدریس پرداخته و در سال ۱۳۴۹ به عنوان دانشیار تمام وقت در گروه ادیان این دانشکده رسماً شروع به همکاری نموده است.
آثار چاپ شده ایشان عبارتست از :

- ۱ - مطابقت ادیان ایرانی و اسلام. به زبان فرانسه، ژنو، ۱۹۵۶.
- ۲ - نفوذ دین در حقوق اساسی ایران. به زبان فرانسه، پاریس ۱۹۵۷.
- ۳ - فلسفه ادیان بزرگ. تهران، ۱۳۳۶.
- ۴ - دین مصریان قدیم. « ۱۳۳۷.
- ۵ - بنیاد دین و جامعه شناسی. « ۱۳۴۲.
- ۶ - ادیان چین. « ۱۳۴۵.
- ۷ - ادیان هند. « ۱۳۴۴.
- ۸ - پیشوایان مذهب شیعه. « ۱۳۴۵.
- ۹ - تاریخ مختصر ادیان بزرگ، ترجمه، مؤلف فرانسوی فلیسین شاله، با اضافات و ملحقات، انتشارات دانشگاه.

- ۱۰ - تعاون در تاریخ ادیان و جامعه صنعتی . ۱۳۴۷
- ۱۱ - افسانه‌های ادیان نخستین در شاهنامه فردوسی . ۱۳۴۸
- ۱۲ - خلافت و امامت در اسلام ، مجله جهان اسلام ، چاپ توکیو ، ۱۹۶۶ .
- ۱۳ - خدا در افسانه‌های یونان و فرهنگ ایران . مقاله .
- ۱۴ - « اوردالی یا » « ور » در شاهنامه فردوسی ، مقاله .
- ۱۵ - اصول و فرجام شناسی در اسلام .
- ۱۶ - دین و فلسفه .
- ۱۷ - اندیشه خدا در تاریخ ادیان و مذهب شیعه .

۲- آقای ابوالفضل عزتی (متولد ۱۳۰۹) در سال ۱۳۳۸ از رشته معقول دانشکده الهیات به دریافت شهادتنامه دکتری نائل شده و در سال ۱۳۴۹ به استادیاری گروه فلسفه دانشکده الهیات منصوب شده است . آقای عزتی پس از اخذ درجه دکتری از دانشکده الهیات در سال ۱۳۳۹ برای تحصیل به انگلستان عزیمت کرده و در سال ۱۳۴۵ از دانشگاه لندن به دریافت درجه P.G.D در حقوق نائل شده است . بعد از مراجعت به ایران در سمت‌های مشاور حقوقی ، ریاست دفتر خدمات پرسنلی در وزارت آموزش و پرورش و کارشناس تحقیقاتی یونسکو خدمت کرده است و در سال ۱۳۴۷ برای شرکت در یک دوره بین‌المللی مدیریت آموزشی به انگلستان رفته و مدت یک سال در دانشگاه ردینگ به مطالعه و تحقیق پرداخته و موفق به دریافت درجه فوق لیسانس از این دانشگاه گردیده و بعد از مراجعت به ایران به سمت سرپرستی انستیتو مدیریت و برنامه ریزی منصوب شده است . آقای عزتی در حال حاضر سرپرستی امور پژوهشی و آموزشی دانشکده را به عهده دارد . او تاکنون ده گزارش تحقیقی برای سازمان یونسکو به زبان انگلیسی نوشته است .

۳- آقای محمد مفتاح (متولد ۱۳۰۷) در سال ۱۳۴۲ به دریافت درجه دکتری در رشته معقول از دانشکده الهیات نائل شده و رساله ختم تحصیلی خود را در موضوع (حکمت الهی و نهج البلاغه) گذارانده است. در سال ۱۳۴۷ به استاد یاری تمام وقت رشته فلسفه و حکمت اسلامی در دانشکده الهیات منصوب گردیده است.

آثار چاپ شده آقای مفتاح بشرح زیر است:

- ۱- دو جلد ترجمه تفسیر مجمع البیان.
 - ۲- روش اندیشه (در منطق).
 - ۳- سلسله مقالاتی در سال چهارم مجله مکتب اسلام تحت عنوان «نقش دانشمندان اسلام در پیشرفت علم» در ۸ شماره.
- کتابهای زیر نیز در مجمع علمی اسلام شناسی زیر نظر آقای مفتاح و با مقدمه ایشان نگارش یافته است.

- ۱- به سوی اسلام یا آئین کلیسا.
- ۲- همسران رسول خدا.
- ۳- اسلام و حقوق کارگران.
- ۴- اسلام پیشرو نهضت‌ها.
- ۵- اسلام بر سر دو راهی.
- ۶- زیارت، خرافه یا حقیقت.
- ۷- مصاحبه‌ای درباره خرافه و نیرنگ.

آقای مفتاح پس از فراغ تحصیل از دوره دکتری (از سال ۴۹-۴۲) در حوزه علمیه قم به تدریس متون فلسفی اشتغال داشته است.

۴- آقای خدا مراد مرادیان (متولد ۱۳۱۱) در سال ۱۳۳۹ از دانشکده الهیات به اخذ درجه لیسانس در زبان و ادبیات عرب نائل آمده

و با استفاده از بورس دولت عراق به بغداد رفته و به اخذ درجه (B. A.) و (M.A.) از دانشکده ادبیات بغداد نائل شده است .

در سال ۱۳۴۹ با نوشتن پایان نامه تحصیلی خود تحت عنوان (ابوحیان توحیدی) به اخذ درجه دکتری در رشته زبان و ادبیات عرب از دانشکده الهیات نائل آمده است . آقای مرادیان از سال ۱۳۴۶ به عنوان معلم حق التدریسی به تدریس ادبیات عرب در دانشکده الهیات اشتغال داشته و اخیراً (در سال ۱۳۴۹) با عنوان استادیار زبان و ادبیات عرب در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران رسماً شروع بکار کرده است .

(۲)

کتابهایی از فارغ التحصیلان دانشکده الهیات که برنده

جایزه سلطنتی شده است

۱- فرهنگ لغات و اصطلاحات فلسفی . تألیف آقای سید جعفر

سجادی . باهتمام آقای حسام الدین قهاری . تهران [بی ناشر] وزیری ،

۱۳۳۸ ، ز + ۳۶۷ ص .

آقای سجادی گارماسه در سال ۱۳۰۳ در اصفهان متولد شد .

تحصیلات مقدماتی و عالی را در مدارس قدیمه شهرستانهای اصفهان و قم و تهران بپایان رسانید و بدرجه اجتهاد رسید . در سال ۱۳۲۹ به اخذ درجه لیسانس و در سال ۱۳۳۷ با اخذ درجه دکتری در رشته فلسفه و حکمت اسلامی از دانشکده الهیات نایل آمد . رساله دکتری ایشان زیر عنوان : « عقل از نظر فلسفی » در خرداد ۱۳۴۱ بتصویب رسید .

آقای سجادی علاوه بر خدمت در فرهنگ ، مدتی در دانشکده الهیات تدریس میکرد و هم اکنون در دانشکده ادبیات تهران با سمت دانشیار عهده دار تدریس زبان و ادبیات عربی است . آثار ایشان که همگی در رشته فلسفه و حکمت اسلامی است قریب به ده کتاب میرسد و مقالات ارزنده ای هم از ایشان در مجلات : وحید، مهر ، معارف اسلامی و نشریه دانشکده ادبیات تهران بچاپ رسیده است .

آقای سجادی ، با تجسس در متون معتبر عربی و فارسی ، « ۹۵۲ » لغت و اصطلاح فلسفی را در این کتاب ، بترتیب حروف الفباء گردآوری نموده و معانی لغوی و اصطلاحی و اطلاقات و معانی متعدد یک لغت را بیان داشته و گاه پاورقی های مفیدی نیز بر آن افزوده است . این فرهنگ ، برای دانش پژوهانی که در رشته های فلسفی کار میکنند ، بسیار سودمند تواند بود .
فرهنگ لغات و اصطلاحات فلسفی ، در رشته ادبی و تحقیقی ،
 برنده جایزه سلطنتی سال ۱۳۳۸ گردیده است .

۲. فرهنگ روز عربی - فارسی . تألیف آقای دکتر کمال موسوی .

اصفهان ، کتابفروشی شهریار ، ۱۳۴۳ ، وزیری ، ۶+۶۲۸ ص .
 آقای کمال موسوی در سال ۱۳۰۷ هجری شمسی در اصفهان تولد یافت . علوم قدیمه را در مدرسه صدر اصفهان فراگرفت و سپس در حوزه علمیه قم در محضر درس مرحوم آیت اله بروجردی بتکمیل معلومات خود پرداخت . در سال ۱۳۳۰ بدریافت درجه لیسانس و در سال ۱۳۴۰ بدریافت درجه دکتری در رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی از دانشکده الهیات نایل آمد و چندین سال در آذربایجان و اصفهان زبان و ادبیات فارسی و عربی را تدریس نمود و در حال حاضر در دانشکده ادبیات اصفهان به تدریس اشتغال دارد .

فرهنگ روز ، مجموعه ای از کلمات و واژه‌ها و اصطلاحات علمی ، ادبی ، فرهنگی ، اقتصادی ، سیاسی ، نظامی و هزاران ترکیب و اصطلاح دیگر است که مانند فرهنگهای اروپائی ، بترتیب الفباء تنظیم شده است . آقای موسوی در تدوین کتاب ، از مهمترین و معتبرترین فرهنگها و متون عربی استفاده برده که فهرست آنها ، در اول کتاب آمده است . در این فرهنگ سعی شده است که معادل های فارسی ، کوتاه و سلیس و در عین حال ، رسا و مفهوم باشد .

فرهنگ روز ، در رشته ادبی بعنوان تألیف درجه اول ، برنده جایزه سلطنتی سال ۱۳۴۳ شده است .

۳- شاهنشاهی عضدالدوله . تألیف آقای علی اصغر فقیهی . تهران ، مطبوعاتی اسماعیلیان ، [۱۳۴۷] . وزیری ، ۸ + ۳۹۸ ص .

آقای علی اصغر فقیهی در سال ۱۳۳۶ قمری در قم متولد شد و در سال ۱۳۱۹ شمسی وارد خدمت وزارت فرهنگ گردید و مشاغل مختلفی بعهده گرفت از آن جمله : دبیر دبیرستان حکیم نظامی قم ، بازرس فنی اوقاف ، کفالت فرهنگ ، و رئیس دبیرستان حکیم نظامی . در مهرماه ۱۳۱۹ شمسی از رشته زبان و ادبیات عربی دانشکده هیات بدریافت درجه لیسانس نائل شد . آقای فقیهی بجز کتاب شاهنشاهی عضدالدوله ، قریب ده کتاب دیگر ، در زمینه مسائل تاریخی و ادبی نیز تألیف کرده است . مقالات ایشان بیشتر در مجله جلوه که سابقاً چاپ میشد ، بچاپ رسیده است .

کتاب شاهنشاهی عضدالدوله دارای دو مقدمه و دوازده بخش است و مندرجات آنرا بطور کلی میتوان بدو قسمت کرد :

۱- چگونگی فرمانروایی عضدالدوله دیلمی و امتیازات و خصوصیات این پادشاه بزرگ :

۲ - تحقیقی مختصر دربارهٔ اوضاع اجتماعی و اداری و آداب و رسوم معمول در ایران در قرن چهارم هجری ، مقارن سلطنت آل بویه و فرمانروائی عضدالدوله . ضمناً بخشی تحت عنوان « تأثیر فکر ایرانی در زبان و ادب عرب از جهات گوناگون در زمان آل بویه » ضمیمهٔ این قسمت گردیده است . قسمتی از مطالب کتاب ، از پاره‌ای اشعار ، کسه شاعران معروف قرن چهارم و پنجم هجری بمناسبتی سروده‌اند استنباط شده است . شعرهای عربی عموماً بفارسی ترجمه گردیده و ترجمه‌ها اغلب خلاصهٔ مفهوم هر شعر است و مآخذ سند اشعار در ذیل صفحات ذکر شده است . تمام مطالب کتاب ، از روی اسناد اصلی و مدارک دست اول تهیه شده و در پایان نیز دوازده فهرست از اعلام ، ترتیب یافته است .

کتاب شاهنشاهی عضدالدوله ، تالیف آقای فقیهی ، برندهٔ جایزهٔ سلطنتی سال ۱۳۴۷ شده است .

عنایت‌الله مجیدی

از نامه‌های رسیده

پس از انتشار دفتریکم و دوم « مقالات و بررسیها » از برخی از خوانندگان صاحب نظر و اهل مطالعه نامه‌هایی به ریاست دانشکده رسید که همه نشانه دقت و علاقه و اهتمام ایشان به مطالب این نشریه بود .

نشریه‌ای که هدفی مشخص داشته باشد و بخواهد در زمینه‌های علمی و تحقیقی در سطح شایسته‌ای باقی بماند باید بطور مستمر کار خود را ارزیابی کند و پیوسته نتیجه کار خود را با هدف خویش بسنجد . و برای این منظور باید بهترین سنجه را در داوری دانشمندان صاحب نظر و تقد متقدان بی نظر جستجو کند؛ و به همین جهت است که ما از همه فضلائى که با دقت نوشته‌های این مجموعه را خوانده‌اند و آنچه را خود از نیک و بد آن دریافته‌اند صمیمانه بما نوشته‌اند و یا می‌نویسند و با این کار باعث می‌شوند تا کسانی که در تهیه و تنظیم این نشریه سهمی دارند با علاقه و دقت بیشتری در صحت و اتقان کار خود بکوشند سپاسگزاریم .

نامه‌هایی که به دفتر نشریه رسیده متنوع و گوناگون است؛ بسیاری از آنها از فضلائى است که آنچه را در این نشریه نیک و سودمند یافته‌اند در نامه خود منعکس ساخته‌اند، و برخی از آنها نیز از متقدان دانشمندی است که نارسائیهای بعضی مقالات آن را گوشزد کرده‌اند، و هر دو دسته برای ما گرانها و مغتنم است زیرا نامه‌های دسته اول مشوقی است برای نویسندگان و متصدیان این نشریه که ادامه کار را برای آنان دلپذیرتر می‌سازد، و نامه‌های دسته دوم هشدارى است برای آنان که دقت بیشتر در تنظیم مطالب و در نتیجه پیشرفت کیفی این نشریه را موجب می‌شود . و ما در این جا چند نمونه مختلف از نامه‌های دسته اول و همه نامه‌هایی را که از دسته دوم رسیده منتشر می‌سازیم و این کار را در آینده نیز ادامه خواهیم داد تا در پایان هر سال با استفاده از نظر استادان و متقدان فاضل هم ارزیابی علمی از مطالب این مجموعه به عمل آمده باشد و هم اگر سهو و مسامحه‌ای در مطالب یا چاپ آن داده باشد اصلاح گردد . چاپ این خلاصه‌ها به ترتیب وصول و با حذف عنوانها و مطالب دیگر است :

● «... وظیفه خود دانستم که نه تنها از بابت این نشریه تشکر کنم، بلکه از بابت سطح عالی مطالب و حسن دقتی که در انتخاب و تدوین آنها بعمل آمده است و از هر جهت مطالب پرارزش دوره «الدراسات الادیبه»^۱ را بخاطر می‌آورد صمیمانه بشما تبریک بگویم. بنظر من این مجله از نوع آن نشریاتی است که انتشارشان یک جای خالی را در عالم دانش و پژوهش امروز ایران پرسی کند، و امیدوارم براین اساس نشر آن با توفیق تمام ادامه یابد...»

از نامه جناب شجاع‌الدین شفا معاون دربار شاهنشاهی
ورئیس مرکز امور فرهنگی و مطبوعاتی دربار شاهنشاهی

● «... مقالات تحقیقی بسیار جالب و جامعی که بقلم آن دانشمند و دیگر استادان عالی مقام در این نشریه گرد آمده است نشانه‌ای است از اینکه دانشکده الهیات و معارف اسلامی علاوه بر تعلیم و راهنمایی دانشجویان دانشکده مشتاقان دیگر علم و ادب اسلامی را نیز مورد توجه قرار داده و آنان را چنانکه سزا است مستفیض و بهره‌مند می‌سازند...»

از نامه جناب دکتر فرهودی
رئیس انجمن شهر پایتخت

● «... مرکز اسناد و مدارک علمی ایران در نظر دارد به منظور کمک به دانشپژوهان و محققانی که موفق به خواندن مقاله سودمند آقای دکتر امیرحسین آریان‌پور تحت عنوان «تدارک پژوهش نامه» نشده‌اند، آن مقاله را عیناً در پانصد نسخه تکثیر نماید و به رایگان در اختیار علاقه‌مندان بگذارد. البته

۱- «الدراسات الادیبه»: نام مجله‌ای است دو زبانی (فارسی و عربی) که رئیس این دانشکده در هنگام اقامت در بیروت به عنوان نشریه کرسی ادبیات فارسی دانشگاه لبنان منتشر می‌نمودند. هدف از تأسیس آن مجله بحث و تحقیق درباره روابط تاریخی فارسی و عربی و اثر فرهنگی متقابل آنها در یکدیگر بود. این مجله (۹) سال دوام یافت (از ۱۳۳۸ تا ۱۳۴۷) و (۹) مجله از آن در قریب ۳۵۰۰ صفحه منتشر گردید. و پس از بازگشت ایشان به ایران تعطیل شد.

در روی جلد نقل خواهد شد که «مطالب این نشریه عیناً از نشریه مقالات و بررسیهای گروه تحقیقات دانشکده الهیات و معارف اسلامی دفتر یکم، بهار ۱۳۴۹ صفحات ۱۱۸ - ۱۵۰ نقل شده است». خواهشمنداست موافقت خود را به این مرکز اعلام فرمائید.

ازنامه «مرکز اسناد و مدارک علمی وزارت علوم و آموزش عالی»

این مقاله با اهتمام شایسته مرکز اسناد جداگانه به چاپ رسید و در دسترس علاقه‌مندان قرار گرفت.

در باره دفتر دوم

● «... تاکنون دو شماره از مجموعه مقالات و بررسیها که از طرف آن دانشکده منتشر گردیده واصل و از مطالب مندرجه در آنها که همه درخور استفاده است بهره برده‌ام، مخصوصاً از سخنرانی ادیب‌اریب جناب آقای دکتر حمیدی جزاه الله عن الادب و اهله احسن الجزاء که علاوه بر آنکه دارای نکات و اشارات سودمند فراوان است درحالی که نثر است خود یک قطعه هنریست. خداوند همه آقایان اساتید معظم آن دانشکده را موفق و مؤید بدارد....»

از نامه استاد حسینعلی راشد خطیب و نویسنده دانشمند

● «... نشریه همانطور که شیوه‌نشریه آن جناب است و در تمام مظاهر دانشکده الهیات بچشم می‌خورد در کمال اتقان تألیف و ترکیب یافته و بر سبب نقد و تحقیق انجام پذیرفته است، بر خود وظیفه دانستم که بدینوسیله از همه دقت و زحمت که مبذول داشته‌اید سهم خود تشکر و آرزو کنم که اولاً ادامه یابد و ثانیاً رو یکمال رود...»

(از نامه آقای دکتر محمد باقر کنایی از دانشکده ادبیات اصفهان)

● «... برای این جانب علاوه بر حظی که از مطالعه مقالات تحقیقی و سودمند آن برای هر خواننده‌ای دست می‌دهد حظ ولذتی دیگر دست داد که آبیخته

با غرور و افتخار بود، احساس غرور و افتخار از آن جهت که خود افتخار شاگردی آن دانشکده را داشته‌ام و طبیعی است از مطالعه نشریه‌ای که به آن دانشکده منتسب و ناشر افکار بلند اساتید دانشمند آن می‌باشد چنین حظ و لذت و احساس غرور و افتخاری برای امثال من دست خواهد داد »

(ازنامه آقای کیائی نژاد از فارغ التحصیلان فاضل این دانشکده)
 آقای کیائی نژاد با نامه خود یک نسخه از کتاب « اعترافات غزالی » را که خود چاپ و منتشر نموده‌اند برای کتابخانه دانشکده فرستاده‌اند که موجب تشکر است .

● « . . . موفقیت دانشکده که توانسته در این مدت دوشماره از مجله علمی خود را منتشر کند بی نهایت خوشحالم کرد . این گونه کارها ممکن است برای افرادی که آنجا هستند چندان اهمیتی نداشته باشد ولی وقتی انسان به این محیطها می‌آید و بطرز کار این مردم آشنا می‌شود آنوقت می‌فهمد که تاچه اندازه این گونه اقدامات علمی مؤثر و پربهره است »
 (ازنامه آقای دکتر اجتهادی از دانشگاه کمبریج انگلستان) .

● « . . . دفتر دوم « مقالات و بررسیها » رسید و از مطالعه آن لذت بردم امیدوارم این کار پیوستگی پیدا کند و جای خالی « الدراسات الادبیه » گرانها را بگیرد . درص ۱۸۸ سطره از پایین به جای ایوب حاسب در نتیجه بد خواندن خط برگردانده عربی به لاتین ، مترجم مقاله « نام عیوب الحسیب » را آورده است که چون این ترجمه به دست نویسنده اصلی آلمانی آن برسد بسیار بد می‌شود . و دیگر اینکه تاریخ مربوط به زمخشری در صفحه پس از آن اولاً غلط چاپ شده (یعنی به جای ۶۷ هجری ۱۱۴۴ نوشته شده) و ثانیاً در تطابق تاریخهای هجری و مسیحی بدعت نا بجائی گذاشته شده و به جای این علامت فارقه (/) (ر) آمده است که عموماً به جای ممیز فرنگی به کار می‌رود . به نظر بنده صرف نظر از مقالات اساسی لازم است این خرده نوشته‌ها را نیز دانشمندان زبان‌دانی که

در آن دانشکده هستند مطالعه فرمایند تا این قبیل موارد نقص پس از این در آن مشاهده نشود»

(از نامه دانشمند محترم آقای احمد آرام)

این ملاحظات که بسیار بجا است و باید به همین نحو هم تصحیح شود مربوط به مقاله کوچکی است در دفتر دوم با عنوان « کارهای علمی درباره فرهنگ اسلامی در خارج از عالم اسلام » در معرفی چند کتاب عربی و اسلامی که در آلمان چاپ شده و از منابع خارجی ترجمه شده است .

● « ... در ص ۱۸۶ آوردن دوزنت بصورت اسم صحیح نیست و مترجم متوجه نشده که دوزنت به معنی دانشیار است . در همین صفحه نام آئیلر به علت بی توجهی مترجم به تلفظ آلمانی نادرست شده و درست آن آیلرس است . در ص ۱۸۹ یوهانس اسم کوچک و بنزینگ اسم خانوادگی است ، و هم در فارسی و هم در لاتین آن اشتباه کرده‌اند . در ص ۱۹۱ اسم شهر بال سویس باسل آمده و اگر می‌خواستند تلفظ آلمانی باشد باید بازل می‌نوشتند ، و باز حکایت دارد که مترجم به مراجع مراجعه نکرده و اسم شهر را نمی‌شناخته است)

(از نامه آقای ایرج افشار رئیس کتابخانه مرکزی و مرکز اسناد دانشگاه)

این ملاحظات نیز مربوط به همان مقاله است و باید در تصحیح آن مورد توجه قرار گیرد .

● « در ص ۶۵ سطر ۱۴ دفتر دوم آیه قرآن با کلام ملاصدرا اشتباه شده زیرا مترجم کلمه « رجا » را « و جا » خوانده است . گمان می‌کنم خوبست به آقای دکتر محقق تذکری داده شود ، در شماره بعد جبران شود ، اگر چه اشتباه از مترجم نامعلوم است »

(از نامه آقای دکتر جواد مصطفوی از دانشگاه مشهد)

در همین زمینه از آقای دکتر محقق نویسنده فاضل همان مقاله ایسن توضیح به دفتر « مقالات و بررسیها » رسیده که عیناً چاپ می‌شود : « در صفحه ۶۵

سطر ۱۳ دفتر دوم مقالات و بررسیها در ضمن ترجمه مقدمه مفاتیح الغیب عبارت زیر آمده است: «... و مطمئن به استخاره خود هستم و این آیه آمده است (ان یدخرلی عنده ثمره صالحه و کلمه باقیه) امیدوار است که به همین تفسیر این کتاب برای من ثمره صالحه و کلمه باقیه ذخیره نماند». شکی نیست که مترجم دچار سهو و اشتباه شده زیرا اصل عبارت فوق در مفاتیح الغیب ص ۳ سطر ۲۴ چنین است «... لانی استخرته فی اسضاء هذه الداعیه رجاء ان یدخرلی ثمره صالحه و کلمه باقیه». شاید علت این اشتباه این بوده که مترجم نسخه‌ای در اختیار داشته که در آن «رجاء» با «بشبهه» و «جاء» ضبط شده بوده است و او توجه پیدا نکرده که عبارت «ان یدخر...» از قرآن نیست.

«مقالات و بررسیها»

از قبا آگهی دانشکده

این آگهی در تاریخ ۴۹/۹/۱۴ منتشر شده است
برای اطلاع فارغ التحصیلان و دانشجویان دوره‌های دکتری و
فوق لیسانس دانشکده الهیات

گروه ادیان دانشگاه کنیون در اوهایو (امریکا) احتیاج به یک
معلم علوم اسلامی دارد که از اکتبر ۱۹۷۲ (مهرماه ۱۳۵۰) کار خود را
شروع کند.

داوطلبانی که دارای دکتری از این دانشکده باشند یا تا مهرماه
۱۳۵۰ موفق به دریافت دکتری گردند با عنوان استادیار و داوطلبانی که
تا آن تاریخ موفق به دریافت دکتری نشوند با عنوان مربی استخدام خواهند
شد.

داوطلبان خدمت به مدت دو سال استخدام می‌شوند و پس از آن
در صورت تمایل جزء هیأت علمی و رسمی آن دانشگاه در خواهند آمد .
چون دروس به زبان انگلیسی است از این رو دانستن زبان
انگلیسی ضرورت دارد ، کسانی که زبان عربی را هم بدانند حق تقدم خواهند
داشت .

داوطلبان واجد شرایط می‌توانند تقاضای خود را در دفتر امور
آموزشی و پژوهشی دانشکده الهیات به آقای دکتر عزتی تسلیم نمایند .

فهرست الفبائی عام دفتر ۱-۴ مقالات و بررسیها (۱۳۴۹)

در این فهرست (ك) نشانه كتاب ، (ش) نشانه شخص ،
 (ج) نشانه جا ، (ح) نشانه حاشیه و (-) نشانه «تا»
 است. شماره‌هایی که پیش از این علامت (:) قرار گرفته
 شماره دفتر و آنچه پس از (:) است شماره صفحه است.

آ	
آذرنوش ، آذر تاش ، ۱ : ۳۱ ، ۱۸۸ ، ۲۰۰ ، ۲۰۳ : ۲ ، ۴/۳ ، ۱۰ : ۱۰ ، ح	آنیلر ، ولهلم = آیلرس ، ولهلم
آذر شاه و سن رخ (ك) ، ۲ : ۱۲۴	آئین اکبری ، ۴/۳ : ۱۳۸
آرام ، احمد ، ۴/۳ : ۳۲۱	آئین بودا و مسیحیت (ك) ، ۴/۳ : ۲۵۸
آرامی (قوم) ، ۴/۳ : ۲۶۱	آپولونیوس تیانلی (ش) ، ۴/۳ : ۲۰۰ ح
آرایش محفل (ك) ، ۲ : ۱۲۴ ، ۱۳۳ ، ۴/۳ :	آتش (ش) ، ۴/۳ : ۱۲۷ ، ۱۳۳
۱۳۷	آتن ، ۴/۳ : ۱۴۷ ، ۱۹۸ ، ۲۰۶
آزبری ، ۴/۳ : ۲۸۹	آتوسا (ج) ، ۲ : ۱۷۷
آرزو ، انور حسین ، ۲ : ۱۲۴	آلاتار الباقیه ، ۴/۳ : ۲۰۹
آریامهر ، اعلیحضرت همایون شاهنشاه ایران ، ۲ : ۶	آخوندی ، علی ، ۲ : ۲۷
آریان پور ، امیر حسین ، ۱ : ۱۱۷ ، ۱۱۸ ، ۲ :	آخوندی ، محمد ، ۴/۳ : ۱۸۰
۳۱۸ : ۴/۳ ، ۲۰۰ ، ۱۹۹ ، ۲۰	آداب سخن ، ۴/۳ : ۱۸۷ ، ۱۸۸
آریهبط (ش) ، ۲ : ۱۶۹	آداب المریدین ، ۴/۳ : ۱۵۱
آریهبط (ك) ، ۴/۳ : ۲۰۴ ، ۲۳۰	آدم منصور (ش) ، ۴/۳ : ۱۳۰
آسیا ، ۴/۳ : ۲۶۰ ، ۳۰۱	آدورسوس ماتماتیکوس (ك) ، ۱ : ۱۱۶
آسیائی فرانسوی (مجله) ، ۴/۳ : ۲۲۷	آذربایجان ، ۴/۳ : ۲۲
آسیای جنوبی ، ۴/۳ : ۳۰۱	آذر خورین اشتادجشنس ، ۴/۳ : ۲۱۱

۱- آقای عنایت‌الله مجیدی کارمند فنی کتابخانه دانشکده کارتنظیم و تلویز این فهرست را به
 عهده داشته است .

- آل بحر العلوم ، محمد صادق ، ۲ : ۳۰ ح
 آل بویه ، ۱ : ۱۵۹ ، ۴/۳ : ۲۱ ، ۳۱۶
 آلپ (ج) ، ۴/۳ : ۲۶۱
 آلفاریک (ش) ، ۲ : ۱۷۳
 آلمان : ۱ : ۱۶۰ ، ۲ : ۱۸۵ - ۱۸۷ ، ۱۹۰ ، ۴/۳ : ۲۲۱ ، ۲۲۶ ، ۲۲۷ ، ۱۸۸
 آلمان شرقی ، ۱ : ۱۵۵
 آمدی ، سیف الدین ، ۱ : ۷۲ ، ۹۵ ح ، ۴/۳ : ۱۵۵
 آمریکا ، ۴/۳ : ۱۹۳ ، ۲۱۶ ، ۲۹۶ ، ۳۰۴
 آمونیوس ساکاس (ش) ، ۴/۳ : ۱۴۸
 آناخیماندرس (ش) ، ۴/۳ : ۱۹۴
 آناکناغورس (ش) ، ۴/۳ : ۱۹۵
 آنسوی چهره‌ها ، ۴/۳ : ۱۸۸ ، ۱۸۹ ، ۱۹۰
 آنطولوجیا (ك) ، ۴/۳ : ۲۱۴
 آنطیقوس (ش) ، ۴/۳ : ۲۲۳
 آواز پرجبرئیل (ك) ، ۴/۳ : ۱۶۰ - ۱۶۳
 آیتی ، محمد ابراهیم ، ۲ : ۵۵ ، ۵۷ ، ۴/۳ : ۱۸۲ ، ۱۸۵
 آبی زنك ، ج. ۵ ، ۱ : ۱۴۶ ، ۱۴۸
 آیلرس ، ولهم ، ۲ : ۱۸۶ ، ۱۸۸ ، ۴/۳ : ۳۲۱
- الف**
- ابراهیم ، ۱ : ۱۶۰ ، ۱۶۸ ، ۴/۳ : ۵۶ ، ۱۲۶ ، ۱۴۱
 ابرخس (هیبا خورس) ، ۴/۳ : ۱۹۵ ، ۱۹۹
 ابرقلس (پروكلس) ، ۴/۳ : ۱۵۶
 ابرگوهربار (ك) ، ۴/۳ : ۱۲۱
- آسیای جنوب شرقی ، ۴/۳ : ۳۰۱
 آسیای شرقی ، ۴/۳ : ۲۶۲
 آسیای صغیر ، ۱ : ۱۶۷
 آسیای غربی ، ۴/۳ : ۳۰۱
 آسیای مرکزی ، ۱ : ۱۶۷ ، ۴/۳ : ۲۶۰ ، ۲۶۲ ، ۳۰۱
 آشتیانی ، میرزا مهدی ، ۱ : ۱۱۱
 آغاججو ، محسن علیخان ، ۲ : ۱۲۷ ، ۱۲۸
 آغاز و انجام (ك) ، ۱ : ۱۱۴
 آغا محمد باقر ، ۲ : ۱۳۰ ، ۱۳۳ ، ۱۳۷
 آفتابچی ، جوهر ، ۲ : ۱۳۱
 آفریقا ، ۱ : ۱۷۸ ، ۱۵۹ ، ۴/۳ : ۲۶۲ ، ۲۹۹
 آفریقای جنوبی ، ۴/۳ : ۲۶۰
 آفریقای شمالی ، ۱ : ۱۶۰
 آقا حسین خوانساری ، ۱ : ۱۰۶ ، ۱۰۹ ، ۱۱۴ ، ۴/۳ : ۲۳۷
 آقا خان (خاندان) ، ۴/۳ : ۳۰۸
 آقا رضی قزوینی ، محمد رضی بن حسن ، ۱ : ۱۰۷
 آقا رفیع گیلانی اصفهانی بید آبادی ، محمد بن محمد ، ۱ : ۱۰۹
 آق قویونلو ، سلطان مراد ، ۴/۳ : ۲۲
 آکادمی انگلستان ، ۴/۳ : ۳۰۰
 آکادمی سند ، ۲ : ۱۳۰
 آکادمی فرانسه ، ۲ : ۹۷
 آلاکر (ك) ، ۴/۳ : ۲۳۷
 آگاه ، مولانا محمد باقر ، ۴/۳ : ۱۲۷
 آل آقا ، حکمت ، ۴/۳ : ۱۷۶

ابن حوقل ، ٤/٣ : ٥٠٤	ابطال الزمان الموهوم ، ١ : ١٠٩ ، ١١٥
ابن خلدون ، ١ : ٣٩ ح ، ١٤٦ ، ٢ : ١٥٩	ابطال قیاس (ک) ، ٢ : ٣٧
ابن خرداد به ، ٢ : ١٧١	ابن ابی جمهور احماتی ، ١ : ١٠٤ ، ١١٣ -
ابن خلکان ، ٢ : ٩٢ ، ٤/٣ : ١٥٤	١١٧
ابن ربه ، ١ : ٨٣	ابن ابی داود ، ٤/٣ : ١١٠ ح ، ١١٩
ابن رسته ، ٤/٣ : ٣ ح ، ٢٠٧ ، ٢٠٩	ابن ابی عقیل ، ٤/٣ : ٧٤
ابن رشد ، ١ : ١٠٨ ، ١١٦ ، ٢ : ٣٠٠	ابن ابی عمیر ، ٤/٣ : ٩٦
ابن رشیق ، ١ : ٦٢ ، ٦٩ ح ، ٧٢	ابن اثیری ، ٤/٣ : ٢٢٦
ابن الزبیر ، ٢ : ٣٦ ح	ابن ادریس حلی ، ٢ : ٢٦
ابن سرج ، عبدالله بن سعد ، ٢ : ١١٢ ح ، ١١٣	ابن الادمی ، ٤/٣ : ٢٣١
ابن سعد ، ٤/٣ : ١٠٧ ح	ابن اماجور ، ٤/٣ : ٢٣١
ابن سمود ، ٤/٣ : ٩٩ ح	ابن اشعث ، ٤/٣ : ٢٢
ابن السکیت ، ٢ : ١٨٥	ابن انباری ، ٢ : ٨٣
ابن السمع ، ٤/٣ : ٢٣١ ، ٢٣٩ ح	ابن ابی اصیبه ، ٢ : ١٤٧ ، ١٦٦ ، ١٦٧ ، ٤/٣ :
ابن سنان اشجعی ، ٢ : ٣٣٦ ح	١٩٥
ابن سهلان ، ٤/٣ : ١٥١	ابن یابویه ، محمد بن علی ، ٤/٣ : ٢٥ ، ٩٨ ،
ابن سینا ، ١ : ٢٣ ، ٩٤ ، ١٠٤ ، ١٠٦ ، ١١٢ ،	١١٢ ح ، ١١٣ ح
١١٣ ، ١١٦ ، ٢ : ٢٠٠ ، ٤/٣ : ٣٠ ،	ابن تیمیه ، ١ : ٣٨ ، ٣٨ ح
٢١ ، ٤٩ - ٥١ ، ٧٠ ، ١٤٩ ، ١٩٦ ،	ابن الجزری ، ٤/٣ : ٨٨ ، ٨٩ ، ١٠١ ، ١٠٥ ،
٢٢١ ، ٢٣٤ ، ٢٦٨	١٠٦ ، ١١٥ ، ١١٨ ، ١١٩
ابن شریح ، ٢ : ٣٣٦ ح	ابن جلیل ، ٤/٣ : ١٩٧
ابن الشمس ، ابوعلی حسن بن مهمل بن سمس بن غالب ،	ابن جنید ، ١ : ٧٧ ح
٤/٣ : ٢٣٩	ابن جنی ، ١ : ٨٠ ح
ابن شنوده ، ٤/٣ : ٩٢	ابن حزم اندلسی ، ٤/٣ : ٧٠
ابن طارک ، یعقوب ، ٤/٣ : ١٩٩	ابن حسام ، ٤/٣ : ١٢٥
ابن طلوس ، علی ، ٤/٣ : ٩٧	ابن حنبل ، احمد ، ١ : ٣٨ ، ١٠١ ، ١٧٤ ، ٢ :
ابن عباس ، ١ : ٩٦ ، ٢ : ٣٦ ح ، ٤/٣ : ١٠٣ ح	١٨٥

- ابن عبدربه ، ۱ : ۴۲ ، ۷۲ ، ۸۶ ، ۹۷ ، ۱۰۰
 ۱۰۲ ، ۲ : ۹۳
 ابن العربی ، ۴/۳ : ۹۹ ح ، ۱۱۸
 ابن عطیه ، ۴/۳ : ۸۴ ح ، ۱۱۹
 ابن عقیل (عمانی) ، ۴/۳ : ۷۳
 ابن عمر ، ۲ : ۳۶ ح
 ابن عمر و بن علاء ، ۴/۳ : ۸۹
 ابن فارس ، ۱ : ۵۶
 ابن فتح عمری ، ۱ : ۳۷
 ابن قتیبه ، ابو محمد عبدالله بن مسلم مروزی ، ۱ :
 ۳۱ ، ۳۲ ، ۳۶ ، ۳۶ ح ، ۳۹ - ۴۱ ، ۴۴
 ۴۷ ، ۴۹ ، ۵۹ ، ۶۲ ، ۶۷ ، ۶۸ - ۷۹
 ۸۴ ، ۸۶ ، ۸۹ ، ۹۱ ، ۹۲ ، ۹۴ ، ۹۷
 ۱۰۰ ، ۱۰۱ ، ۱۰۵ ، ۹۳ : ۲۰۳
 ۴/۳ : ۲۲۵
 ابن القفطی ، ۲ : ۱۴۷ ، ۱۶۷ ، ۴/۳ : ۱۹۵
 ۱۹۷ ، ۱۹۹ ، ۲۰۳ ، ۲۲۹ ، ۲۳۶
 ابن کمونه ، ۴/۳ : ۱۶۷
 ابن ماجه ، ۱ : ۱۱۶
 ابن مسعود ، ۲ : ۳۶ ح ، ۴/۳ : ۱۰۳ ح ،
 ۱۱۶
 ابن مطر ، حجاج بن یوسف ، ۴/۳ : ۲۳۲ ،
 ۲۳۶ ، ۲۳۷
 ابن معتز ، ۲ : ۹۰
 ابن متصم ، احمد ، ۴/۳ : ۶۹
 ابن مقسم بغدادی مقرئ نحوی ، ابی بکر محمد -
 حسن ، ۴/۳ : ۸۸ ، ۸۹
 ابن مقفع ، عبدالله ، ۱ : ۷۶ ح ، ۷۹ ح ، ۸۹ : ۲
 ۹۱ ، ۴/۳ : ۱۹۷ ، ۱۹۸
 ابن میاده ، ۱ : ۷۷ ح
 ابن نجم ، ۱ : ۷۴
 ابن الندیم ، ۲ : ۸۳ ، ۱۴۷ ، ۱۴۹ ، ۱۵۸ ،
 ۱۶۰ ، ۱۶۳ ، ۱۶۶ ، ۱۷۱ ، ۴/۳ : ۴۵
 ۸ ، ۶۷ ح ، ۶۹ ح ، ۱۹۵ ، ۱۹۹ ،
 ۲۰۴ - ۲۰۷ ، ۲۲۵ ، ۲۳۲ ، ۲۳۳ ، ۲۳۴ ،
 ۲۳۶
 ابن نشاطی ، ۴/۳ : ۱۲۲
 الابنیه عن حقایق الادویه ، ۴/۳ : ۲۲۱
 ابن وحشیہ نبطی ، ابو احمد ، ۴/۳ : ۲۱۳ ،
 ۲۱۴
 ابن هبة حسینی ، ابو منصور محمد بن یحیی ، -
 ۴/۳ : ۱۷۱
 ابن هبنتا ، ۴/۳ : ۲۰۷ ، ۲۱۰ ، ۲۲۵
 ابن الهیثم ، ۲ : ۱۷۲
 ابن یونس ، ۲ : ۱۸۱ ، ۴/۳ : ۲۰۷
 ابواب الجنان ، ۴/۳ : ۷۸
 ابواسحق ابراهیم بن حبیب بن سلیمان ، ۴/۳ :
 ۱۹۹
 ابوالبرکات ، ۱ : ۱۱۶ ، ۴/۳ : ۵۱ ، ۵۲
 ابویصیر ، ۲ : ۳۷ ح
 ابوبکر ، ۲ : ۳۶ ح ، ۴/۳ : ۱۱۰ ، ۱۱۲ ،
 ۱۱۴
 ابوبکر فارسی ، ۲ : ۳۶ ح

- ابوبکر قفال ، ۲ : ۳۶ ح
- ابوتمام ، ۱ : ۷۱
- ابوجهل ، ۲ : ۶۸ ، ۳/۴ : ۱۳۴
- ابوالحسن عبدالجبار بن احمد ، ۲ : ۵۲ ، ۵۳
- ابوالحسن کرخی ، ۲ : ۳۶ ح
- ابوالحسن بصری ، ۲ : ۳۳ ، ۳۶ ح
- ابوحقیقه ، ۲ : ۳۶ ح ، ۳/۴ : ۱۰۵
- ابوحسان ، ۳/۴ : ۲۳۲
- ابوالحسن بن احمد ابیوردی کاشانی ، ۱ : ۱۰۶
- ابوالحسن تاناشاه پادشاه گورکنده ، ۳/۴ : ۱۳۰
- ابوالحسن علی بن زیاد ، ۳/۴ : ۲۰۶
- ابوحیان توحیدی ، ۳/۴ : ۶۹ ، ۳۱۳
- ابوسعید ، ۲ : ۳۶ ح
- ابوسعید ابوالخیر ، ۲ : ۱۲۰
- ابوسهل بن نوبخت ، ۳/۴ : ۲۰۶
- ابوالعباس بن محمد بن علی بن عبدالله بن عباس بن-
عبدالمطلب ، ۱ : ۱۶۵
- ابوالعباس جوهری ، سعید ، ۳/۴ : ۳۳۴
- ابوالعباس لوکری ، ۱ : ۱۱۳
- ابوعبدالله بصری ، ۲ : ۳۶ ح
- ابوعبید ، ۲ : ۱۸۵ ، ۳/۴ : ۲۸۵
- ابوعبیده ، ۲ : ۳۶ ، ۸۳
- ابوالعطایه ، ۱ : ۶۶ ، ۶۷
- ابوالعلاء سالم بن عبدالعزیز ، ۲ : ۱۶۰
- ابوالعلاء ممری ، ۱ : ۶۲
- ابوعلی جیاتی ، ۲ : ۳۵ ، ۳۶ ح
- ابوعلی الفارسی (ک) ، ۳/۴ : ۱۱۴ ح ، ۱۱۷
- ابوعمر و بن علاه ، ۱ : ۶۸ ، ۳/۴ : ۹۴ ح
- ابوعمر والشیبانی ، ۲ : ۱۸۵
- ابوالفرج اصفهانی ، ۱ : ۷۲ ، ۹۶ ، ۱۰۹
- ابرقو ، ۳/۴ : ۲۲
- ابومسلم خراسانی ، ۳/۴ : ۳
- ابومعشر ، ۳/۴ : ۲۱۰ - ۲۱۳
- ابوموسی ، ۲ : ۳۶ ح
- ابونصر الحسن ، ۳/۴ : ۱۷۲ ، ۱۷۲ ح
- ابونصر منصور بن عراق ، ۳/۴ : ۲۳۱
- ابونواس ، ۱ : ۶۷ ، ۷۴ ، ۸۸ ، ۳/۴ : ۱۹۷
- ابوالفواجوزجانی ، ۳/۴ : ۲۳۸
- ابوالوقا ، ۲ : ۱۷۲
- ابوهاشم جیاتی ، ۲ : ۳۵ ، ۳۶ ح ، ۵۳
- ابوهلال عسکری ، ۲ : ۸۳ ، ۸۸ ، ۹۳
- ابوهریره ، ۲ : ۳۶ ح
- ابوهول ، ۲ : ۱۵۰
- ابی بن زید بن سعید ، ۳/۴ : ۱۱۴
- ابی بن کعب ، ۳/۴ : ۱۰۸ ، ۱۱۲ ، ۱۱۴
- ابی لهب ، ۲ : ۶۸
- ابی طاهر بن ابی هاشم ، ۳/۴ : ۸۸
- ابی عبدالله ، ۲ : ۵۳
- ابولینوس (بلیناس مسلمین) ، ۳/۴ : ۱۹۵
- اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی ، ۱ : ۱۲۱
- الاتقان فی علوم القرآن ، ۳/۴ : ۸۴ ، ۱۰۶ ،
- ۱۱۰ ، ۱۱۵ ح ، ۱۱۶ ح ، ۱۱۷

- اثبات حدوث عالم (رسالة) ، ۱ : ۱۰۹
 اثبات واجب (ك) ، ۱ : ۱۰۶
 الاثنى عشرية ، ۴/۳ : ۴۴ ، ۴۷ ، ۴۸
 اثبات علم باری (رسالة فی) ، ۴/۳ : ۳۳
 اثبات ولایت خاصه علی (ع) ، ۴/۳ : ۳۳
 اتولوجیا = اتولوجیای منحول
 اتولوجیای منحول ، ۱ : ۱۰۶ ، ۱۱۲ ، ۱۱۳ ، ۱۱۶
 اجازات بحار (ك) ، ۴/۳ : ۴۴
 اجتهادی ، ابوالقاسم ، ۴/۳ : ۲۶۶ ، ۲۹۵ ، ۳۰۷ ، ۳۲۰
 احسانی ، شیخ احمد ، ۱ : ۱۱۰ ، ۱۱۵
 احسان ، علی ، ۴/۳ : ۱۲۵
 احمد ، ۲ : ۶۸
 احمد امین ، ۱ : ۸۸ ح ، ۹۷ ح ، ۸۹ ح
 احمد حسین قمر ، ۲ : ۱۲۱
 احمد شقرون ، ۱ : ۱۸۱
 احمد صغیر بلگرامی ، ۲ : ۱۲۸
 احمد علی ، ۴/۳ : ۱۳۷
 احیاء حکمت (ك) ، ۱ : ۱۰۶
 اخبار الاختیار ، ۲ : ۱۲۰
 اخباری ، میرزا محمد ، ۱ : ۱۱۵
 اختر ، محمد بشیر ، ۲ : ۱۳۳
 اخطل ، ۱ : ۵۲ ، ۶۵ ، ۷۳ ، ۷۹ ، ۹۷ ، ۱۰۱
 اخلاق جلالی ، ۲ : ۱۱۹
 اخلاق محسنی ، ۲ : ۱۱۹ ، ۴/۳ : ۱۴۵
 اخلاق هندی ، ۴/۳ : ۱۳۳
 اخوان الصفا ، ۴/۳ : ۶۹ ، ۷۱ ، ۷۴ ، ۸۰
 اخفش اوسط ، ۲ : ۸۳
 اذکار الابرار ، ۲ : ۱۲۴
 اربعة الايام ، ۴/۳ : ۳۳ ، ۴۰ ، ۴۱
 الاربع مقالات ، ۴/۳ : ۲۲۴
 اداره بهداشت روانی وزارت بهداری ، ۴/۳ : ۱۸۸
 اداره کل نگارش ، ۴/۳ : ۱۹۰
 ادب الکاتب ، ۱ : ۳۷ ح ، ۳۹ ، ۵۸ ح ، ۸۹ ح ، ۲۰۳ : ۲
 ادریس فاطمی ، ۴/۳ : ۲۰۱
 ادسا (اورفه) (ج) ، ۴/۳ : ۲۰۶
 ادیان چین ، ۴/۳ : ۳۱۰
 ادیان هند ، ۴/۳ : ۳۱۰
 ادیب فیروز شاهی ، دین محمد ، ۴/۳ : ۱۴۰
 ارباب ، روحی ، ۱ : ۱۴۴ ، ۱۴۹
 ارجبهد = آریبهد
 ارجبهر = آریبهد
 اردستانی ، مولی محمد صادق ، ۱ : ۱۰۹
 اردستانی ، عادل بن مراد ، ۴/۳ : ۲۸
 اردشیر ، ۲ : ۱۷۷ ، ۱۸۱
 اردوبادی ، ۲ : ۲۷ ح
 اردوکی نثری داستانین (ك) ، ۲ : ۱۲۱ ، ۴/۳ : ۱۴۵
 اردن ، ۱ : ۱۶۱ ، ۱۸۳ ، ۱۸۷
 ارژنگک راضی (ك) ، ۴/۳ : ۱۲۱
 ارسطاطاليس = ارسطو

- ارسطو ، ۱ : ۷۰ ، ۹۴ ، ۱۰۶ ، ۱۱۲ ، ۱۱۶ ، ۱۱۷ ، ۱۳۴ : ۲ : ۱۳۴
 استرآبادی ، میرزا مهدی خان ، ۲ : ۱۳۴
 استرآبادی ، احمد ، ۴/۳ : ۳۳
 استرالیا ، ۴/۳ : ۲۹۶ ، ۳۰۰ ، ۳۰۳
 استکهلم ، ۴/۳ : ۲۹۶
 استوری (ش) ، ۱ : ۱۰۸
 اسحاق بن طلیح ، ۴/۳ : ۳
 اسدالغابه ، ۱ : ۶۸ ح
 اسرائیل ، ۴/۳ : ۲۹۶ ، ۳۰۶
 الاسرار (ك) ، ۴/۳ : ۲۳۱
 اسرار الصنایع ، ۱ : ۱۰۹
 اسرار العبادات (ك) ، ۲ : ۲۰۳
 اسفار ، ۱ : ۱۷ ، ۱۹ ح ، ۲۱ ، ۱۱۰ - ۱۱۲
 ۱۱۴ : ۲ : ۱۶۶ ، ۱۹۹ ، ۴/۳ : ۱۸۰
 ۱۸۷ ، ۱۸۶
 اسکات ، چاپلنز ، ۴/۳ : ۲۸۳
 اسکندریه ، ۲ : ۱۵۷ ، ۱۸۱ ، ۴/۳ : ۱۴۷
 ۲۱۹
 اسکندر بیگک ، ۴/۳ : ۲۷
 اسکولاستیکوس (ك) ، ۴/۳ : ۲۲۲
 اسلام ، ۱ : ۴ ، ۳۳ ، ۳۷ ، ۵۱ ، ۵۷ ، ۶۶
 ۶۷ ، ۹۴ ، ۱۵۸ ، ۱۶۰ ، ۱۷۸ ، ۲ : ۲
 ۱۵۷ ، ۱۷۲ ، ۱۷۳ ، ۱۹۴ ، ۱۹۵ ، ۴/۳ :
 ۱ ، ۱۰۴ ، ۱۰۶ ، ۱۰۹ ، ۱۰۵ ، ۱۸۵ ، ۱۵۷
 ۱۷۴ ، ۱۹۷ ، ۱۹۹ ، ۲۲۶ ، ۲۶۰
 ۲۶۲ ، ۲۶۴ ، ۲۹۸ ، ۳۰۴
 اسلام (مجله) ، ۱ : ۴۸ ح
 اسلام پیشرو نهضت ها (ك) ، ۴/۳ : ۳۱۲
- ارسطو ، ۱ : ۷۰ ، ۹۴ ، ۱۰۶ ، ۱۱۲ ، ۱۱۶ ، ۱۱۷ ، ۱۳۴ : ۲ : ۱۳۴
 ۱۶۴ ، ۱۵۶ ، ۱۴۹ ، ۱۴۷ ، ۶۷ : ۴/۳
 ۲۳۹ ، ۲۰۶ ، ۱۹۷ ، ۱۹۶ ،
 ارشمیدس ، ۴/۳ : ۱۹۵
 ارضو سواد (ج) ، ۴/۳ : ۴
 ارکند (ك) ، ۲ : ۱۷۰ ، ۴/۳ : ۲۰۴ ، ۲۰۲
 ارگوسن (ج) ، ۲ : ۱۱۰ ح
 ارمنستان ، ۴/۳ : ۲۲
 اروپا ، ۱ : ۱۶۰ ، ۱۶۱ ، ۴/۳ : ۱۸۱ ، ۲۲
 ۲۰۹ ، ۲۲۶ ، ۲۶۰ ، ۲۶۲ ، ۲۷۶
 اروپائیان ، ۴/۳ : ۲۲۲
 اروپای غربی ، ۴/۳ : ۲۶۰
 ازالة الخفا (ك) ، ۲ : ۱۲۰
 ازبکان ، ۱ : ۱۶۰
 ازبکستان اتحاد جماهیر شوروی ، ۲ : ۱۸۹
 ازین (اجین) (ج) ، ۴/۳ : ۲۰۳
 اساس علم الاشتقاق پارسی جدید ، ۲ : ۱۷۶ ح
 اساس فقه اللغه ایرانی ، ۲ : ۱۷۶ ح
 اساطیر یونان ، ۲ : ۱۰۲
 اسباب (ك) ، ۴/۳ : ۲۵
 اسپانیا ، ۱ : ۱۵۹ ، ۴/۳ : ۲۶۲ ، ۲۹۶
 استانبول ، ۱ : ۴۳ ، ۱۶۱ ، ۴/۳ : ۲۲۶ ح
 ۲۳۷
 استاندانات (ش) ، ۴/۳ : ۱۴۰
 استبصار ، ۲ : ۲۷ ، ۳۷ ، ۴/۳ : ۲۵
 استخراج الاوتار ، ۴/۳ : ۲۱۱
 استرآبادی ، امیر فضل آقه ، ۴/۳ : ۲۸

- اصفهان ، ۱ : ۱۰۷ ، ۱۰۸ ، ۲ : ۲۰۴ ، ۴/۳ :
- ۳۱۴ ، ۳۹ ، ۳۰ ، ۳۶ ، ۳۹ ، ۱۰۱ ، ۱۱۴ : ۱
- اصفهان شاه آبادی ، محمد علی بن محمد جواد ،
۱۱۲ : ۱
- اصفهان ، امیر محمد صالح حسین ، ۴/۳ : ۶۱
- اصم ، ۲ : ۳۶ ح
- اصمی ، ۱ : ۶۸ ، ۷۰ ح ، ۷۷ ح ، ۷۷ ، ۹۵ ،
۱۰۱ ، ۹۸
- الاصمعیات ، ۱ : ۷۱
- اصول آموزش و پرورش ، ۱ : ۱۴۳ ، ۱۵۰ ،
اصول فلسفه و روش رئالیسم ، ۴/۳ : ۱۸۰ -
۱۸۲
- اصول و فرجام شناسی اسلام ، ۲ : ۲۰۴ ، ۴/۳ :
- ۳۱۱
- اصولیان ، ۴/۳ : ۲۳۹
- اعترافات غزالی ، ۴/۳ : ۳۲۰
- اعتزال ، ۴/۳ : ۱۰۱ ، ۱۷۰
- اعتقاد الحكماء ، ۴/۳ : ۲۹ ، ۱۶۰
- اعتماد الدوله حاتم بیگ ، ۴/۳ : ۴۵ ، ۴۶
- اعجاز القرآن ، ۴/۳ : ۹۴ ح ، ۱۱۷
- اعراب ، ۱ : ۳۴ ، ۴۶ ، ۴۷ ح ، ۸۶ ، ۵۵ ،
۹۰ ، ۹۲ ، ۹۲ ، ۸۲ ، ۸۴ ، ۸۷ ، ۹۱ ،
۹۲ ، ۹۳ ، ۱۸۵ ، ۴/۳ : ۲۰۱ ، ۲۰۵
- ۲۲۶
- اعضالات المشربیه ، ۴/۳ : ۳۷
- اعشى میمون ، ۱ : ۶۳
- الاعلام زرکلی ، ۴/۳ : ۱۷۷
- الاعلاق النفسیه ، ۴/۳ : ۳ ح ، ۲۰۷
- اسلام و حقوق کارگران ، ۴/۳ : ۳۱۲
- اسلام بر سرد راهی (ک) ، ۴/۳ : ۳۱۲
- اسلامی ، رضا ، ۱ : ۱۹۲
- اسماعیل ، ۱ : ۱۶۷ ، ۴/۳ : ۵۶
- اسمعیلیه ، ۲ : ۱۶۴
- اسیان (ش) ، ۱ : ۴۶ ، ۴۶ ح
- اشارات و تنبیهات ، ۲ : ۱۹۹ ، ۴/۳ : ۲۵ ،
۲۶
- اشارات الغافلین ، ۴/۳ : ۱۲۱
- اشاعره ، ۲ : ۲۰۰ ، ۲۰۳
- اشراق = میرداماد
- اشراقیان ، ۴/۳ : ۱۴۹
- اشراقیین ، ۴/۳ : ۱۶۵
- الاشربه (ک) ، ۱ : ۴۱
- اشرف (ش) ، ۴/۳ : ۱۲۴
- اشعب ، ۱ : ۸۲
- اشعری ، ۴/۳ : ۱۶۵
- اشعریان ، ۱ : ۲۳ ، ۲۰۴
- اشکک ، مولوی خلیل علی خان ، ۲ : ۱۲۰ ، ۱۲۱ ،
۱۳۸ : ۴/۳
- اشکانیان ، ۴/۳ : ۳۰۵
- اشوکا (ش) ، ۴/۳ : ۲۶۲
- اطولوقوس (ش) ، ۴/۳ : ۱۹۵ ، ۲۳۷
- اصطفی (ش) ، ۲ : ۱۵۹ ، ۴/۳ : ۱۹۷
- اصطهباناتی ، محمد باقر ، ۱ : ۱۱۱
- اصغر علیخان ، ۲ : ۱۲۲ ، ۱۲۳

- ۱۲۳۳ : ۴/۳ ، محمد ، اقبال لاهوری ، اعلام الهدی (ك) ، ۱۵۱ : ۴/۳ ، ۱۲۷
- ۱۲۰ : ۲ ، اقبال نامه جهانگیری ، اقرب الموارد ، ۴/۳ ، ۱۷۷
- ۱۰۸ : ۱ ، اقسام التشكيك (ك) ، اقليدس ، ۴/۳ ، ۲۳۴ ، ۱۹۵
- ۱۲۲ : ۴/۳ ، اقوال خواجه عبدالله انصاری (ك) ، اكبر آبادی ، مولانا سیماب ، ۴/۳ ، ۱۳۴
- ۱۲۸ : ۴/۳ ، اكبر شاه ، اكبر نامه ، ۲ ، ۱۲۰
- ۲۶۳ : ۴/۳ ، اكديها ، اكسير هدايت ، ۲ ، ۱۳۹
- ۲۶۹ : ۴/۳ ، اكسفورد ، اكر وگل (ك) ، ۲۰ : ۲ ، ۱۲۰ : ۴/۳ ، ۱۲۱
- ۱۶۶ : ۲ ، اگيهاتا (ك) ، اگريستانسياليسم ، ۴/۳ ، ۲۵۹
- ۳۰۸ : ۴/۳ ، الجزائر ، ۱ ، ۱۵۷ ، ۱۶۰ : ۴/۳ ، ۳۰۸
- الجزيره ، ۱ ، ح ۵۵
- الف ليله = هزار ويكشيب
- الف ليلي (ك) ، ۴/۳ ، ۱۳۸
- الفهرست ، ۱ : ۳۶ ، ح ۴۰ ، ح ۴۰ ، ح ۸۳
- ۱۴۹ ، ۱۵۸ ، ۱۵۹ ، ۱۶۶ ، ۱۸۱ ، ح ۴/۳ : ۸۵ ، ۸ ، ۹ ، ح ۱۰ ، ۱۰ ، ح ۱۲
- ۲۰۳ - ۲۰۷ ، ۲۱۴ ، ۲۲۵ ، ۲۲۹ ، ۲۳۶ ، ۱۱۸ ، ۸۸ : ۴/۳
- الالواح المماديه ، ۴/۳ ، ۱۵۲ ، ۱۶۰
- الاعلام الهدى (ك) ، ۴/۳ ، ۱۵۱
- اعيان الشيعه ، ۱ : ۱۰۶ ، ۴/۳ ، ۲۹
- اغاني (ك) ، ۱ : ۷ ، ۵۱ ، ح ۵۲ ، ۷۲ ، ۷۵ ، ح ۷۷ ، ۷۹ ، ح ۸۱ ، ۸۲ ، ۸۳ ، ۸۶ ، ۹۲ ، ح ۹۴ ، ۹۶ ، ۹۷ ، ح ۹۹ ، ۱۰۱
- افرو دسي اسكندر ، ۱ : ۱۱۲ ، ۱۱۶
- افراد المقال في امر الظلال ، ۴/۳ ، ۲۰۹ ، ۲۱۱
- افسانه بي مثال عرف ننگارستان خيال (ك) ، ۲ : ۱۲۳
- افسانه های اديان نخستين در شاهنامه فردوسی ، ۴/۳ ، ۳۱۱
- افسوس ، ميرشير على ، ۲ : ۱۲۴ ، ۱۳۳ ، - ۱۳۹
- افشار ، ايرج ، ۴/۳ ، ۳۰۲ ، ۳۲۱
- افضل الدين كاشاني ، ۱ : ۱۱۶
- افغانستان ، ۱ : ۱۶۱ ، ۴/۳ ، ۲۲
- الافتق المبين ، ۱ : ۱۰۷ ، ۱۰۸ ، ۴/۳ ، ۳۳
- ۳۷ ، ۴۱ ، ۴۲ ، ۴۴ ، ۴۷ ، ۴۸
- افكار جاويد محمد (ص) ، ۴/۳ ، ۱۸۲ ، ۱۸۳
- افلاطون ، ۱ : ۱۵ ، ح ۱۰۶ ، ۱۱۶ ، ۲
- ۶۳ ، ۲۰۶ ، ۴/۳ ، ۱۴۷ - ۱۵۰ ، ۱۵۶
- ۱۹۵ ، ۱۹۷
- افلوطين ، ۱ : ۱۱۶
- اقبال ، عياس ، ۱ : ۱۴۵ ، ۱۴۹
- اقبال الدين احمد ، ۲ : ۱۲۰
- اقبال السلاطين (ك) ، ۲ : ۱۲۵

- الهیات شفا ، ۱ : ۱۰۶ ، ۱۰۷ ، ۲ : ۱۹۹ ، اندلس ، ۱ : ۱۰۴ ، ۱۰۹ ، ۲ : ۱۶۱ ، ۳ : ۴۴
- ۱۸۱ : ۴/۳
- امام ، محمد کاظم ، ۱ : ۱۸۸ ، اندونزی ، ۴/۳ : ۳۱
- امام رازی = فخر رازی ، اندیشه‌هایی در باره گورستان دریائی (ک) ، ۲ : ۱۰۷ ح
- امام مالک ، ۱ : ۱۰۱ ، اندیشه خدا در تاریخ ادیان و مذهب شیعه (ک) ، -
- الامالی الفلسفیه ، ۱ : ۱۰۶ ، انسان و سرنوشت ، ۴/۳ : ۱۸۱
- امیر اطوری آشور ، ۴/۳ : ۲۶۱ ، انستیتوی کاتولیک پاریس ، ۴/۳ : ۳۰۴
- امیر اطوری چین ، ۴/۳ : ۲۶۰ ، الامتاع و المؤانسه ، ۴/۳ : ۶۹ ح
- امرؤ القیس ، ۱ : ۵۸ ، ۶۳ ، ۷۳ ، ۹۲ ، انستیتوی مدرسه عالی تغذیه ، ۴/۳ : ۱۸۸
- ام سلمه ، ۲ : ۳۶ ح ، ۴/۳ : ۱۱۴ ، انشای ابرو الفضل (ک) ، ۲ : ۱۲۰
- امن (ش) ، ۴/۳ : ۱۳۹ ، ۱۴۵ ، انصاری ، جواد ، ۴/۳ : ۳۰۸
- امیر حمزه (ک) ، ۲ : ۱۲۱ - ۱۲۴ ، ۱۳۸ ، انصاری ، شیخ مرتضی ، ۲ : ۲۷ ح ، ۲۷
- ۱۳۹ ، انطاکیه ، ۲ : ۱۷۷
- امیرالدین ، ۴/۳ : ۱۴۱ ، انطيوخوس ، انطیقس (ش) ، ۴/۳ : ۲۰۲
- امیر عماد الدین ، ۴/۳ : ۱۵۳ ، انگلستان ، ۴/۳ : ۲۶۶ ، ۲۶۸ ، ۲۶۹ ، ۲۷۲
- امیر المؤمنین = علی (ع) ، ۲۷۳ ، ۲۷۶ ، ۲۷۹ ، ۲۸۶ ، ۲۹۰ ، ۲۹۳ ، ۲۹۶ ، ۳۰۱ ، ۳۱۱
- امیر مسعود عزنوی ، ۱ : ۱۲۶ ، انگلیس ، ۱ : ۱۶۰ ، ۱۶۱ ، ۹۷ : ۴/۳
- امین الدین ، ۲ : ۱۳۱ ، انوار اولیاء ، ۲ : ۱۳۰
- الاموال (ک) ، ۴/۳ : ۲۸۵ ، انوار سهیلی ، ۲ : ۱۳۸ ، ۱۳۸ ، ۱۳۹
- امویان ، ۲ : ۱۶۰ ، انتخاب آرایش محفل (ک) ، ۲ : ۱۲۴
- انتخب آرایش محفل (ک) ، ۲ : ۱۲۴ ، انجمن مطالعات شرقی (مجله) ، ۱ : ۵۵ ح
- انجیل (ک) ، ۴/۳ : ۱۵۷ ، اندرزگر بن زادن فروخ (ش) ، ۴/۳ : ۲۱۵
- اندرزگر بن زادن فروخ (ش) ، ۴/۳ : ۲۱۵ ، اندرزگر (ش) ، ۲ : ۱۸۱
- انیس الواظین ، ۲ : ۱۴۳

- اوالد (ش) ۱ : ۵۴ : ۲۶۷ - ۲۶۹
 اوراسیا (ج) ۴/۳ : ۲۶۱ ، ۲۶۲
 اویانیاشاد ۱ : ۱۱۶
 اورشلیم ۴/۳ : ۲۶۲
 اوردیتوس (ش) ۲ : ۱۷۷
 اوس بن حجر ۲ : ۱۸۶
 اوستا ۲ : ۱۵۲ ، ۱۷۴ ، ۱۷۶ ، ۱۷۸ ، ۱۸۱
 اوقاف ۴/۳ : ۳۱۵
 الاول ازارکان (ش) ۴/۳ : ۱۴۰ ، ۱۴۱
 اهرگسن (ك) ۲ : ۱۷۰
 اهری ، عبدالغنی ۴/۳ : ۲۲۳
 اهرن یهودی اسکندرانی ۴/۳ : ۱۹۷
 اهلوارد (ش) ۱ : ۵۹ ح ، ۷۳ ح
 اهنس (ك) ۴/۳ : ۲۱۷
 اهنس (ش) ۴/۳ : ۲۱۷
 ایام العرب ۱ : ۴۶
 ایتالیا ۲ : ۹۷ ، ۱۶۰ ، ۲۹۶
 ایران ۱ : ۱ ، ۳ ، ۴ ، ۶ ، ۹ ، ۱۰ ، ۱۰۴
 ۱۶۰ ، ۱۶۱ ، ۱۶۸ ، ۱۶۹ ، ۱۸۱
 ۱۸۲ ، ۱۸۶ ، ۲ : ۴ ، ۶ ، ۱۱۷ -
 ۱۱۹ ، ۱۲۹ ، ۱۵۲ ، ۱۵۳ ، ۱۵۶
 ۱۵۸ ، ۱۶۶ ، ۱۷۲ ، ۱۷۳ ، ۱۷۷
 ۱۷۸ ، ۱۸۰ ، ۱۸۲ ، ۱۸۳ ، ۱۸۵
 ۱۹۴ ، ۲۰۲ ، ۲۰۳ ، ۴/۳ : ۴ ، ۳ ، ۴
 ۲۱ - ۲۳ ، ۴۸ ، ۸۷ ح ، ۱۱۷ ، ۱۱۹
 ۱۴۷ ، ۱۴۸ ، ۱۷۱ ، ۱۸۹ ، ۱۹۴
 ۱۹۹ - ۱۹۸ ، ۲۰۶ ، ۲۱۰ ، ۲۳۵
- ایران در عهد ساسانیان (ك) ۲ : ۱۷۶ ح
 ایران شمالی ۴/۳ : ۳۰۴
 ایرانشهر ۱ : ۱۰۴
 ایرانی ، مولی محمد فاضل ۱ : ۱۱۱
 ایرانیان غزنوی ۱ : ۱۵۹
 ایران ویج (ج) ۲ : ۱۸۰
 ایرانهها ۴/۳ : ۲۱۰
 ایرج نامه ۲ : ۱۲۲
 الايضاح للخیر المحض ۱ : ۱۱۶
 الايقاظات ۴/۳ : ۲۵ ، ۲۳ ، ۳۷ ، ۴۲
 ۴۳
 الايضات و التشریفات ۴/۳ : ۳۳ ، ۳۷
 ایمانی ، اهللی ۴/۳ : ۳۰۸
 ایوب ۴/۳ : ۲۳۳
 ایوب نامه ۴/۳ : ۱۴۱
 ابویبها ۴/۳ : ۱۵۴
 ایوری ، پیتر ۴/۳ : ۲۸۹

- بهرانی ، حسین ، ۴/۳ : ۶۵
- بهر العلوم ، مهدی ، ۲ : ۲۴ ، ۳۱
- بخارا ، ۱ : ۱۶۷
- بخاری ، ابو عبدالله محمد بن اسمعیل ، ۴/۳ : ۱۱۸
- بختیشوع (ش) ، ۴/۳ : ۲۰۶
- بدرآلایار ، ۲ : ۱۲۶
- بدایع الحکم ، ۱ : ۱۱۲
- بدایونی ، عبدالقادر ، ۲ : ۱۴۲
- بدرالتولی ، عبدالباسط ، ۱ : ۱۸۰ ، ۱۸۳
- ۱۸۶
- بدیع الزمان = قروزانفر
- بدیع الزمان (ش) ، ۲ : ۱۲۱
- بدوی ، عبدالرحمن ، ۴/۳ : ۷۰ ح ، ۱۶۷ ، ۱۹۸ ، ۲۲۹ ح
- بدویان عربستان ، ۱ : ۴۶
- براون ، ادوارد ، ۴/۳ : ۲۱۲
- براون ، نرمن ، ۴/۳ : ۳۰۰ ، ۳۰۳
- براونلیش (ش) ، ۱ : ۴۵ ، ۴۸ ح ، ۸۰ ح ، ۹۳ ح
- براهمسپ هوتاسدهانت ، (ک) ، ۲ : ۱۷۰ ، ۴/۳ :
- ۲۳۰ ، ۲۲۹ ، ۲۲۵ ، ۲۰۰
- بربر (ج) ، ۴/۳ : ۱۸۴
- براهنی ، محمد تقی ، ۱ : ۱۴۶ ، ۱۴۸
- برگسون ، ۲ : ۹۷
- برگشتراسر (ش) ، ۴/۳ : ۸۴
- برلن ، ۱ : ۴۳
- ب
- باب (باب و بها) ، ۱ : ۱۶۱
- بابر (ش) ، ۴/۳ : ۲۲
- بایل ، ۲ : ۱۴۹ ، ۱۵۰ ، ۱۵۲ ، ۱۵۸ ، ۱۶۵
- ۱۶۶ ، ۴/۳ : ۱۸۴ ، ۲۱۵ ، ۱۱۹
- بابلیان ، ۲ : ۱۵۰
- بابلیها ، ۲ : ۱۵۰ ، ۴/۳ : ۲۱۷
- بارباراقو (ش) ، ۴/۳ : ۲۱۴
- بارتلمه ، ۲ : ۱۷۶ ح
- البارقات الالهیه ، ۴/۳ : ۱۶۰
- باسط ، باسط خان ، ۲ : ۱۴۱
- باغ اردو (ک) ، ۲ : ۱۳۹
- باغ و بهار (ک) ، ۲ : ۱۲۵ ، ۱۳۲ ، ۴/۳ :
- ۱۳۹ ، ۱۴۵
- باقر (ع - امام) ، ۴/۳ : ۱۰۳
- باقرخان ، ۱ : ۱۲۲
- باقری شورکی ، عطاءالله ، ۴/۳ : ۳۰۸
- بال (بازل) ، ۴/۳ : ۳۲۱
- بالاباختر (ک) ، ۲ : ۱۲۲ ، ۱۲۳
- بالکان (ج) ، ۱ : ۱۵۹
- بامارگلیوٹ (ش) ، ۱ : ۴۵
- بایزید ، ۱ : ۱۵۹
- بایزید بسطامی ، ۲ : ۱۵۴
- بایندر ، ابوالفتح بیگ ، ۴/۳ : ۲۲
- بایندر ، مراد بیگ ، ۴/۳ : ۲۲
- بتانی ، ۲ : ۱۷۲ ، ۴/۳ : ۲۳۴ ، ۲۳۸
- بهار الانوار ، ۴/۳ : ۱۱۳ ح ، ۱۱۷ ، ۱۷۹ ح

برمک ، ۴/۳ : ۲۳۲	بستان المارفين ، ۴/۳ : ۱۵۹
برمکیان (برامکه) ، ۴/۳ : ۲۳۲ ، ۲۳۳	بسطام ، ۲ : ۱۵۴
۲۳۵	بشار (ش) ، ۱ : ۸۸ ، ۶۷
برنشویگ (ش) ، ۱ : ۵۵ ح	بشارین برد ، ۱ : ۷۵
البروج (ك) ، ۴/۳ : ۱۶۰	بشمریسی (ش) ، ۲ : ۳۶ ح
بروجردی ، آیه الله ، ۲ : ۲۸ ، ۴/۳ : ۳۱۴	بشم ، ۱ ، ل ، ۴/۳ : ۳۰۱
بروجردی ، محمود ، ۴/۳ : ۴۸	بشیشور پرشاد ، ۴/۳ : ۱۲۲
بروع بنت واشق (ش) ، ۲ : ۳۶ ح	بصائر ، ۴/۳ : ۱۵۱
بروکلین ، کارل ، ۱ : ۳۶ ، ۴۰ ، ۴۲ ، ۴۴ ح	بصره ، ۱ : ۴۵ ، ۸۱ ، ۸۵ ، ۴/۳ : ۸۸
۴۵ ، ۶۳ ، ۶۵ ، ۶۷ ، ۷۱ ، ۷۲ ح	۱۰۲ ح
۷۴ ، ۸۰ ، ۸۳ ، ۱۰۵ ، ۱۵۷ ، ۱۶۲	البضاعة المزجاة فی اثبات وجود الکلی الطبیعی
۹۲ : ۲ ، ۱۶۴ ، ۱۴۷ ، ۴/۳ : ۸۳	۱۱۰ : ۱
۸۶ ح ، ۱۱۷	البطریق ، ابو یحیی ، ۴/۳ : ۱۹۶ ، ۲۰۲
البرهان ، ۴/۳ : ۸۴ ح ، ۱۱۱ ح	۲۲۴
برهان اسد و اخصر فارابی (رسالة فی) ، ۴/۳ : ۳۳	بطلمیوس ، ۲ : ۱۷۰ ، ۱۸۱ ، ۴/۳ : ۱۹۵
برهان الدین = میرداماد	۲۰۰ ، ۲۰۲ ، ۲۰۷ ، ۲۲۴ ، ۲۳۲
برهان قاطع ، ۴/۳ : ۱۵ ح	البطلبکی ، منیر ، ۱ : ۱۵۵ ، ۱۶۲ ح ، ۱۷۵
برهانیا (ش) ، ۴/۳ : ۲۱۴	بعیث (ش) ، ۱ : ۹۵ ح
برهنگیت (ش) ، ۲ : ۱۷۰ ، ۴/۳ : ۲۰۰ -	بنداد ، ۱ : ۳۵ ، ۳۶ ، ۸۵ ، ۱۵۸ ، ۲ : ۱۵۱
۲۲۵ ، ۲۰۳	۲۵ ، ۲۶ ، ۱۸۵ ، ۴/۳ : ۸۹ ، ۱۵۱
برید (ش) ، ۲ : ۳۷ ح	۱۹۹ ، ۲۰۲ ، ۲۲۵ ، ۲۲۹ ، ۲۳۴
بریهت سمیهتا (ك) ، ۲ : ۱۶۹	۳۱۳
بزرجمهر ، ۴/۳ : ۲۱۴	بندادی ، ۱ : ۱۱۶
بزیج (ك) ، ۲ : ۱۸۱ ، ۴/۳ : ۲۱۴ ، ۲۱۵	بغلیتی ، ۱ : ۶۲ ح ، ۱۰۲ ح
بساتین فارسی (ك) ، ۴/۳ : ۱۲۲	بقراط ، ۲ : ۱۷۹ ، ۱۹۵ ، ۱۹۶ ، ۲۰۴
بستان حکمت ، ۲ : ۱۳۸	بقراط ، ۲ : ۱۷۹ ، ۱۹۵ ، ۱۹۶ ، ۲۰۴
	بل ، ف (ش) ، ۴/۳ : ۲۱۲

- بلاذری ، احمد بن یحیی بن جابر ، ۴/۳ : ۸۶۵
 ح ۱۰
 بلاشر (ش) ، ۱ : ۵۶ ، ح ۴/۳ : ۸۵ ، ۱۰۷ ح
 بلبل (ش) ، ۴/۳ : ۱۳۳
 بلخ ، ۴/۳ : ۲۳۲
 بلخی ، فتح شریف ، ۴/۳ : ۱۲۳ ، ۱۳۱
 بلخی ، مولانا جلال‌الدین = جلال‌الدین رومی
 بلخی ، محمد بن شجاع ، ۲ : ۳۶ ح
 بلخی ، ابوالقاسم ، ۲ : ۳۶ ح
 البلدان ، ۴/۳ : ۱۸۳ ، ۱۸۵
 بلژیک ، ۲ : ۹۷ ، ۱۰۷ ح ، ۴/۳ : ۲۹۶
 بلگرامی ، عبدالله ، ۲ : ۱۲۱
 بلگرامی ، ناصر علیخان ، ۲ : ۱۴۴
 بلوچستان ، ۴/۳ : ۳۰۹
 بلوغ الارب فی معرفة احوال العرب ، ۴/۳ :
 ۱۷۷
 بلی کر (ش) ، ۴/۳ : ۲۹۶
 بلیناس ، ۴/۳ : ۲۰۰ ح ، ۲۰۰
 بمبئی ، ۲ : ۲۹ ، ۳۸ ، ۴/۳ : ۱۴۰ ، ۱۴۳ ، ۱۳۸
 بندیکت ، رایبرت ، ۲ : ۱۹۰
 بنزینگ ، یوهانس ، ۲ : ۱۹۰ ، ۴/۳ : ۳۲۱
 بنگال ، ۲ : ۱۳۸
 بنگالی ، عزت‌الله ، ۴/۳ : ۱۳۱
 بنگاه ترجمه و نشر کتاب ، ۱ : ۱۴۴ ، ۱۴۹
 ۱۵۰ ، ۴/۳ : ۱۸۴ ، ۱۸۵
 بنوموسی ، ۴/۳ : ۲۳۸
 بنوناجیه (قبیله) ، ۱ : ۸۳
 بنیاد آسیائی ، ۴/۳ : ۳۰۰
 بنیاد پهلوی ، ۴/۳ : ۱۸۰
 بنیاد دین و جامعه شناسی ، ۴/۳ : ۳۱۰
 بنیاد فرد ، ۴/۳ : ۳۰۰
 بنیاد فرهنگ ایران ، ۴/۳ : ۱۰ ح
 بنی امیه ، ۱ : ۵۹ ، ۸۰ ، ۱۵۸ ، ۱۶۶ ، ۴/۳ :
 ۷۷
 بنی عباس ، ۱ : ۱۵۹
 بنی نصر ، ۱ : ۱۵۹
 بودا ، ۴/۳ : ۲۵۹ ، ۲۹۸
 بودلر ، ۲ : ۱۱۰
 بوریسوف ، ۱ : ۱۱۳
 بوستان خیال ، ۲ : ۱۲۵ - ۱۲۸
 بوستان سعدی ، ۲ : ۱۲۵ ، ۴/۳ : ۱۲۲
 بوعلی = ابن سینا
 بوعلی شاه قلندر ، ۴/۳ : ۱۳۲
 بوندهش (ك) ، ۲ : ۱۵۲ ، ۱۷۸ ، ۱۷۹
 بوهل (ش) ، ۴/۳ : ۱۰۱ ، ۱۰۷
 بهاء الله ، ۱ : ۱۶۱
 بهاء‌الدوله بویهی ، ۲ : ۲۶
 بهار دانش (ك) ، ۴/۳ : ۱۲۲ ، ۱۲۹
 بهارنامه ، ۴/۳ : ۱۴۱
 بهاری شکل ، کرشن ، ۴/۳ : ۱۳۸
 بهارگارات گیتا ، ۴/۳ : ۲۹۸
 بهارگلپور (ج) ، ۲ : ۱۲۵
 بهداد (ك) ، ۲ : ۱۶۷

- بهرام گور (ك) ۲۰ : ۱۲۹
- بهبهانی ، ۴/۳ : ۶۵
- به سوی اسلام یا آئین کلیسا ، ۴/۳ : ۳۱۲
- بهزاد ، محمود ، ۱۰ : ۱۴۵ ، ۱۴۹
- بهگوت گیتا ، ۴/۳ : ۱۲۲ ، ۱۲۳
- بهلول ، محمد طیب ، ۴/۳ : ۳۰۸
- بهمنیار ، ۴/۳ : ۳۱
- بیان الحق ، ۱ : ۱۱۳
- البيان والتبيين ، ۱ : ۳۹ ح ، ۷۵ ، ۷۶ ح ، ۸۶
- ح ۷۸ ، ۸۶ ، ۹۱ ، ۹۲ ، ۱۰۹
- البيان في تفسير القرآن ، ۴/۳ : ۸۸ ، ۱۱۷
- بیرس (ش) ، ۱ : ۱۰۹
- بيت الحكمة ، ۲ : ۸۸ ، ۴/۳ : ۲۳۲
- بیجاپوری ، ۴/۳ : ۱۲۲
- بیجاپوری ، شاه ملوک ، ۴/۳ : ۱۲۹
- بیجاپوری ، منشی محمد ابراهیم ، ۲ : ۱۳۸
- بیرجند ، ۴/۳ : ۱۸۲
- بیروت ، ۱ : ۴۳ ، ۶۵ ح ، ۸۱ ، ۸۴ ح ،
- ح ۱۶۲ ، ۴/۳ : ۱۲ ح ، ۳۱۸ ح
- بیرونی ، ۲ : ۱۶۹ ، ۱۷۱ ، ۴/۳ : ۲۰۱
- ۲۰۸ - ۲۱۱ ، ۲۱۴ ، ۲۲۹ ، ۲۳۱ ، ۲۳۴
- بیزانس ، ۱ : ۱۶۲ ، ۴/۳ : ۲۱۹ ، ۲۶۰
- بیست گفتار ، ۴/۳ : ۱۸۱
- بیست مقاله از مقالات تاریخی و انتقادی و ادبی -
- قزوینی ، ۱ : ۱۴۵ ، ۱۴۹
- بیسوادی در جهان (ك) ، ۲ : ۱۰۴ ح
- بیضاوی ، ۴/۳ : ۱۷۷
- بیکاوزیر ، میرزا شاهرخ ، ۴/۳ : ۲۸
- بیکن ، ۴/۳ : ۲۹۳
- بیگم ، گلبدن ، ۲ : ۱۴۳
- بیلی ، هارولد ، ۲ : ۱۷۶ ، ۴/۳ : ۲۸۹
- ۳۰۰ ، ۳۰۳ ، ۳۰۴
- بین النهرین ، ۴/۳ : ۸۵ ، ۲۹۷ ، ۳۰۱
- بینوایان (ك) ، ۱ : ۱۲۷
- بیهقی ، ۱ : ۳۸ ، ۱۲۶
- پ**
- پاپ اعظم ، ۲ : ۱۹۶ - ۱۹۸
- پادشاهی آسیائی انگلیسی (مجله) ، ۴/۳ : ۲۰۸
- پارما (ش) ، ۲ : ۲۰
- پارسیان هند ، ۴/۳ : ۲۲۲
- پارک جوان (ك) ، ۲ : ۹۷
- پارمیندس (ش) ، ۴/۳ : ۱۶۵
- پاریس ، ۱ : ۴۳ ، ۹۶ ، ۴/۳ : ۱۸۴
- ۳۰۰ ، ۳۱۰
- پاسکال ، ۲ : ۱۰۳ ح ، ۱۰۷ ، ۱۰۷ ح ، ۱۱۳
- پاکستان ، ۱ : ۱۸۱ ، ۱۱۷ ، ۱۱۹ ، ۴/۳ :
- ۱۲۱ ، ۱۳۷ ، ۳۰۶
- پاکستان شرقی و غربی ، ۴/۳ : ۳۰۹
- پاولوس اسکندرائی ، ۲ : ۱۶۹
- پاولوس سریانی ، ۴/۳ : ۱۹۸
- پتایوی ، منشی سجن رای ، ۲ : ۱۳۳
- پراشکومسکی (ش) ، ۲ : ۹۰
- پرتونامه ، ۴/۳ : ۱۶۰

ت

- پرسکیانس (ش) ، ۴/۳ : ۱۹۸
 پرشاد ، پتامیر ، ۴/۳ : ۱۳۳
 پرکلس یونانی ، ۴/۳ : ۲۲۶
 پرلمان ، موشه ، ۱ : ۱۵۵
 پرناک (ش) ، ۴/۳ : ۲۲
 پره ، عبدالوهاب ، ۴/۳ : ۱۴۱ ، ۱۴۲
 پره ، محمود ، ۴/۳ : ۱۴۳
 پرهام ، سیروس ، ۱ : ۱۴۵ ، ۱۴۹
 پس چه باید کرد (ك) ، ۴/۳ : ۱۲۳
 پنجاب ، ۴/۳ : ۳۰۵
 پنچسدها نیتیکا (ك) ، ۲ : ۱۶۹
 پندنامه ، ۲ : ۱۲۹ ، ۴/۳ : ۱۲۳ ، ۱۲۴
 پندنامه لقمان ، ۴/۳ : ۱۲۳
 پورگشتال ، هامر ، ۱ : ۴۲ ح
 پولیسا (ش) ، ۲ : ۱۶۹
 پولیکر اتوس (ش) ، ۲ : ۱۷۷
 پونت (ج) ، ۴/۳ : ۲۱۸
 پهلوی ، (رضاشاه) ، ۱ : ۱۶۱ ، ۲ : ۵
 پهلویون ، ۴/۳ : ۱۶۴
 پیاری میرزا ، ۲ : ۱۲۷ ، ۱۲۸
 پیامبر اسلام = محمد (ص)
 پیام مشرق (ك) ، ۴/۳ : ۱۲۳
 پیراهن یوسفی (ك) ، ۴/۳ : ۱۳۴
 پیرنامه ، ۴/۳ : ۱۴۱
 پیشاور ، ۴/۳ : ۱۴۵
 پیشوایان مذهب شیعه ، ۴/۳ : ۳۱۰
 پیغمبر اسلام = محمد (ص)
- تأسیس الشیعه ، ۴/۳ : ۱۱۶ ح ، ۱۱۷
 تأویل المقطعات ، ۴/۳ : ۳۳
 تنودوسیوس (تنوڈوسیوس) ، ۴/۳ : ۲۰۶
 تابمین ، ۲ : ۳۷ ح
 تاج الدین حسینی ، صاعد بن شمس الدین طوسی ،
 ۴/۳ : ۲۷
 تاج الملوك (ك) ، ۲ : ۱۲۹
 تاریخ آسام ، ۲ : ۱۲۹
 تاریخ ادبیات ایران ، ۲ : ۱۲۹
 تاریخ ادبیات اردو ، ۴/۳ : ۱۴۶
 تاریخ ادبیات عبدالجلیل ، ۱ : ۶۳ ح
 تاریخ ادبیات عرب ، ۱ : ۴۵ ، ۵۶ ح ، ۱۵۵
 ۲ : ۱۴۷ ، ۴/۳ : ۸۶ ح ، ۱۱۷ ، ۱۷۷
 تاریخ اسلام ، ۱ : ۱۶۶ ، ۱۶۷
 تاریخ ایران باستان ، ۱ : ۱۴۴ ، ۱۴۹
 تاریخ تصوف در اسلام ، ۴/۳ : ۱۶۷
 تاریخ جهان ، ۴/۳ : ۲۵۹
 تاریخ حکماء ، ۲ : ۱۶۷ ، ۱۷۶ ح ، ۴/۳ :
 ۱۹۵ ، ۱۹۹ ، ۲۰۳ ، ۲۲۹ ، ۲۳۶
 تاریخ زبان فارسی (ك) ، ۱ : ۵۳
 تاریخ الشعوب الاسلامیه ، ۱ : ۱۶۲ ح
 تاریخ شیرشاهی ، ۲ : ۱۳۰
 تاریخ عربستان و قوم عرب ... ، ۲ : ۱۴۵
 تاریخ علمای هند ، ۲ : ۱۳۱
 تاریخ علوم در اسلام ، ۲ : ۱۴۷

- تاریخ علوم عقلی در تمدن اسلامی ، ۲ : ۱۴۷
- تاریخ علوم ، ۴/۳ : ۲۲۸
- تاریخ یعقوبی ، ۴/۳ : ۱۸۴ ، ۱۸۳
- تاریخ فرشته ، ۲ : ۱۲۹
- تاریخ فلاسفه اسلام ، ۴/۳ : ۱۶۷
- تاریخ فلسفه ، ۱ : ۳۰
- تاریخ فیروزشاهی ، ۲ : ۱۳۰
- تاریخ القرآن ، ۴/۳ : ۸۶ ح
- تاریخ کشمیر ، ۲ : ۱۳۰
- تاریخ مختصر ادیان بزرگ ، ۴/۳ : ۳۱۰
- تاریخ معصومی ، ۴/۳ : ۱۳۹
- تاریخ نادری ، ۲ : ۱۳۰
- تاریخ وصاف ، ۲ : ۱۳۰
- تایمز (مجله) ، ۴/۳ : ۲۹۵
- تیریز ، ۱ : ۱۴۶ ، ۱۴۸ ، ۴/۳ : ۲۳
- تیریزی ، مولی رجب علی ، ۱ : ۱۰۶ ، ۱۰۹
- تیس ، ۴/۳ : ۲۱۸
- تیبیان ، ۲ : ۲۵ ح ، ۲۷ ح ، ۲۹ ، ۳۰ ، ۳۱
- ۳۱ ح ، ۴/۳ : ۹۹ ، ۱۱۷ ، ۱۱۷
- تیبیان عکبری ، ۴/۳ : ۱۷۷
- تپش ، میرزا محمد اسمعیل ، ۴/۳ : ۱۲۲
- تنمہ صوان الحکمة ، ۴/۳ : ۶۷ ، ۶۹ ح
- تنوی ، مرتضی ، ۴/۳ : ۱۳۹
- تجدد ، رضا ، ۴/۳ : ۹ ، ۱۰ ح
- تجرید ، ۱ : ۱۰۷
- تجلی ، میر حسن ، ۴/۳ : ۱۳۲
- تحریر (ک) ، ۴/۳ : ۲۳۷
- تحسین ، میر محمد حسین عطاخان ، ۲ : ۱۳۲
- تحسین الدین ، ۴/۳ : ۱۳۱
- تحفة عاشقان ، ۴/۳ : ۱۲۲ ، ۱۳۱
- تحفة العاشقین ، ۴/۳ : ۱۲۴
- تحفة الکرام ، ۲ : ۱۳۰
- تحفة النصایح ، ۴/۳ : ۱۲۴ ، ۱۴۵
- تحفه وسیف الملوك ، ۴/۳ : ۱۴۰
- تحقیق در مبدأ آفرینش (مجله) ، ۴/۳ : ۱۸۶
- تحقیق ماللهند ، ۲ : ۱۷۱ ، ۴/۳ : ۲۲۹
- تحقیق مفهوم الوجود ، ۴/۳ : ۳۳
- تذکرة الاصغیاء ، ۴/۳ : ۱۲۱
- تذکرة الاولیا ، ۲ : ۱۳۰ ، ۴/۳ : ۱۴۰
- تذکرة الواقات ، ۲ : ۱۳۱
- تذکرة های استقرار آثار قدیمی هند (ک) ، ۲ :
- ۱۷۱
- التراث اليونانی ، ۴/۳ : ۷۰ ح ، ۷۰
- ترانۀ وحشی ، ۴/۳ : ۱۳۵
- ترجمان الغیب ، ۴/۳ : ۱۲۶
- ترجمۀ تاریخ ادبی ایران ، ۴/۳ : ۱۸۸
- ترجمه الثانية المهذبه (ک) ، ۴/۳ : ۲۳۴
- ترجمه رسالة الطیر (ک) ، ۴/۳ : ۱۶۰
- ترجمه منظوم رباعیات خیام ، ۴/۳ : ۱۲۸
- ترجمه و شرح اصول الکافی ، ۲ : ۲۰۵
- ترکان ، ۱ : ۱۵۹ ، ۱۶۰
- ترکان سلجوقی ، ۱ : ۱۵۹
- ترکان عثمانی ، ۱ : ۱۵۹

- ترکمنستان ، ۲ : ۱۸۹ .
- ترکروس یونانی (ش) ، ۲ : ۱۸۱
- ترکه خجندی ، ۱ : ۱۰۴
- ترکیب الافلاک ، ۴/۳ : ۲۲۹
- ترکیه ، ۱ : ۱۶۰ ، ۴/۳ : ۲۳۷ ، ۳۰۴
- ترمذی ، ۴/۳ : ۱۱۸
- الترسیحات ، ۴/۳ : ۱۶۱
- تشریح الحق ، ۴/۳ : ۳۳
- تصدق حسین ، ۲ : ۱۲۱
- تصحیح انتقادی دیوان استاد ظهیرالدین فاریابی .. ،
۴/۳ : ۱۹۰
- التصحیف و التحریف ، ۴/۳ : ۹۲ ، ۱۱۸
- تصور ، حیدر میرزا ، ۲ : ۱۲۳
- تعاون در تاریخ ادیان و جامعه صنعتی ، ۴/۳ :
۳۱۱
- تعلیقہ من لا یحضرہ الفقیہ ، ۴/۳ : ۳۳ ، ۳۸
- تفریح الاحرار ، ۲ : ۱۲۸
- تفسیر آیات من کلام الله و خبر رسول الله ، ۴/۳ :
۱۶۱
- تفسیر الاخلاص ، ۱ : ۳۸
- تفسیر بیضاوی ، ۴/۳ : ۱۷۰ ، ح ۱۷۸
- تفسیر تبيان ، ۱ : ۱۸۸
- تفسیر الجوامع الجامع = جوامع النجام
- تفسیر حسینی ، ۲ : ۱۳۱
- تفسیر طبری ، ۴/۳ : ۱۰۰ ، ح ۱۱۸
- تفسیر فارسی ، ۱ : ۱۰۸
- تفسیر الکافی = الکافی
- تفسیر کبیر = مجمع البیان
- تفسیر کشاف = کشاف
- تفسیر کشاف الاسرار = کشف الاسرار
- تفسیر گازر ، ۴/۳ : ۱۷۷
- تفصیل العرب علی المعجم ، ۱ : ۳۹ ، ۴۲ ، ۶۸
- تفصیل النشاطین ، ۴/۳ : ۷۰
- تفضلی ، تقی ، ۴/۳ : ۳۰۷
- تفکرات (ک) ، ۲ : ۱۰۳ ، ۱۰۷ ح
- التفهیم ، ۴/۳ : ۲۲۱
- تقدمه تقویم الایمان ، ۴/۳ : ۳۳ ، ۳۷
- تقریظ بر شرح تقویم الایمان ، ۴/۳ : ۳۴
- تقطع کردجات الجیب ، ۴/۳ : ۲۲۹
- تقوی ، نصرالله ، ۲ : ۶
- تقویم الایمان ، ۴/۳ : ۳۴ ، ۳۷
- تقی الدین حکیم ، ۱ : ۱۸۳
- تقی زاده ، حسن ، ۲ : ۱۴۵ ، ۱۴۶ ، ۴/۳ :
۱۹۴
- تقیید العلم ، ۴/۳ : ۱۰۹ ، ح ۱۱۸
- تلخیص الشافی ، ۲ : ۲۹ ، ۲۹ ، ح ۳۷
- تلخیص الفصول ، ۱ : ۱۰۹
- تلویحات ، ۴/۳ : ۱۵۵ ، ۱۵۶ ، ۱۵۹ ، ۱۶۱
- تسمیہ (قبیله) ، ۴/۳ : ۹۵
- تسمیان ، ۱ : ۹۸
- تمهید (رسالة) ، ۴/۳ : ۲۱۰
- تمهید الاصول ، ۲ : ۲۹ ، ح ۲۹
- تمهید المستقر لتحقیق معنی اللامر ، ۲ : ۱۸۰ ،
۴/۳ : ۲۰۹ ، ۲۱۱ ، ۲۱۴

- تهران ، ۱ : ۱۰ ، ۱۱۰ ، ۱۱۲ - ۱۴۳ - ۱۴۶
- ۱۴۹ ، ۱۵۰ ، ۲ : ۲۴ ، ۲۷ ، ۲۹ ح
- ۱۸۲ ، ۳ : ۴/۳ ، ۱۰ ح ، ۱۶ ، ۳۹ ،
- ۴۱ ، ۱۷۵ ، ۱۸۰ ، ۱۸۴ - ۱۸۶ ، ۱۸۸ ،
- ۱۹۲ ، ۲۲۳ ، ۲۸۶ ، ۳۱۰ ، ۳۱۳ ، ۳۱۵
- تهرانی ، آقا بزرگ ، ۲ : ۲۵ - ۲۹ ، ۳۲ ،
- ۳۸
- تیادوق (ش) ، ۳ : ۴/۳ ، ۱۹۶
- تیمور ، ۱ : ۱۵۹
- تیموریان ، ۱ : ۱۵۹
- ث
- ثابت بن قره ، ۳ : ۴/۳ ، ۲۳۴ ، ۲۳۸
- ثابت بن قیس ، ۳ : ۴/۳ ، ۱۱۲
- ثالس ملطی (ش) ، ۳ : ۴/۳ ، ۱۹۴ ، ۲۱۹
- ثاوذوسیوس (ش) ، ۳ : ۴/۳ ، ۱۹۵ ، ۲۳۷
- ثعالبی ، ۱ : ۱۷۲
- ثقفی نحوی ، ابی عمر عیسی بن عمر ، ۳ : ۴/۳ ،
- ۸۸
- ثقیف (قبیله) ، ۳ : ۴/۳ ، ۹۵
- الثمرة فی تلخیص الشجرة ، ۱ : ۱۰۸
- ج
- جابر بن حیان ، ابوموسی (ابو عبدالله) ، ۲ :
- ۱۶۴ ، ۱۶۴
- جات ، جیوارام ، ۳ : ۴/۳ ، ۱۳۸ ، ۱۳۹ ، ۱۴۵
- جاحظ ، ۱ : ۳۸ ، ۳۹ ، ۷۲ ، ۷۶ ، ۷۸ ، ۸۱
- ۸۸ ، ۸۶ ، ۸۸ ، ۹۱ ، ۹۳ ، ۱۵۹
- ۱۶۶
- تنبيه الغافلین ، ۲ : ۱۳۱
- التنبیه و الاشراف ، ۳ : ۴/۳ ، ۲۰۷ ، ۲۰۹
- التنقیحات فی اصول الفقه ، ۳ : ۴/۳ ، ۱۵۹
- تنکابنی ، حسین ، ۱ : ۱۰۹ ، ۱۱۴
- تنکابنی ، ۳ : ۴/۳ ، ۲۳۷
- تنکابنی ، میرزا محمد طاهر ، ۱ : ۱۱۲
- تنکلوس = توکروس
- تنکلوش = توکروس
- تنکلوشا = توکروس
- تنکلوشای بابلی = توکروس
- توحید (رسالة فی) ، ۳ : ۴/۳ ، ۳۴
- تورات ، ۳ : ۴/۳ ، ۱۵۷
- تورنهر ، اوگن ، ۳ : ۴/۳ ، ۲۶۳
- توزک تیموری (ک) ، ۲ : ۱۳۱
- توزک جهانگیری (ک) ، ۲ : ۱۳۱
- توغان ، زکی ولیدی ، ۲ : ۱۸۹ ، ۱۹۰
- توکروس (ش) ، ۳ : ۴/۳ ، ۲۱۲ - ۲۱۴ ، ۲۲۲
- توکل بیگک ، ۳ : ۴/۳ ، ۱۳۰
- توکیو ، ۳ : ۴/۳ ، ۳۱۱
- التولا و التبرا (ک) ، ۳ : ۴/۳ ، ۳۴
- تونس ، ۱ : ۱۸۶ ، ۳۰۷ ، ۳۰۸
- تونیکر ، ۳ : ۴/۳ ، ۱۳۷
- توهینی ، ۳ : ۴/۳ ، ۲۳۷
- تهافت الفلاسفه ، ۳ : ۴/۳ ، ۱۵۰
- تهامی الوزانی ، ۱ : ۱۸۵
- تهانوی (مولانا) ، ۲ : ۱۴۲
- تهذیب احکام ، ۲ : ۲۷ ، ۳۷ ، ۴/۳ ، ۲۵

- جادمولوی ، ۱ : ۵۶ ح ۶۹ ، ح ۷۷ ح
 جالیئوس ، ۲ : ۲۰۴ ، ۴/۳ : ۱۹۵
 جاماسپ ، وستوانوروجی جمشید جی ، ۴/۳ :
 ۱۴۴
 جامع الاخلاق ، ۲ : ۱۱۹
 جامع الازهر ، ۴/۳ : ۱۷۱ ح
 جامع الافکار و ناقدالانظار ، ۱ : ۱۱۰
 جامی ، شاه محمد ، ۴/۳ : ۱۲۴
 جامی ، عبدالرحمن ، ۴/۳ : ۱۳۶ ، ۱۳۷ ، ۱۴۱
 ۱۴۳
 جامی غوثی ، شاه غوث ، ۴/۳ : ۱۳۱
 جاوه (ج) ، ۴/۳ : ۳۰۱
 جبائی ، ۴/۳ : ۸۷ ح ۹۷ ح
 جبرائیل (ش) ، ۲ : ۱۷۶ ح
 الجبر والاختیار (ك) ، ۱ : ۱۰۶
 الجبر والتفویض (رساله فی) ، ۴/۳ : ۲۴
 جلیون ، ۱ : ۳۳
 الجنوات (ك) ، ۴/۳ : ۲۴ ، ۳۷
 جرجانی ، ۲ : ۹۳
 جریر ، ۱ : ۵۲ ، ۶۵ ، ۷۳ ، ۷۹ ، ۸۱ ، ۸۳
 ، ۹۵ ، ۹۸ ، ۱۰۰ ، ۱۰۱ ، ۱۰۲ : ۸۶ ،
 ۴/۳ : ۱۱۸
 الجزء الذی لایتجزی ، ۱ : ۱۰۶
 جزایر خالدهات (ج) ، ۴/۳ : ۳۱۱
 جزایری ، سید نعمت الله ، ۴/۳ : ۳۹ ، ۹۹ ،
 ۱۱۷
 جزایری ، هادی ، ۱ : ۱۵۵
 جزیره ساموس ، ۲ : ۱۷۷
 جزیره میلان ، ۲ : ۱۷۱
 جزیره العرب ، ۴/۳ : ۱۰۶ ، ۱۰۸
 جعفر بن یحیی برمکی ، ۲ : ۱۶۳ ، ۱۶۴
 جعفر الثاني محمد بن علی الجواد ، ۴/۳ : ۴۰
 جعفر صادق (ع) ، ۲ : ۱۶۳
 جعفری ، م. ح. م ، ۴/۳ : ۳۰۴
 جعفری ، رئیس ، ۲ : ۱۳۰
 جعفری ، علی اکبر ، ۴/۳ : ۳۰۲
 جفری ، آرتور ، ۴/۳ : ۸۴ ح ، ۱۱۰ ح
 ۱۱۰ ، ۱۱۱ ح ، ۱۱۹
 جلال ، ضامن علی ، ۲ : ۱۲۳
 جلال الدین خوارزمشاه ، ۴/۳ : ۱۹
 جلال الدین رومی ، ۲ : ۱۲ ، ۱۴۲ ، ۱۴۳ : ۴/۳ ،
 ۳۰۴ ، ۱۴۰
 جلبانی ، غلام حسین ، ۴/۳ : ۱۳۹ ، ۱۴۰
 جلوه ، میرزا ابوالحسن بن میر محمد طباطبائی -
 زواری ، ۱ : ۱۱۲
 جمال الدین أفغانی ، ۱ : ۱۱۱
 جمعی ، محمد بن سلام ، ۱ : ۵۱ ح ، ۶۱ ح ،
 ۷۰ ح ، ۷۲ ، ۸۱ ، ۹۴ ح ، ۹۷ ح
 جمشید ، ۴/۳ : ۲۱۱
 الجمع و التوفیق بین رای الحکیمین فی حدوث العالم ،
 ۴/۳ : ۳۴
 جبل العلم و العمل ، ۲ : ۲۹ ح
 جمیل ، ابراهیم ، ۱ : ۱۸۱

- جندی شاپور ، ۲ : ۱۷۷ ، ۴/۳ : ۲۰۵ ، ۲۰۶
- جنگنامه حیدر ، ۴/۳ : ۱۲۴
- جنگنامه محمد حنیف ، ۴/۳ : ۱۲۹ ، ۱۳۰
- جنوبی گجراتی ، ۴/۳ : ۱۳۴
- جواب امیر ابوالحسن فراهانی (ك) ، ۴/۳ :
- ۲۷ ، ۳۴
- جوان ، موسی ، ۴/۳ : ۱۶۷
- جوان ، میرزا کاظم علی ، ۲ : ۱۲۵ ، ۱۲۹
- جوابها پانچه خسرو پادشاه ایران در آن شک کرده
- است (ك) ، ۴/۳ : ۱۹۸
- جواد الصقلی ، ۱ : ۱۸۴
- جوامع الجامع ، ۴/۳ : ۱۶۸ - ۱۷۱ ، ۱۷۸
- جوهر جلالی ، ۴/۳ : ۱۲۱
- جوهر خمس ، ۲ : ۱۳۲
- جوهر الکلام (ك) ، ۴/۳ : ۹۸
- جوهر منظوم ، ۴/۳ : ۱۲۷
- جویشی ، کشن ، ۴/۳ : ۱۳۸
- جوك پاتنجل (ك) ، ۱ : ۱۱۶
- جومدار ، گریش چندر اما ، ۴/۳ : ۱۴۰ ، ۱۴۱
- جونس ، مارسدس ، ۴/۳ : ۳۰۴
- جهان اسلام (مجله) ، ۴/۳ : ۳۱۱
- جهان گشای نادری = تاریخ نادری
- جهانگیر شاهی (ك) ، ۲ : ۱۲۰
- جهانگیری ، نور الدین ، ۲ : ۱۳۱
- جهان لاهوری ، بینی ناراین ، ۲ : ۱۳۱ ، ۱۳۲
- جهشیاری ، ۴/۳ : ۳
- جهیه ، ۲ : ۳۷
- جیب الزاویه ، ۴/۳ : ۳۴ ، ۳۷
- جیبی ، نجفعلی ، ۲ : ۲۰۰
- جین (دین) ، ۴/۳ : ۲۹۸
- جیهانی ، ۲ : ۱۷۱
- ج
- چارگلشن (ك) ، ۲ : ۱۳۱ ، ۱۳۲ ، ۴/۳ : ۱۲۴
- چنوبدیهایه ، سودهکر (ش) ، ۴/۳ : ۳۰۵
- چرك (ش) ، ۲ : ۱۶۶ ، ۱۶۷ ، ۴/۳ : ۲۰۴
- چشتی ، مولوی محمد یوسف علی ، ۴/۳ : ۱۳۴
- چشمه فیض (ك) ، ۴/۳ : ۱۲۴
- چلبی ، محمد حسین ، ۴/۳ : ۲۸
- چلکوفسکی ، پیتر ، ۴/۳ : ۳۰۳
- چهار دانگ (ك) ، ۲ : ۱۲۲
- چهار درویش (ك) ، ۲ : ۱۳۲ ، ۴/۳ : ۱۲۴
- ۱۲۵ ، ۱۳۹ ، ۱۴۱ ، ۱۴۵
- چهار مقاله ، ۲ : ۱۳۲
- چهرتی آغاکهنوی ، ۲ : ۱۲۵
- چهرته آغا ، محمد عسکری ، ۲ : ۱۲۷
- چین ، ۲ : ۱۴۹ ، ۴/۳ : ۱۸۴ ، ۲۱۹ ، ۲۲۰
- ۳۰۶ ، ۳۰۱ ، ۳۲۲
- ح
- حائری یزدی ، مهدی ، ۴/۳ : ۱۹۲ ، ۱۹۳
- حاتم طائی (ك) ، ۲ : ۱۲۴ ، ۴/۳ : ۱۲۵
- ۱۳۹ ، ۱۴۰ ، ۱۴۲ ، ۱۴۳
- حاجز ، محمد علی ، ۲ : ۱۴۲

- حدائق البلاغه ، ٢ : ١٣٢
 حدائق المشاق ، ٢ : ١٣٣
 حدوث العالم ، ١ : ١٠٨ ، ٤/٣ : ٣٧
 الحدود و الحقائق ، ١ : ١٨٩
 حدود العالم ، ٤/٣ : ٢٢١
 حديقه الاخلاق ، ٢ : ١٣٣
 حديقه المتقين ، ٤/٣ : ١٢٥
 حديقه الهلالية ، ٤/٣ : ٣٩
 حرانيان بت پرست ، ٤/٣ : ٢١٩
 حراني ها ، ٤/٣ : ١٩٨
 الخرز الحارز ، ٤/٣ : ٤٣ ، ٣٤
 حركت مثال افلاطوني (رساله) ، ١ : ١١٤
 حريري ، ١ : ٥٨ ح
 حزين زاهدي ، محمد علي بن ابي طالب ، ١ :
 ١٠٧
 حسان بن ثابت ، ١ : ٥٢ ، ٦٣ ، ٢ : ٨٤
 حسن ، ٤/٣ : ١٠٣
 حسن (ع ، امام) ، ٤/٣ : ١١٧
 حسن بن سالم ، ٤/٣ : ١٥٩ ، ٢٠٦
 حسن بن صباح ، ٤/٣ : ٢٣١
 حسن عليخان ، ٢ : ١٣٧
 حسين بن دراج ، ٤/٣ : ٩٦
 حسين بن علي (ع) ، ٢ : ٨٦
 حسين بن محمد ، ٤/٣ : ٩٦
 حسيني ، تقى الدين محمد بن شرف الدين علي ،
 ٤/٣ : ٢٦
 حسيني ، عبدالله ، ٢ : ١٤٣
 حاجي بابا اصفهاني (ك) ، ٢ : ١٣٢
 حاجي خليفه ، ٢ : ١٦٧
 حاجي علي ، ٢ : ١٢٣
 حاجي محمد شفيق ، ٢ : ١٤٠
 حاجي نوري ، ٤/٣ : ٤١
 حاسب (ش) = حبش
 حاشية تقويم الايمان ، ٤/٣ : ٣٤
 حاشية جمع و توفيق بين رأيي ٠٠ ، ٤/٣ : ٣٤
 حاشية حاشيه شرح تجريد ، ٤/٣ : ٣٤
 حاشية رجال كشي ، ٤/٣ : ٣٧ ، ٣٤
 حاشية شرح مختصر عضديه ، ٤/٣ : ٣٤
 حاشية شفا ، ٤/٣ : ٣٤
 حاشية صحيفه سجديه ، ٤/٣ : ٣٤
 حاشية مختلف الشيعه ، ٤/٣ : ٣٧ ، ٣٤
 حافظ ، شمس الدين محمد ، ٢ : ٩٥ ، ٩٦ ، ٩٨
 - ١٠٦ ، ١٠٨ ، ١١١ ، ١١٣ - ١١٥ ،
 ٤/٣ : ١٢٦ ، ١٤٠ - ١٤٢
 حبش (ش) ، ٤/٣ : ٢٠٩ ، ٢٣١ ، ٢٣٨
 حبشه ، ٤/٣ : ١٨٤ ، ٢٤١
 الحبل المتين ، ٤/٣ : ٣٤
 حبيب (خاندان) ، ٤/٣ : ٥
 حجاج ، ٤/٣ : ٥ ، ٧ ، ١٠٢ ح ، ١٩٦ ،
 ٢٣٤ ، ٢٣٣
 حجاز شمالي ، ١ : ١٦٣
 حجت (حضرت) ، ٤/٣ : ٦١
 حجتى ، محمد باقر ، ١ : ١٨٩ ، ٢٠٠ ، ٢ :
 ٨٢ ، ٨٣ ، ٤/٣ : ٢٠٢

- حسینی ، عبدالله بن محمد رضا ، ۴/۳ : ۶۵
 حسینی ، میران ، ۴/۳ : ۱۲۴
 حسینی ، میر بهادر علی ، ۲ : ۱۲۹ ، ۱۴۳
 حسینی استرآبادی ، میر محمد ، ۴/۳ : ۲۳
 حسینی استرآبادی ، امیر محمد تقی ابی الحسن ،
 ۴/۳ : ۲۸
 حسینی استرآبادی ، فخرالدین محمد ، ۴/۳ : ۲۷
 حسینی تنکابنی ، ابوالحسن بن محمد هادی ، ۱ :
 ۱۱۰
 حسینی مرعشی ، ابوالمعالی شهاب الدین ، ۴/۳ :
 ۷۶
 حسینی ارشاد ، ۴/۳ : ۱۸۱
 حشاشون ، ۱ : ۱۷۳
 حشپتی ، مولانا حافظ سید احمد ، ۲ : ۱۴۳
 حشیشی ها ، ۱ : ۱۰۹
 حصری (ش) : ۱ : ۵۱ ح ، ۶۵ ح ، ۷۲ ، ۷۹ ح ،
 ۷۵ ح ، ۷۴ ح ، ۸۹ ح
 حطیته (ش) ، ۱ : ۷۷ ، ۷۷ ح ، ۸۱
 حفص بن غیاث ، ۲ : ۳۷ ح
 حفیظ الدین احمد ، ۲ : ۱۳۸
 حقانی ، عزیزالله ، ۴/۳ : ۲۴۳
 حقی ، مولانا احتشام الحق ، ۴/۳ : ۱۲۶
 حقیقت بریلوی ، شاه حسین ، ۲ : ۱۲۹ ، ۴/۳ :
 ۱۳۶
 حکایات سخن منج ، ۲ : ۱۳۶
 حکمای اسلامی ، ۱ : ۱۷ ، ۱۹
 حکمای اشراقی یونانی ، ۲ : ۱۷۳ ، ۴/۳ : -
 ۱۴۷ ، ۱۹۸ ، ۲۰۶
 حکمای پهلویون ، ۴/۳ : ۱۵۰
 حکمای فارس ، ۴/۳ : ۱۶۴ ، ۱۵۰
 حکمت ، علی اصغر ، ۲ : ۶
 حکمة الاشراق ، ۴/۳ : ۱۵۰ ، ۱۵۲ ، ۱۵۶ ،
 ۱۵۹ ، ۱۶۲ - ۱۶۵ ، ۳۰۷
 الحکمة المرثیه ، ۱ : ۱۱۰
 الحکمة المتعالیه ، ۱ : ۱۰۸
 حکیم نباتات (ک) ، ۲ : ۱۳۳
 حلاج ، ۴/۳ : ۱۵۸
 حلاویه شریف افتخار الدین ، ۴/۳ : ۱۵۳
 حلب ، ۴/۳ : ۱۵۳ - ۱۵۵
 حماد راویه ، ۱ : ۸۵ ، ۸۶ ، ۹۴
 حمزه ، ۴/۳ : ۹۴ ح ، ۱۰۲ ح
 حمزه اصفهانی ، ۲ : ۱۵۴ ، ۱۵۶ ، ۴/۳ :
 ۲۰۷
 حمزه گیلانی ، ۱ : ۱۱۰
 حملة حیدری (ک) ، ۴/۳ : ۱۲۵
 حمید بن قحطبه ، ۱ : ۱۶۶
 حمیدی ، مهدی ، ۲ : ۸ ، ۲۱ ، ۴/۳ : ۳۱۹
 حنبلی ، ۴/۳ : ۲۹۸
 حنفی ، ۴/۳ : ۲۹۸
 حنفی ، عبدالحمید ، ۴/۳ : ۱۷۸
 حنین بن اسحاق ، ۲ : ۱۶۳ ، ۱۶۴ ، ۴/۳ :
 ۲۳۴ ، ۲۳۷
 حوزة علمیه قم ، ۴/۳ : ۱۸۰ ، ۳۱۲

- حياة الشيخ الطوسي (ك) ، ۲ : ۲۵ ح ۲۶ ح ، ۳۱ ، ۳۰ ح ۳۸ ، ۲۰۴ : ۲ : ۴/۳ ، خدایار محبی ، منوچهر ، ۲۹۶ ، ۳۰۰ ، ۳۱۰ ، خدیو ، اسماعیل ، ۱ : ۱۶۰ ، خراسان ، ۱ : ۱۶۰ ، ۲ : ۲۲ : ۴/۳ ، ۳۰ ، خراسانی ، حسین ، ۱ : ۱۸۹ ، ۴/۳ : ۲۰۷ ، خراسانی طبسی گیلکی ، محمد بن موسی ، ۱ : ۱۰۷ ، خرنذی زیدری نسوی ، شهاب‌الدین محمد ، ۴/۳ : ۱۹۰ ، خزانه الادب ، ۱ : ۴۳ ، خزینه الاسرار ، ۲ : ۱۲۸ ، خسرو انوشیروان ، ۲ : ۱۶۷ ، ۱۸۱ ، ۴/۳ : ۱۹۶ ، ۱۹۸ ، ۲۰۰ ، ۲۰۶ ، ۲۰۸ ، ۲۰۹ ، ۲۱۳ ، خسرو پرویز ، ۲ : ۱۷۰ ، ۱۷۶ ح ، خسرو جردی ، احمد ، ۲ : ۲۰۰ ، خسروی ، خسرو ، ۱ : ۱۴۵ ، ۱۴۸ ، خسرو و شیرین (ك) ، ۴/۳ : ۱۲۵ ، ۱۲۶ ، الخصائص ، ۱ : ۸۰ ح ، الخطابة ارسطو ، ۲ : ۹۱ ، خطبه جمعه و جماعت ، ۴/۳ : ۳۴ ، خطبه نکاحه ، ۴/۳ : ۳۴ ، خطیب بغدادی ، ۴/۳ : ۱۰۹ ح ، ۱۱۸ ، خفزی (ش) ، ۲ : ۱۷۲ ، خلاصة الاقوال ، ۲ : ۲۴ ، خلاصة يومستان خیال ، ۲ : ۱۲۵ ، ۱۲۸ ، خلاصة التواريخ ، ۲ : ۱۲۴ ، ۱۳۳ ، حیاة الشیخ الطوسی (ك) ، ۲ : ۲۵ ح ۲۶ ح ، ۳۱ ، ۳۰ ح ۳۸ ، حیدر آباد دکن ، ۲ : ۱۳۰ ، ۱۳۶ ، ۱۸۰ ، ۴/۳ : ۲۱۰ ، ۲۱۱ ، حیدر آباد سند ، ۲ : ۱۲۵ ، حیدری ، حیدر بخش ، ۲ : ۱۲۴ ، ۱۲۹ ، ۱۳۰ ، ۱۳۶ ، ۱۳۷ ، ۴/۳ : ۱۳۶ ، ۱۳۴ ، خ خاتمة الاسمار ، ۲ : ۱۲۷ ، خارمیدس ، ۱ : ۱۱۶ ، خاطر (ش) ، ۴/۳ : ۱۴۰ ، خاقانی ، ۲ : ۹ ، ۱۲ ، خالد بن یحیی ، ۴/۳ : ۲۳۲ ، خالد بن یزید بن معاویة ابن سفیان ، ۲ : ۱۵۹ ، ۱۶۰ ، ۴/۳ : ۱۶۳ ، ۱۹۷ ، خالد بن ولید ، ۴/۳ : ۱۱۲ ، خان بهادر پیرزاده محمد حسین ، ۴/۳ : ۱۳۴ ، خانلری ، ۱ : ۵۳ ح ، خاور ، رفیق ، ۴/۳ : ۱۲۱ ، خاور دور ، ۴/۳ : ۲۹۸ ، ۳۰۶ ، خاورمیانه قدیم و مصر ، ۴/۳ : ۲۹۶ ، خاور نامه (ك) ، ۴/۳ : ۱۲۵ ، خاور نزدیک ، ۱ : ۱۵۹ ، ۴/۳ : ۳۰۱ ، الخیر عن البشر ، ۴/۳ : ۱۰۷ ، خشمیة (ش) ، ۲ : ۳۶ ح ، خجندی ، ۱ : ۱۱۵ ، ۱۱۶

- خواجه امان ، ۲ : ۱۲۶
- خواجه شاه ابوسعید ، ۲ : ۱۴۴
- خواجه دل محمد ، ۴/۳ : ۱۲۳
- خواجه عبداسحق ، ۲ : ۱۲۹
- خواجه کرمانی ، ۴/۳ : ۱۳۳
- خواجهی ، محمد اسماعیل مازندرانی اصفهانی ،
۱ : ۱۰۹
- خوار (ج) ، ۴/۳ : ۲۲
- خوارج ، ۱ : ۱۵۸
- خوارزم ، ۲ : ۱۸۹ ، ۴/۳ : ۱۶۹
- خوارزمشاهیان ، ۱ : ۱۵۹ ، ۴/۳ : ۲۱
- خوارزمی ، محمد بن موسی ، ۴/۳ : ۲۰۰ ،
۲۰۳ ، ۲۰۹ ، ۲۱۰ ، ۲۳۴ ، ۲۳۸
- خوانساری ، جمال الدین محمد ، ۱ : ۱۰۹
- خونی ، ۴/۳ : ۱۱۷
- خوشدل ، دیارام کاکچرو ، ۴/۳ : ۱۴۲
- خوشنویس ، ظاهر ، ۴/۳ : ۱۷۵
- خوشی محمد ، ۴/۳ : ۱۲۹
- خیال ، غلام نبی ، ۴/۳ : ۱۴۲
- خیال گجراتی ، میر تقی ، ۲ : ۱۲۵ - ۱۲۸
- خیام شناسی ، ۱ : ۱۴۳ ، ۱۴۹
- خیام نیشابوری ، عمر ، ۴/۳ : ۱۲۸ ، ۱۳۹ ،
۱۴۰ ، ۱۴۲
- خبیر (ج) ، ۱ : ۱۰۰
- خیر الرجال ، ۱ : ۱۰۸
- خیر المجالس ، ۲ : ۱۳۳
- خلاصه الحساب ، ۴/۳ : ۲۲۳
- خلاصه الشعراء ، ۴/۳ : ۲۶
- خلاصه الفوائد ، ۲ : ۱۳۳
- خلاصه الفقه ، ۴/۳ : ۱۲۶
- خلاصه المقال ، ۴/۳ : ۵۰
- خلاف ، ۲ : ۲۸
- خلافت و امامت در اسلام ، ۴/۳ : ۳۱۱
- الخلاصات و الخلیجات ، ۴/۳ : ۴۳
- خلعه ، ۴/۳ : ۴۲
- خلسه الملکوت ، ۴/۳ : ۳۳ ، ۴۵ ، ۴۶
- الخلعیه ، ۴/۳ : ۳۳ ، ۴۱ ، ۴۳ ، ۴۴ ، ۴۷ ،
۴۸
- خلف (ش) ، ۴/۳ : ۱۰۲ ح
- خلفای اموی اسپانی ، ۲ : ۱۶۱
- خلفای بنی امیه ، ۴/۳ : ۱۸۴
- خلفای راشدین ، ۴/۳ : ۱۱۲ ، ۱۱۶ ، ۱۸۴
- خلفای عباسی ، ۱ : ۱۵۸ ، ۲ : ۱۵۷ ، ۱۶۵ ،
۴/۳ : ۱۹۶
- خلف احمر ، ۲ : ۸۳
- خلق الاعمال ، ۴/۳ : ۳۵ ، ۳۷ ، ۴۲ ، ۴۳
- خلیج فارس ، ۴/۳ : ۳۰۸
- خلیفه سلطان ، ۴/۳ : ۳۳
- خلیفه الهادی ، ۱ : ۶۶
- خلیل نحوی ، ۱ : ۵۲ - ۵۴ ، ۵۸ ، ۷۶
- خمس نظامی ، ۴/۳ : ۱۴۳
- خمساء ، ۱ : ۶۳ ، ۷۴ ، ۸۴

۵

داماد استرآبادی = میردزاد

- دامغانی ، ۴/۳ : ۲۸۷ ، ۲۸۶ ، ۲۸۷
 دانش افروز (ك) ، ۴/۳ : ۱۳۱
 دانش پژوه ، محمد تقی ، ۱ : ۱۰۴ ، ۱۸۹ ، ۱۸۹
 ۱۹۰ ، ۲ : ۲۸ ، ۴/۳ : ۲۳۹
 دانش سرای عالی تهران ، ۲ : ۸ ، ۴/۳ : ۱۹۱
 دانشگاه آمریکائی قاهره ، ۴/۳ : ۳۰۴
 دانشگاه آستردام ، ۴/۳ : ۲۹۶
 دانشگاه استکهلم ، ۴/۳ : ۲۹۶ ، ۲۹۹
 دانشگاه اسلامی علیگره ، ۱ : ۱۸۱ ، ۱۸۶
 دانشگاه اسلامی فیلیپین ، ۱ : ۱۸۱
 دانشگاه آکسفورد ، ۴/۳ : ۲۹۳
 دانشگاه باسل ، ۲ : ۱۹۱
 دانشگاه برسلو ، ۱ : ۱۰۰
 دانشگاه پرینستون ، ۱ : ۲۰۰
 دانشگاه پاریس ، ۴/۳ : ۱۹۱
 دانشگاه پنسیلوانیا ، ۴/۳ : ۳۰۱
 دانشگاه تهران ، ۱ : ۱۰۷ ، ۱۰۹ - ۱۱۱
 ۱۴۴ ، ۱۴۹ ، ۱۵۰ ، ۱۶۶ ، ۱۷۸ ، ۱۷۸
 ۲ : ۲۸ ، ۵۰ ، ۲۰۲ ، ۲۰۶ ، ۴/۳ :
 ۱۸۸ ، ۱۸۶ ، ۱۷۵ ، ۲۷ ، ۱۸ ، ۱۸۸
 ۱۹۱ - ۱۹۳ ، ۲۷۹ ، ۲۹۱ ، ۲۹۴
 ۳۰۳ ، ۳۰۳
 دانشگاه جورج تن آمریکا ، ۴/۳ : ۱۹۳
 دانشگاه تبریز ، ۴/۳ : ۳۰۲
 دانشگاه پهلوی شیراز ، ۴/۳ : ۳۰۲

- دائرة المعارف اسلامی ، ۱ : ۳۶ ح ، ۲ : ۱۶۴ ، ۱۶۴
 ۴/۳ : ۸۵ ، ۸۶ ح ، ۱۱۵ ح ، ۶۷
 دائرة المعارف بستانی ، ۴/۳ : ۱۶۷
 دائرة المعارف فرید وجدی ، ۴/۳ : ۱۶۷
 دائرة معارف القرن العشرين ، ۴/۳ : ۱۱۴ ح ،
 ۱۱۸
 دائرة المعارف مذاهب و آداب ، ۲ : ۱۶۶ ، ۱۶۶
 ۴/۳ : ۲۱۲ ، ۲۲۷
 داتاگنج لاهوری ، علی هجویری ، ۲ : ۱۳۷ ، ۱۳۸
 ۱۳۸
 داراب جی ، ایدل جی ، ۴/۳ : ۱۴۴
 دارا شکوه (ش) ، ۲ : ۱۳۵ ، ۴/۳ : ۱۳۸
 دارت ، هیویرت ، ۴/۳ : ۲۸۹
 داریوش اول ، ۲ : ۱۷۷
 داستان جهان دار (ك) ، ۲ : ۱۲۹
 داستان چهار درویش ، ۲ : ۱۲۵ [چهاردرویش
 نیز دیده شود]
 داستان دریای نیل و نیلم جادو ، ۲ : ۱۲۲
 داستان راستان ، ۴/۳ : ۱۸۱ ، ۱۸۲
 داستان زیرجند نگار مع چاه الساس ، ۲ : ۱۲۳
 داستان سلطانه فتانه ، ۲ : ۱۲۲
 داستان فرخ شهسوار قلندر ، ۲ : ۱۲۲
 داستان گل صنوبر ، ۲ : ۱۴۱
 داستان گو ، میر احمد علی ، ۲ : ۱۲۱
 داستان ناهید باغیان ، ۲ : ۱۲۲
 داستان هاشم تیغ زن ، ۲ : ۱۲۲

- دانشگاه دمشق و حلب ، ۱ ، ۱۸۳ ، ۱۸۷
- دانشگاه ردینگ ، ۴/۳ : ۳۱۱
- دانشگاه سرین ، ۲ ، ۹۸ ، ۴/۳ : ۳۰۳ ، ۳۰۱
- دانشگاه شیکاگو ، ۴/۳ : ۳۰۱
- دانشگاه قرویین ، ۱ ، ۱۷۸ ، ۱۸۱
- دانشگاه کالیفرنیا ، ۲۰۰
- دانشگاه کلمبیا ، ۱ ، ۲۰۰ ، ۴/۳ : ۳۰۳
- دانشگاه کیل آلمان ، ۴/۳ : ۳۰۴
- دانشگاه کمبریج انگلستان ، ۴/۳ : ۲۷۳ ، ۲۶۶
- دانشگاه کنیون اوهایو آمریکا ، ۴/۳ : ۳۲۳
- دانشگاه لبنان ، ۴/۳ : ۱۲ ح
- دانشگاه لندن ، ۴/۳ : ۳۰۱ ، ۳۱۱
- دانشگاه مائینز ، ۲ : ۱۹۰
- دانشگاه مادرید ، ۴/۳ : ۱۰ ح
- دانشگاه مدرس ، ۱ : ۱۸۵
- دانشگاه مشهد ، ۲ : ۲۰۲ ، ۴/۳ : ۳۰۲
- دانشگاه مغرب ، ۲ : ۱۹۸
- دانشگاه مک گیل کانادا ، ۴/۳ : ۹۳
- دانشگاه ملی استرالیا ، ۴/۳ : ۳۰۱ ، ۳۰۰
- دانشگاه وورتسبورگ ، ۲ : ۱۸۸
- دانشگاه ویکانسن ، ۴/۳ : ۳۰۴
- دانشگاه هاروارد ، ۴/۳ : ۳۰۱
- دانشگاه هاله ، ۱ : ۱۵۵
- دانشگاه ادبیات انگلیسی ، ۴/۳ : ۲۹۲ ، ۲۹۳
- دانشگاه ادبیات تبریز ، ۱ ، ۱۴۶ ، ۱۴۸
- دانشکده ادبیات بغداد ، ۴/۳ : ۳۱۳
- دانشکده ادبیات تهران ، ۲ : ۵۶ ، ۴/۳ : ۱۸
- ۳۱۴ ، ۳۱۳
- دانشکده ادبیات تهران (مجله) ، ۴/۳ : ۱۹۱ ، ۳۱۴ ، ۲۸۹
- دانشکده ادبیات دانشگاه اصفهان ، ۲ : ۲۰۴ ، ۳۱۹ ، ۳۱۴ : ۴/۳ ، ۲۰۵
- دانشکده ادبیات دانشگاه فزاد (مجله) ، ۴/۳ : ۹۴ ، ۹۵ ح ، ۱۱۸
- دانشکده ادبیات و تحقیقات اسلامی دانشگاه احمد ویلو ، ۱ : ۱۸۷
- دانشکده اقتصاد زمین ، ۴/۳ : ۲۹۲
- دانشکده اقتصاد و سیاست ، ۴/۳ : ۲۹۲
- دانشکده هیات الازهر ، ۱ : ۱۸۰ ، ۱۸۶
- دانشکده هیات بغداد ، ۱ : ۱۸۱
- دانشکده هیات تهران ، ۱ : ۱ ، ۲ ، ۹ ، ۱۱
- ۱۸۱ ، ۱۸۴ ، ۱۸۶ - ۱۸۸ ، ۱۹۱ ، ۲ : ۱۸۱ ، ۱۴۵ ، ۹۵ ، ۸۱ ، ۲۸ ، ۷ - ۵ ، ۳
- ۱۹۶ - ۱۹۸ ، ۴/۳ : ۱۸ ، ۱۹ ، ۱۷۱ ح ، ۱۸۱ ، ۱۸۳ ، ۱۸۶ ، ۱۹۳ ، ۲۹۳
- ۲۹۶ ، ۳۰۰ ، ۳۱۰ - ۳۱۸ ، ۳۱۹ ، ۳۲۳
- دانشکده هیات دانشگاه احمد ویلو ، ۱ : ۱۸۱
- دانشکده هیات الامام الاعظم ، ۱ : ۱۸۵ ، ۱۸۶
- دانشکده هیات جامعه اسلامی مالزی ، ۱ : ۱۸۶
- دانشکده هیات عمان ، ۱ : ۱۸۷ ، ۱۸۳
- دانشکده هیات قرویین ، ۱ : ۱۸۱ ، ۲ : ۱۹۸

- دانشکده الهیات زیتونه ، ۱۶ ، ۱۸۰ ، ۱۸۳ ، ۴/۳ : ۲۹۳
- دانشکده علوم طبیعی ، ۴/۳ : ۲۹۲
- دانشکده فقه بغداد ، ۱ ، ۱۸۳
- دانشکده فلسفه ، ۴/۳ : ۲۹۲
- دانشکده کشاورزی الازهر ، ۱ ، ۱۸۱
- دانشکده کلاسیک ، ۴/۳ : ۲۹۲
- دانشکده علوم معقول و منقول ، ۱ ، ۲ ، ۵ ، ۶
- ۱۸۷ : ۴/۳ ، ۵۷ ، ۱۴۶ ، ۵۷
- دانشکده معماری و تاریخ هنر ، ۴/۳ : ۲۹۲
- دانشکده موسیقی ، ۴/۳ : ۲۹۲
- دانشکده مهندسی ، ۴/۳ : ۲۹۲
- دانشکده مهندسی شیمی ، ۴/۳ : ۲۹۲
- دانشکده هنرهای تزئینی ، ۴/۳ : ۱۸۸
- دانش نامه علایی ، ۴/۳ : ۲۲۱
- دانمارك ، ۴/۳ : ۲۳۴ ، ۲۹۶
- داود ، ۲ : ۳۶ ح
- داونز ، رابرت ب ، ۱ ، ۱۴۵ ، ۱۴۹
- دبیرستان حکیم نظامی قم ، ۴/۳ : ۳۱۵
- دقاسی ، گارسان ، ۲ : ۱۳۸
- دخویه = دوخویه
- در آستانه رستاخیز ، رساله‌ای در باب دینامیسم - تاریخ ، ۱ ، ۱۲۳
- درة البيضاء ، ۴/۳ : ۳۵ ، ۴۰
- الدراسات الادبية (مجله) ، ۴/۳ : ۱۲ ح ، ۳۱۷ ، ۳۱۸ ح ، ۳۲۰
- در اسلام (مجله) ، ۲ : ۱۹۰
- درباره گورستان دریائی ، ۲ : ۹۹
- دانشکده الهیات کمبریج ، ۴/۳ : ۲۹۳ ، ۲۹۵
- دانشکده الهیات دانشگاه مشهد ، ۱ ، ۱۸۷ ، ۲ :
- ۲۰۵ ، ۲۰۶
- دانشکده باستانی انگلوساکسن ، اسکاندیناوی و سلت ، ۴/۳ : ۲۹۲
- دانشکده باستان شناسی و انسان شناسی ، ۴/۳ :
- ۲۹۲
- دانشکده تاریخ ، ۴/۳ : ۲۹۲
- دانشکده جراحی و پزشکی ، ۴/۳ : ۲۹۲
- دانشکده حقوق دانشگاه تهران ، ۱ ، ۱۹۸ ، ۲ :
- ۲۰۱ ، ۲۹۲
- دانشکده حقوق میلتنون ، ۴/۳ : ۱۸۷
- دانشکده جغرافی ، ۴/۳ : ۲۹۲
- دانشکده دامپزشکی ، ۴/۳ : ۲۹۳
- دانشکده ریاضیات ، ۴/۳ : ۲۹۲
- دانشکده زبان عربی الازهر ، ۱ ، ۱۸۰ ، ۱۸۵
- دانشکده زبانهای مدرن و قرون وسطائی ، ۴/۳ :
- ۲۹۲
- دانشکده شرقشناسی ، ۴/۳ : ۲۸۰ ، ۲۸۲ ، ۲۸۸ ، ۲۹۲
- دانشکده شریعت و قانون الازهر ، ۱ ، ۱۸۳
- دانشکده علوم پزشکی ، ۴/۳ : ۲۹۲
- دانشکده علوم تربیتی اصفهان ، ۲ : ۲۰۵
- دانشکده علوم زراعی و بیولوژی علمی ، ۴/۳ :
- ۲۹۱

- دینکرت پهلوی (ك) ، ۲ : ۱۷۴ ، ۱۷۵ ،
 ۱۷۶ ح
 دینور ، ۱ : ۲۵
 دینوری = ابن قتیبه
 دین مصریان قدیم ، ۴/۳ : ۳۱۰
 دین و فلسفه (ك) ، ۴/۳ : ۳۱۱
 دیوان ابوالمتاهیه ، ۱ : ۶۶ ح
 دیوان اعشی ، ۴/۳ : ۱۷۷
 دیوان امرؤالقیس ، ۱ : ۱۷۴ ، ۴/۳ : ۱۷۷
 دیوان جهان ، ۲ : ۱۳۱
 دیوان حافظ ، ۲ : ۱۳۳ ، ۴/۳ : ۱۳۸ ، ۱۲۶
 دیوان شعر ، ۴/۳ : ۳۵
 دیوان منوچهری ، ۴/۳ : ۲۸۶
 ذ
 ذخیره ، ۲ : ۳۷
 ذریعه ، ۱ : ۱۰۷ ، ۱۰۸ ، ۱۱۱ ، ۱۹۰ ، ۲ :
 ۲۵ ح ، ۲۹ ح ، ۳۱ ، ۳۳ - ۳۵ ، ۴/۳ :
 ۲۷ ، ۲۸ ، ۲۹ ، ۳۰ ، ۳۱ ، ۳۲ ، ۳۳ ، ۳۴ ، ۳۵ ، ۳۶ ، ۳۷ ، ۳۸ ، ۳۹ ، ۴۰ ، ۴۱ ، ۴۲ ، ۴۳ ، ۴۴ ، ۴۵ ، ۴۶ ، ۴۷ ، ۴۸ ، ۴۹ ، ۵۰ ، ۵۱ ، ۵۲ ، ۵۳ ، ۵۴ ، ۵۵ ، ۵۶ ، ۵۷ ، ۵۸ ، ۵۹ ، ۶۰
 الذریعة الى اصول الشریعة ، ۱ : ۲۰۰
 ذکی ، مهدی علیخان ، ۲ : ۱۲۳
 ذوالرمه ، ۱ : ۸۶ ، ۹۵ ، ۲۹۶ ، ۱۸۶
 ذوقی ، شاه حین ، ۴/۳ : ۱۲۶ ، ۱۳۰
 ذوالیدین ، ۲ : ۳۶ ح
 ذیمقراطیس ، ۴/۳ : ۱۹۵
 ر
 رئیس احمد جعفر ، ۲ : ۱۳۶
- راج نظر ، پندت یوگی ، ۴/۳ : ۱۲۳
 راحت ، بهگونت رای ، ۴/۳ : ۱۲۳ ، ۱۳۵
 رازی ، عاقل خان ، ۲ : ۱۴۳
 راشد ، حسینعلی ، ۴/۳ : ۳۱۹
 راقب اصفهانی ، ۴/۳ : ۷۰ ، ۷۱
 رافعی ، مصطفی صادق ، ۴/۳ : ۹۴ ، ۹۵ ، ۹۶ ح ، ۱۱۷
 رانضیها (قبیله) ، ۴/۳ : ۹۷
 راقم ، قمرالدین ، ۲ : ۱۲۷
 رام ، بابوگهاسی (ش) ، ۴/۳ : ۱۲۲
 رام پور ، ۲ : ۱۲۹
 رام پوری ، مولوی مقصود احمد ، ۴/۳ : ۱۲۱
 رام پوری ، امتیاز حسین ، ۲ : ۱۳۳
 رام راوسیوا ، ۴/۳ : ۱۲۸
 راویان ، ۱ : ۸۰ ، ۸۱
 راهنمای کتاب (مجله) ، ۴/۳ : ۱۴۶
 رباعیات ابوسعید ابی الخیر ، ۲ : ۱۲۰ ، ۱۲۱
 رباعیات باباطاهر ، ۲ : ۱۳۴
 رباعیات خیام ، ۴/۳ : ۱۲۸ ، ۱۳۴ ، ۱۳۹
 ۱۴۲
 رخمیر (ش) ، ۴/۳ : ۲۱۸
 ردائیات الواجب ، ۴/۳ : ۳۵
 ردالانموذج دوانی ، ۴/۳ : ۳۵
 رد تصوف و رد حکمة الاشراف ، ۴/۳ : ۱۶۷
 الرد علی الشعبیة ، ۱ : ۳۹
 الرد علی من نفی اعجاز القرآن ، ۲ : ۸۳
 رزاق بخش ، ۲ : ۱۴۰
 رزنامک (ك) ، ۴/۳ : ۲۲۲
 رسا ، انبأرشاد ، ۲ : ۱۲۱ ، ۱۲۲

- رسائل ارسطو ، ۲ : ۱۶۰
 رسائل البلاغ ، ۱ : ۴۲ ح
 رسائل طغرا ، ۲ : ۱۳۴
 رسائل منوچهر ، ۴/۳ : ۲۰۷
 رساله احکام الصلوة ، ۴/۳ : ۱۲۹
 رساله پنج گنج ، ۴/۳ : ۱۲۷
 رساله حسینه ، ۴/۳ : ۱۲۷
 رساله حقایق ، ۲ : ۱۳۴
 رساله شافعی ، ۲ : ۳۷
 رساله شرح عقل ، ۴/۳ : ۱۶۱
 رساله عشق ، ۴/۳ : ۱۶۰
 رساله العلم ، ۱ : ۱۱۰
 رساله غایة المبتدی ، ۴/۳ : ۱۶۱
 رساله الغفران ، ۱ : ۶۲ ح
 رساله فی ان المتنب بالامکان سیداً ، ۴/۳ : ۳۵ ، ۳۷
 رساله فی تنازع الزوجین ، ۴/۳ : ۳۵ ، ۳۷
 رساله فی شرح حدود الالفاظ المستعملة علی لسان -
 المتکلمین ، ۱ : ۱۸۹
 رساله فی صیغ العقود ، ۴/۳ : ۳۵
 رساله فی العلم الالهی ، ۱ : ۱۱۶
 رساله فی فنون العلم والصناعات ، ۴/۳ : ۳۵
 رساله المثالیة النوریة ، ۱ : ۱۰۸
 رساله منوشهر ، ۴/۳ : ۳۰۴
 رساله نامه علی ، ۴/۳ : ۱۳۵
 رستمی ، کمال خان ، ۴/۳ : ۱۲۵
 رشتی ، عبدالغفار بن محمد بن یحیی ، ۱ : ۱۰۷
 رشتی ، محمدکاظم ، ۱ : ۱۱۵
 رشتی ، میرزا هاشم ، ۱ : ۱۱۲
 رشف النصایح الایمانیه وکشف الفصائح الیونانیة ،
 ۴/۳ : ۱۵۱ ، ۶۷
 رشیدالدین ، ۱ : ۱۵۹ ، ۱۶۸
 رضازاده شفق ، رضا ، ۲ : ۱۲۹
 رضا (ع ، امام) ، ۴/۳ : ۴۰ ، ۹۷
 رضوان شاه و روح افزا (ک) ، ۴/۳ : ۱۲۷
 رضوی ، اختر ، ۲ : ۱۳۰
 رضوی فونیوتوی ، فرخند علی ، ۲ : ۱۲۹
 رضوی ، مسعود ، ۱ : ۱۴۶ ، ۱۴۸
 رضی الدین اسکندر آملی ، ۱ : ۱۰۵
 رفاهی ، عبدالخلیل ، ۲ : ۲۰۴ ، ۲۰۵
 رفعت ، مبارزالدین ، ۲ : ۱۲۹
 رفیعای نایی ، میرزا رفیع الدین محمد بن حیدر -
 طباطبائی ، ۱ : ۱۰۸ ، ۱۱۴
 رفعی عالمیگر (ک) ، ۲ : ۱۳۴
 رقم القدسی (ک) ، ۴/۳ : ۱۶۰
 رمز الوحی (ک) ، ۴/۳ : ۱۶۰
 رمز المومی (ک) ، ۴/۳ : ۱۶۰
 رموز حمزه (ک) ، ۲ : ۱۲۱
 رنگین ، سعادت یارخان ، ۴/۳ : ۱۲۴
 الرواشح السماویة ، ۴/۳ : ۳۳ ، ۳۵ ، ۳۸ ، ۴۲ ، ۴۶
 رواق (ج) ، ۴/۳ : ۱۴۷
 رواتیون ، ۴/۳ : ۱۴۷
 روایات (ک) ، ۴/۳ : ۱۴۴

- روزی با جماعت صوفیه (ك) ، ٤/٣ : ١٦٠
 روبه بن العجاج ، ١ : ٥٩ ، ٦٠ ، ٧٥ ، ٧٨ ،
 ٩٥ ، ٩٣ : ٢
 روس ، ١ : ١٦١ ، ٤/٣ : ٢٣٥
 روش اندیشه ، ٤/٣ : ٣١٢
 روضات الجنات ، ٤/٣ : ٦١ ، ٧٣ ح
 روض الجنان ، ١ : ١٠٦
 روضة الانوار ، ٤/٣ : ١٣٣
 روضة الشهدا ، ٤/٣ : ١٢٨ ، ١٢٩ ، ٢ : ١٣٤
 روضة الصالحين ، ٤/٣ : ١٢٥
 روضة العقول ، ٤/٣ : ١٩٠
 روم (رم) ، ١ : ١٠٤ ، ٢ : ١٦٦ ، ١٩٧ ،
 ٤/٣ : ١٨٤ ، ٢١٩ ، ٢٣٧ ، ٢٦١
 روماكاسد هنت (ك) ، ٢ : ١٦٩
 روميان ، ٤/٣ : ١٩٥
 رويس (ك) ، ٤/٣ : ١٠٢ ح
 رياضيون و منجمين عرب و مؤلفات آنها ، ٤/٣ :
 ٢٢٢
 رياض ، ٤/٣ : ٦٥
 رياض الابصار ، ٢ : ١٢٦
 رياض الادويه ، ٢ : ٢٠٢
 رياض رضوان ، ٢ : ١٤١
 رياض عقيق ، ٢ : ١٣٥
 ريحانة الادب ، ١ : ١٠٦ - ١١٢ ، ٤/٣ :
 ١٦١ ، ١٦٧ ، ١٧١ ح
 ز
 زادان فرخ ، ٢ : ١٨١ ، ٤/٣ : ٧ ، ٦
- زبدة الخيال ، ٢ : ١٢٥
 الزبيرج (ك) ، ٤/٣ : ٢١٤
 زبور العارفين ، ١ : ١٠٦
 زبير ، ١ : ٦٣ ، ٢ : ٣٦
 زبير ، محمد ، ٤/٣ : ١٣٧
 زبيرى ، ملا احمد ، ٤/٣ : ١٢٢
 زجاج ، ٤/٣ : ٨٤ ، ٨٧ ح ، ٨٨ ح
 زراره ، ٢ : ٣٧ ح ، ٤/٣ : ٩٦
 زرتشت ، ٢ : ١٧٦ ، ٤/٣ : ٢٩٨ ، ٢٠٢
 زرتشتيان سورت هند ، ٤/٣ : ١٤٤
 زرتشت نامه ، ٤/٣ : ١٤٤
 زرقالى (ش) ، ٤/٣ : ٢٣١
 زرقان (ش) ، ٢ : ١٧١
 زركشى ، ٤/٣ : ٨٤ ح ، ١١١ ح
 زرین کوب ، عبدالحسين ، ١ : ١٩٩ ، ٢٠٠ ،
 ٤/٣ : ٢٨٩ ، ٣٠٨
 زغلول پاشا ، ١ : ١٦١
 زكرياى رازى ، محمد ، ٢ : ١٦٣ ، ١٦٤ ، ١٦٧
 ١٧٢ ، ٤/٣ : ٢٠٤ ، ٣٠٤
 زكى بلدى طوقان ، ١ : ١٨٧
 زكى پاشا ، ١ : ٤٠ ح
 زكى محمود ، ١ : ١٨١
 زلالى خوانسارى ، محمد حسن ، ٤/٣ : ٢٨
 زمخشرى ، محمود بن عمر ، ٢ : ١٨٩ ، ٤/٣ :
 ١٦٩ ح ، ١٧٠ ، ١٧٤
 زنجان ، ٤/٣ : ١٥١

- زنوزی تبریزی تهرانی ، مولی عبدالله ، ۱ : ۱۱۰ سارتر ، ۴/۳ : ۲۵۹
- زهری (ش) ، ۴/۳ : ۱۰۳ سارتون ، جرج ، ۲ : ۱۴۷ ، ۴/۳ : ۲۲۸ ، ۲۳۳ ، ۲۲۹
- زهیر ، ۱ : ۹۳ ، ۸۱ ، ۷۷ ، ۷۵ زیات ، حمزه ، ۴/۳ : ۹۲
- زیات ، ابوطالب احمد بن حمین بن علی بن احمد - زیات (ش) ، ۴/۳ : ۲۱۳
- بن عبدالملک ، ۴/۳ : ۲۱۳ زیارت ، خرافه یا حقیقت (ک) ، ۴/۳ : ۳۱۲
- زیادت فی المقالة الخامسة من کتاب اقلیدس ، ۴/۳ : ۲۳۴
- زیچ محلول از سند هند برای هریک از درجات (ک) ، ۴/۳ : ۲۲۹ ، ۲۰۳
- زیچ شهریار ، ۲ : ۱۸۱ زیچ میرزائی ، ۴/۳ : ۱۳۸
- زید بن ثابت ، ۲ : ۳۶ ، ۴/۳ : ۱۰۸ ، ۱۰۷ ، ۱۱۴ ، ۱۱۲ ، ۱۱۱ ، ۱۱۰
- زید بن علی ، ۴/۳ : ۱۰۳ ح زیدی ، ظهیر الحسن ، ۲ : ۱۱۹
- زیدی ، ناظر حسن ، ۲ : ۱۳۳ زیگ شتر وایار (ک) ، ۴/۳ : ۲۰۷
- زیگموند ، گک ، ۴/۳ : ۲۵۸ زینت المریدین ، ۴/۳ : ۱۲۱
- زین الدین (شیخ) ، ۴/۳ : ۱۵۳ ژ
- ژاپون ، ۴/۳ : ۲۵۹ ، ۲۶۰ ، ۲۹۶ ، ۲۹۸ ، ۳۰۱ ، ۳۰۶
- س
- ساراول (ک) ، ۴/۳ : ۲۱۵
- ساجنت (ش) ، ۴/۳ : ۲۸۹ سارد (ج) ، ۲ : ۱۷۷
- سارگون (ش) ، ۴/۳ : ۲۱۶ سازمان برنامه ، ۲ : ۲۸
- ساسانیان ، ۱ : ۱۵۹ ، ۲ : ۱۷۳ ، ۱۸۱ ، ۴/۳ : ۲۰۵ ، ۲۱۵ ، ۲۰۸ ، ۲۱
- سافر ، شاه محمد ، ۴/۳ : ۱۴۱ ساقی ، محمد ، ۲ : ۱۴۱
- سامراه (ج) ، ۲ : ۱۶۷ سامره ، ۱ : ۱۵۹
- سامل بهت (ک) ، ۴/۳ : ۱۴۴ ساهیار ، ای . آر ، ۴/۳ : ۱۴۴
- سایل (ش) ، ۴/۳ : ۱۲۱ سیا (ج) ، ۱۰ : ۱۷۱
- سبزوار ، ۴/۳ : ۳۰۸ سبزواری ، محمد باقر ، ۱ : ۱۰۷ ، ۱۹۰
- سبزواری ، حاج ملاهادی ، ۱ : ۱۱۰ ، ۱۱۴ ، ۱۸۰ ، ۴/۳
- الصبح الشداد ، ۴/۳ : ۲۵۰ ، ۲۵۰ رست (ج) ، ۲ : ۹۶ ، ۹۷ ، ۱۰۹
- ستارخان ، ۱ : ۱۲۲ سجاد (امام - ع) ، ۴/۳ : ۱۰۳
- سجادی ، جعفر ، ۴/۳ : ۳۱۳ ، ۳۱۴

- سجلنامه (ج) ، ٤/٣ : ٢٠١
 منجری ، احمد بن عبدالجلیل ، ١٧٩ : ٢
 سخن (مجله) ، ١٤٥ : ١٤٦ ، ١٤٨
 مدره المستهی ، ٤/٣ : ٣٣ ، ٣٥
 الحرائر (ك) ، ٤/٣ : ٧٣
 سراج عقیف (ش) ، ٢ : ١٣٠
 سراج منیر ، ٢ : ١٣٤
 سر جیوس رأس عینی سریانای یعقوبی ، ٤/٣ :
 ٢٣٦
 سر جیوس بن الیاس الرومی ، ٤/٣ : ٢٢٢
 سرخسی ، ١ : ١٠٥ ، ٤/٣ : ٢٣١
 سرشار (ش) ، ٤/٣ : ١٢٤
 سرفراز ، عبدالقادر ، ٤/٣ : ١٤٤ ، ١٤٦
 سرفی (ش) ، ٤/٣ : ١٣٥
 سرگذشت قانون (ك) ، ٤/٣ : ١٨٨
 سرمد ، ٤/٣ : ١٢٧
 سرمدت ، سچل ، ٤/٣ : ١٣٩
 سرندیب (ج) ، ٢ : ١٧١
 سرنیگر (ج) ، ٤/٣ : ١٤٢
 سرور ، میرزا رجب علی بیگ ، ٢ : ١٣٣ ،
 ١٣٦
 سرور سلطانی (ك) ، ٢ : ١٣٦
 سدوسی (ش) ، ٢ : ٨٣
 سریان (ج) ، ١ : ١٠٤
 سمادت نامه ، ٢ : ١٣٥
 سعد (ش) ، ٤/٣ : ١١٦
 السعدانی ، عبداللطیف ، ١٩٨ : ٢
 سعد بن ابی وقاص ، ٤/٣ : ١٠٥
 سعد بن ایاس ، ٤/٣ : ٣
 سعد الصمود (ك) ، ٤/٣ : ٩٧
 سعدی ، ١ : ١٢٢ ، ٢ : ١٢٥ ، ١٣٩ ، ١٤٠ ،
 ٤/٣ : ٦٧ ، ١٢٢ ، ١٢٦ ، ١٣١ ، ١٣٩ ،
 ١٤٤
 سعدی ، عبدالکریم ، ٢ : ١٢٥
 السعید ، احمد ، ٤/٣ : ٣٠٤
 سعید بن زراره ، ٤/٣ : ١٠٨
 سعیدی ، نصرت الله ، ٤/٣ : ٣٠٩
 سفارت آمریکایا ، ٤/٣ : ١٨٧
 سفرنامه حکیم ناصر خسرو ، ٢ : ١٣٥
 سفینه اولیاء ، ٢ : ١٣٥
 سفینه البحار ، ٤/٣ : ١١٦ ، ح ١١٨
 سفینه الصالحین ، ٤/٣ : ٣٠٧
 سقراط ، ١ : ١٥ ، ح ١١٦ ، ٤/٣ : ١٩٥
 سکتوس امپریکوس (ش) ، ١ : ١١٦
 سکنیه ، رام بابو ، ٤/٣ : ١٤٦
 سکندر جاه دکنی ، ٤/٣ : ١٣١
 سکندر نامه ، ٢ : ١٣٤ ، ١٣٥ ، ٤/٣ : ١٣٩ ،
 ١٤١ ، ١٣٩
 سکونی (ش) ، ٢ : ٣٧
 سکنیه ، ٢ : ٨٦
 ملاقه العصر ، ٤/٣ : ٤٤

سلمان و ابسال ، ۴/۳ : ۱۳۹	سلمان (ش) ، ۴/۳ : ۳۳۲
سلامة المرصاد ، ۴/۳ : ۴۱	سندر اسنگهکا (ك) ، ۴/۳ : ۱۳۸
سلجوق ، ۱ : ۱۵۹	سنیه ، ۲ : ۳۷ ح
سلجوقی ، ۲ : ۲۶	سنتر (مجله) ، ۲ : ۱۰۷ ح
سلجوقیان ، ۴/۳ : ۲۱	سندهند (سدهانت) ، ۲ : ۱۷۰ ، ۴/۳ : ۲۰۰
سلطان زین الدین ، ۴/۳ : ۱۴۱	۲۰۲ - ۲۰۴
سلطان عبدالله قطب شاه دکنی ، ۴/۳ : ۱۳۶ ، ۱۲۲	سندهند صغیر ، ۴/۳ : ۲۳۱
سلطان العلماء ، ۴/۳ : ۲۸ ، ۲۹	سندهندکبیر (ك) ، ۴/۳ : ۲۲۶
سلطان علی عادل شاه ثانی بیجاپوری ، ۴/۳ : ۱۳۷	سنکروه (لا رسا) (ج) ، ۴/۳ : ۲۱۶
سلطان قلی قطب شاه دکنی ، ۴/۳ : ۱۳۵ ، ۱۳۲	سنگال ، ۱ : ۱۸۱ ، ۱۸۷
سلطان المتکلمین ، محمد ، ۴/۳ : ۴۱	سنی ، ۴/۳ : ۱۰۰ ، ۱۶۵
سلطان محمد عادل شاه دکنی ، ۴/۳ : ۱۲۵ ، ۱۳۶	سوند ، ۴/۳ : ۲۹۶
سلم (ش) ، ۴/۳ : ۲۳۲	سوتیس ، ۲ : ۴/۳ ، ۹۷ : ۲۹۶
سلمة بن صخر ، ۲ : ۳۶	سوتر سویسی (ش) ، ۴/۳ : ۲۲۲ ، ۲۲۳
سلیم ، عبد الحمید ، ۴/۳ : ۳۰۲	سوتر (ك) ، ۲ : ۱۴۷ ، ۲۲۸ ، ۲۳۶
سلیمان ، ۱ : ۸۴ ح ، ۲ : ۱۰	سودان ، ۱ : ۱۶ ، ۴/۳ : ۱۸۴
سلیمان اول ، ۱ : ۱۵۹	سوریه ، ۱ : ۴۲ ، ۴۷ ، ۱۶۰ ، ۱۸۷ ، ۴/۳ :
سلیمان پاشا بغدادی ، ۴/۳ : ۲۲۶ ح	۲۳۶ ، ۲۱۹ ، ۲
سماک استرآباد ، ۴/۳ : ۲۷	سوسروت (سوچروته) (ك) ، ۲ : ۱۶۶ ، ۱۶۷
سماک استرآبادی ، میر فخر الدین ، ۴/۳ : ۳۰	۲۰۴ ،
سنان ، ۴/۳ : ۲۲	سوماترا ، ۴/۳ : ۳۰۱
سنانی ، عبدالله ، ۴/۳ : ۲۸ ، ۳۳	سومالی ، ۴/۳ : ۲۱۸ ، ۳۰۷
سمره بن جئاب صحابی ، ۴/۳ : ۲۲۶ ح	سومریها ، ۴/۳ : ۲۶۳
سمرقند ، ۱ : ۱۶۷	سوهایسات (ك) ، ۴/۳ : ۲۱۴
سمرقندی ، ۱ : ۱۱۵	سهرورد ، ۴/۳ : ۱۵۱

- سهروردی ، شهاب الدین ، ۴/۳ : ۶۷ ، ۱۵۱ ، سینطاکس (ك) ، ۴/۳ : ۲۳۱ ، ۲۳۲ ، ۲۰۷
- سهروردی ، ابوالنجیب عبدالقادر بن عبدالله ، - مینوسفال (ج) ، ۲۰ : ۱۱۰ ح
- سیوطی ، جلال الدین ، ۱ : ۶۹ ، ۴/۳ : ۱۰۶ ، - سیوک ، ۴/۳ : ۱۳۰ ، ۱۱۰ ، ۱۱۶ ح ، ۱۱۷
- سهل بن هارون ، ۲ : ۸۸ ، ۴/۳ : ۱۵۱
- سیاحت نامه ابراهیم بیگک ، ۲ : ۱۳۵ ، سیاحت نامه ، ۲ : ۱۳۵
- سیاسی ، علی اکبر ، ۱۰ : ۱۴۴ ، ۱۴۹ ، ۲ : ۶ ، سیبویه (ج) ، ۴/۳ : ۲۶۱
- سیبویه (ش) ، ۴/۳ : ۸۸ ، ۸۸ ح ، سید افضل = میر داماد
- سید جزایری محدث ، ۴/۳ : ۹۸ ، سید حسن ، ۲ : ۱۵
- سید داماد = میر داماد ، سیر حقیقت ، ۴/۳ : ۱۲۱
- سیرة حلبیه ، ۴/۳ : ۱۰۷ ، سیر العارفين ، ۲ : ۱۳۵
- سیر المتأخرين ، ۲ : ۱۳۵ ، سیر المجالس ، ۲ : ۱۳۳
- سیستان ، ۴/۳ : ۳۰۹ ، ۴۵ ، سیف الدین ، ۴/۳ : ۱۴۳
- سیف الملوك و بديع الجمال ، ۴/۳ : ۱۳۵ ، سیفی ، نادر علی ، ۲ : ۱۲۸
- سیلان ، ۴/۳ : ۳۰۱ ، ۳۰۶ ، میماب قریشی ، مولوی فذیر احمد ، ۲ : ۱۳۰
- سینا (ج) ، ۴/۳ : ۱۵۷ ، شاپور اول ، ۲ : ۱۸۱
- شاپور دوم ، ۲ : ۱۷۷ ، ۴/۳ : ۲۰۶ ، شادان بلغرامی ، سید اولاد حسین ، ۲ : ۱۲۰
- ۱۳۴ ، ۱۴۳ ، ۱۴۴ ، شادانی ، محمد محمود ، ۲ : ۱۲۵ ، ۱۳۶ ، ۱۴۳
- شارع النجات (ك) ، ۴/۳ : ۳۵ ، شارلمانی ، ۴/۳ : ۲۶۲
- شاعران اموی ، ۱ : ۶۱ ، شاعران اسلامی ، ۱ : ۴۴
- شاعران عرب ، ۱ : ۴۹ ، ۷۸ ، شافعی ، ۱ : ۱۰۱ ، ۲ : ۳۶ ح
- شافعی ، ۲ : ۳۷ ، شاله ، قلیسین ، ۴/۳ : ۳۱۰
- شام ، ۱ : ۱۰۴ ، ۲ : ۹۴ ح ، ۱۰۲ ح ، ۱۰۸ ، ۱۸۴
- شامات ، ۲ : ۱۵۷ ، شانان (چنگکه هندی) (ش) ، ۲ : ۱۶۶
- شاونسن ، ریتر ، ۱ : ۴۲ ، شاهان بنی اسرائیل ، ۴/۳ : ۱۸۴

- شاه آباد ، ۴/۳ : ۲۰۵
- شاه اسمعیل ، ۴/۳ : ۲۲ ، ۲۱
- شاه تهماسب صفوی ، ۴/۳ : ۲۷ ، ۳۰ ، ۴۰
- شاهجهان (ش) ، ۲ : ۱۳۵
- شاه سلیمان ، ۱ : ۱۰۸
- شاه شجاع ، ۴/۳ : ۱۴۱
- شاه عباس ، ۱ : ۱۰۶ ، ۱۶۰ ، ۲ ، ۲ ، ۴/۳ :
- ۲۳۵ ، ۲۱ - ۲۳ ، ۳۱ ، ۴۵ ، ۲۳۵
- شاه صفی ، ۴/۳ : ۳۱ ، ۳۰
- شاه عبدالعلی ، ۴/۳ : ۱۳۵
- شاه عنایت ، ۴/۳ : ۱۳۵
- شاه محمد ، ۴/۳ : ۱۲۸
- شاه مستعان علی ، ۴/۳ : ۱۳۴
- شاه میر (حضرت) ، ۲ : ۱۳۴
- شاهنشاهی عضدالدوله (ک) ، ۴/۳ : ۳۱۵ ، ۳۱۶
- شاه ولی الله ، ۴/۳ : ۱۲۴
- شاهنامه اردو ، ۴/۳ : ۱۳۰
- شاهنامه فردوسی ، ۲ : ۱۳۶ ، ۴/۳ : ۱۳۰ ،
- ۳۱۱ ، ۱۴۲ ، ۱۳۹
- شاهنواز خان ، مصمصام الدوله ، ۲ : ۱۴۱
- شایان ، منشی طوطارم ، ۴/۳ : ۱۳۵
- شایق ، عبدالوهاب ، ۴/۳ : ۱۴۲
- شبهستری ، محمود ، ۲ : ۱۴۱
- شبه قاره هند ، ۲ : ۱۱۷ ، ۱۱۸
- الشجرة الالهية ، ۱ : ۱۰۸ ، ۴/۳ : ۱۵۶
- الشجرة الطيبة فی اثبات الحركة ، ۲ : ۲۰۳
- شخصیات قلعه ، ۴/۳ : ۱۶۷
- شدر ، ۴/۳ : ۲۶۳
- شذرات الذهب ، ۴/۳ : ۱۵۴ ، ۱۶۷
- شرافت نامه ، ۲ : ۱۳۵
- شرح ابیات خواجه طوسی در مراتب موجودات ، ۲ : ۲۰۳
- شرح الاستبصار ، ۴/۳ : ۳۵ ، ۳۸
- شرح اشارات ، ۱ : ۱۰۶ ، ۱۰۷ ، ۱۰۹
- ۴/۳ : ۱۶۰
- شرح تبصره علامه ، ۴/۳ : ۸۰
- شرح تجرید ، ۲ : ۲۰۳
- شرح تلویحات ، ۴/۳ : ۱۶۷
- شرح ثمره نصیرالدین طوسی ، ۴/۳ : ۲۱۳
- شرح حدیث انما الاعمال بالنیات ، ۴/۳ : ۳۵
- شرح حدیث تمثیل سوره توحید ، ۴/۳ : ۳۳ ، ۳۷ ، ۳۵
- شرح حکمة الاشراف ، ۴/۳ : ۱۶۷
- شرح الشاطیبه ، ۴/۳ : ۹۰ ، ح ۱۱۸
- شرح صحیفه سجادیه ، ۴/۳ : ۳۵
- شرح المبارات المصطلحة بین المتکلمین ، ۱ : ۱۸۹
- شرح عیون الحکمة ، ۱ : ۱۹
- شرح الفوائد ، ۱ : ۱۱۰ ، ۱۱۱
- شرح مثنوی = مثنوی مولانای روم
- شرح مفاتیح ، ۴/۳ : ۹۸
- شرح منظومه ، ۲ : ۱۹۹ ، ۴/۳ : ۱۸۰
- شرح مقننه (ک) ، ۲ : ۲۷
- شرح نجات ابن سینا ، ۴/۳ : ۳۵

- شعوبیه ، ۱ : ۶۸ ، ۴/۳ : ۲۱۳
 شغلی (ش) ، ۴/۳ : ۱۲۳
 شفا (ك) ، ۴/۳ : ۲۶ ، ۲۵
 شفا ، شجاع‌الدین ، ۴/۳ : ۳۱۷
 شفائی ، علی ، ۲ : ۲۰۰
 شكل القطاع ، ۴/۳ : ۲۳۷
 شلیبی ، عبدالفتاح ، ۴/۳ : ۱۱۴ ح ۱۱۷
 شلتوت ، محمود ، ۴/۳ : ۱۷۱ ح
 شماخ ، ۱ : ۹۲
 شماليه باختر (ك) ، ۲ : ۱۲۳
 شمسی کشمیری ، ۱ : ۱۰۷
 شمسی گیلانی ، ۱ : ۱۰۵ ، ۱۰۶ ، ۱۰۸
 ۴/۳ : ۲۹ ، ۲۷
 شمس الانوار ، ۲ : ۱۲۶
 شمس‌الدین = میرداماد
 شمس‌النهار (ك) ، ۲ : ۱۲۷
 شمشير خانى (ك) ، ۲ : ۱۳۶ ، ۴/۳ : ۱۳۰
 شوارق ، ۱ : ۱۱۰
 الشواهد الربوبية ، ۱ : ۱۱۱
 شورای فرهنگي بریتانیا ، ۴/۳ : ۳۰۰
 شوش ، ۲ : ۱۷۷
 شوشتر ، ۴/۳ : ۲۰۵
 شوشتری ، قاضی نورالله ، ۴/۳ : ۱۵۴
 شوق ، الهی بخش ، ۲ : ۱۴۲
 شوق ، محمد علیخان ، ۴/۳ : ۱۳۵
 شهاب ثاقب (ك) ، ۴/۳ : ۷۸
 شهرزاد قصه گو ، ۱ : ۸۵
 شرح وافیة ، ۴/۳ : ۹۷
 شرح هیئت قوشچی ، ۱ : ۱۰۶
 شرح یوسفی ، ۲ : ۱۳۳
 شرعیہ التسمیة ، ۴/۳ : ۲۵ ، ۲۵
 شرف الزمان طاهر مروزی ، ۲ : ۱۷۱
 شرق ، ۱ : ۳۵ ، ۱۷۸ ، ۲ : ۹۵ ، ۴/۳ : ۲۵۹
 شروان ، ۴/۳ : ۲۲
 شروان شاه ، ۴/۳ : ۲۲
 شریح (ش) ، ۱ : ۳۶ ح
 شریعة الشیعة و دلائل الشریعة ، ۴/۳ : ۶۴
 شری دهر (ش) ، ۴/۳ : ۱۳۷
 شریعت نامه ، ۴/۳ : ۱۲۹
 شریف حسین مکه ، ۱ : ۱۶۱
 شریف ، محمد ، ۴/۳ : ۱۴۵
 شریف لاهیجی ، بهاء‌الدین محمد بن شیخ علی ،
 ۱ : ۱۰۸
 شعراء ، ۱ : ۳۱
 الشعر و الشعراء ، ۱ : ۳۱ ، ۳۳ ، ۳۴ ، ۳۶ ح
 ۳۹ - ۴۲ ، ۵۱ ، ۵۱ ، ۵۹ ح ، ۶۵ ح ، ۶۷ ح
 ۶۸ ح ، ۷۰ ، ۷۰ ح ، ۷۱ ، ۷۴ ح ، ۷۷ ح
 ۷۹ ح ، ۸۱ ح ، ۸۳ ، ۸۹ ، ۹۳ ح ، ۹۵ ح
 - ۹۷ ، ۱۰۱ ، ۱۰۱ ح ، ۹۲ ح
 شعراى عباسی ، ۱ : ۴۴
 شعراى عرب ، ۱ : ۳۳
 شعراى یمانى ، ۲ : ۱۵۱ ح
 شعوبیان ، ۲ : ۹۲

- شهرزوری ، شمس الدین محمد بن محمود ، ۴/۳ : شیراز ، ۲ ، ۱۰۸ ، ۱۸۶
- شیرازی ، میر فتح الله ، ۴/۳ : ۱۳۸
- شیرازی ، آیة الله زاده ، ۱ ، ۱۸۸ ، ۲۰۰ ، ۲ : ۲۰۳
- شیراز (ج) ، ۱ ، ۱۷۳
- شیرین (ش) ، ۲ ، ۱۷۶ ح
- شیرین خسرو (ک) ، ۴/۳ : ۱۴۲
- شیرین فرهاد ، ۴/۳ : ۱۳۸
- شیروانی ، میرزا محمد بن حسن ، ۱ ، ۱۰۷ ، ۱۱۴
- شیطان ، ۲ ، ۷۴ ، ۷۵
- شیمه ، ۴/۳ : ۲۵ ، ۳۷ ح ، ۱۰۰ ، ۱۰۴
- ۲۹۸ ، ۱۶۵
- الشیعه و فنون الاسلام ، ۴/۳ : ۱۷۱
- شیگار (ج) ، ۲ ، ۱۷
- شیکاگو ، ۴/۳ : ۱۸۷
- شیتو ، ۴/۳ : ۲۵۹ ، ۲۹۸
- ص
- صابئین ، ۱ ، ۱۷۱ ، ۲ ، ۱۵۷ ، ۴/۳ : ۱۷۶
- ۱۹۸
- صاحب الزماني ، ناصر الدین ، ۴/۳ : ۱۸۸ ، ۱۸۹
- صاحب صلاح ، ۴/۳ : ۳۱
- صاحب عمده ، ۱ ، ۷۵ ح
- صاحب قاموس ، ۴/۳ : ۳۱ ، ۹۴
- صاحب ملاحه مقال ، دلپت رای ، ۴/۳ : ۱۳۸
- صادق (امام - ع) ، ۴/۳ : ۵۶ ، ۵۷ ، ۵۹ ، ۶۹ ، ۱۰۰ ، ۱۰۳ ح
- شمس الدین محمد بن محمود ، ۴/۳ : ۱۵۱ ، ۱۵۴ ، ۱۵۵ ، ۱۵۹ ، ۱۶۷
- شهید ثانی ، ۴/۳ : ۲۷
- شیبانی ، ابراهیم ، ۱ ، ۸۷
- شیک خان ، ۴/۳ : ۲۲
- شلینگ (ش) ، ۱ ، ۱۵
- شیخ اسدالله دزفولی ، ۲ ، ۲۵
- شیخ الاسلام کردستانی ، ۴/۳ : ۱۶۸
- شیخ الاسلامی ، اسعد ، ۲ ، ۲۰۱
- شیخ اشراق ، ۴/۳ : ۱۴۷ ، ۱۵۰ ، ۱۵۱ ، ۱۵۲
- ۱۵۲ - ۱۵۸ ، ۱۶۱ ، ۱۶۳ - ۱۶۷ ، ۲
- ۲۰۳
- شیخ الامامیه = شیخ طوسی
- شیخ بهائی ، ۴/۳ : ۲۷ ، ۳۰ ، ۲۲۲ ، ۲۲۳
- شیخ حر عاملی ، ۴/۳ : ۲۴
- شیخ رئیس = ابن سینا
- شیخ صنعان (ک) ، ۴/۳ : ۱۴۲
- شیخ الطائفه = شیخ طوسی
- شیخ طوسی ، ۱ ، ۱۸۷ ، ۱۸۸ ، ۲ ، ۲۳ -
- ۳۲ - ۳۴ ، ۳۶ ، ۴۲ ، ۴۶ ، ۴۸
- ح ۵۱ ، ۵۲ ، ۲۰۰ ، ۲۰۲ ، ۴/۳ :
- ۹۸ ، ۱۱۷ ، ۱۶۸ ، ۱۸۱
- شیخ عباس قمی ، ۴/۳ : ۱۱۸
- شیخ مطلق = شیخ طوسی
- شیخ یوسف ، ۴/۳ : ۱۲۴
- شیخو ، ۱ ، ۶۶ ح ، ۸۴ ح
- شیدا ، مولوی امانت الله ، ۲ ، ۱۱۹

- ضغریث وینبوشاد (ش) ، ۴/۳ : ۲۱۴
- ذو ابط الرضاع ، ۴/۳ : ۳۷ ، ۳۵
- ضیاء الابصار ، ۲ : ۱۲۷
- ضیای بخشی ، ۴/۳ : ۱۳۶ ، ۱۳۰
- ط
- طائف (ج) ، ۱۰۰ : ۱
- طارق ، عبدالرحمن ، ۴/۳ : ۱۲۳ ، ۱۲۸ ، ۱۳۸
- طالب ، مولوی محمد فدا علی ، ۲ : ۱۳۰ ، ۱۴۱
- طالقانی ، مولی عبدالمطلب بن یحیی ، ۴/۳ : ۲۸
- طباطبائی (سید) ، ۴/۳ : ۲۳
- طباطبائی ، حسین ، ۴/۳ : ۳۰۸
- طباطبائی تبریزی ، محمد حسین ، ۴/۳ : ۱۸۱
- طباطبائی ، محمد علی ، ۱۱۱ : ۱
- طبایع الحيوان ، ۲ : ۱۷۱ ، ۱۷۲
- طیسی ، محمد حسین ، ۱۱۵ : ۱
- طبرسی ، امین الدین ابوعلی الفضل بن الحسن ، ۲ : ۹۸ ، ۹۵ ، ۸۸ ، ۸۷ ، ۴/۳ : ۳۰
- ۱۶۸ ، ۱۶۹ ، ۱۷۰ ، ۱۷۴ - ح
- طبری ، علی بن ربن ، ۲ : ۱۶۶ ، ۱۶۷ ، ۴/۳ :
- ۱۰۷ ح ، ۲۰۴ ، ۲۳۶
- طبری ، عمر بن فرخان ، ۴/۳ : ۱۹۹ ، ۲۱۰ ، ۲۱۲ ، ۲۳۱ ، ۲۲۴ ، ۲۳۸
- طیبی شاعر (ش) ، ۴/۳ : ۱۳۶
- طبقات ابن سعد ، ۴/۳ : ۱۰۷ ح ، ۱۵۴
- طبقات الاطباء ، ۲ : ۱۶۷ ، ۴/۳ : ۱۵۱
- طبقات الامم ، ۴/۳ : ۷۰
- طبقات الشعراء ، ۱ : ۴۱ ، ۱۶ ، ۷۰ ح ، ۷۲
- طبقات القراء ، ۴/۳ : ۸۷ ح ، ۱۱۸
- طبقات ناصری ، ۲ : ۱۳۶
- الطبیعة ، ۴/۳ : ۲۳۹ ح ، ۲۳۹
- طرح روان شناسی طبقات اجتماعی (ک) ، ۱ :
- ۱۵۰
- طرفه (ش) ، ۱ : ۶۳
- طنابری کمره ای ، علی نقی ، ۱۰۷ : ۱
- طنبرل ، ۲ : ۲۶
- طفیل بن کعب غنوی ، ۲ : ۴۰
- طلسم جنوبیه (ک) ، ۲ : ۱۲۴
- طلسم طهورث دیوبند ، ۲ : ۱۲۲
- طلسم هفت کواکب (ک) ، ۲ : ۱۲۳
- طلحه ، ۴/۳ : ۱۱۶
- طوارق الانوار ، ۴/۳ : ۱۶۰
- طوس ، ابوعلی حسن بن ابی جعفر محمد ، ۱ : ۱۰۶
- ۱۱۳ ، ۲ : ۳۸ ، ۴/۳ : ۲۵
- طوطا کهانی (ک) ، ۲ : ۱۳۶ ، ۴/۳ : ۱۴۴
- طوطی نامه ، ۴/۳ : ۱۳۰ ، ۱۳۶
- طولونی ها ، ۱ : ۱۵۹
- طهران = تهران
- طه حسین ، ۱ : ۴۵
- طیبی ، احمد ، ۲ : ۲۰۰
- طیفور بن عیسی ، ۲ : ۱۵۴
- طینقروس = توکروس
- ظ
- ظهور الاصفیاء (ک) ، ۲ : ۱۳۰

عبدالجبار بن احمد ، ۲ : ۳۶
 عبدالجلیل ، ۱ : ۳۶ ح ، ۴۴ ح ، ۶۷ ج ، ۸۸
 عبدالجلیل حسن ، ۱ : ۱۸۶
 عبدالحکیم ، ۴/۳ : ۱۲۳
 عبدالحلیم نجار ، ۴/۳ : ۹۴ ، ۱۱۷ ، ۱۱۸
 عبدالحسب ، ۴/۳ : ۴۳
 عبدالحق السقاط ، ۱ : ۱۸۵
 عبدالحمید کاتب ، ۲ : ۸۷ - ۸۹
 عبدالرحمن ، ۱ : ۱۵۹ ، ۲ : ۳۶ ح ، ۴/۳ :
 ۱۲۲ ، ۵
 عبدالرحمن بن معاویه ، ۴/۳ : ۲۰۱
 عبدالرزاق لاهیجی ، حسن ، ۱ : ۱۰۸ ، ۲ : -
 ۱۳۵ ، ۴/۳ : ۱۴۸ ، ۱۴۹ ، ۱۶۷
 عبدالسلام الناسی ، ۱ : ۱۸۴
 عبدالصمد ، ۱ : ۱۸۵
 عبد عالم ، ۴/۳ : ۱۳۳
 عبدالعزیز الخياط ، ۱ : ۱۸۳ ، ۱۸۷
 عبدالعلیم ، ۱ : ۱۸۱ ، ۱۸۶
 عبدالکریم ، ۱ : ۱۶۰
 عبداللطیف بغدادی ، ۱ : ۱۱۲ ، ۱۱۳
 عبدالله ، ۱ : ۱۶۰ ، ۲ : ۱۳۱ ، ۴/۳ : ۱۳۹
 ۱۴۵
 عبدالله بن سعید بن امیه ، ۴/۳ : ۱۰۷
 عبدالله بن عامر ، ۴/۳ : ۹۴
 عبدالله بن عمرو بن عاص ، ۴/۳ : ۱۱۴
 عبدالله بن فضل الله ، ۲ : ۱۳۰
 عبدالله بن کشمیر ، ۴/۳ : ۹۴

ظهیری بدایونی ، اعجاز احمد ، ۲ : ۱۳۰
 ظهیر الدین فارسی ، ۴/۳ : ۱۵۱
 ظهیر الدین ، ۲ : ۱۳۷

ع

عائشه عبدالرحمن (بنت الشاطی) ، ۱ : ۱۸۱
 عابد الفاسی ، ۱ : ۱۸۱
 عادل شاهیان دکنی ، ۴/۳ : ۱۲۳ ، ۱۲۸
 عاجز ، عارف الدین خان ، ۴/۳ : ۱۳۲
 عاجز ، محمد ، ۴/۳ : ۱۳۳
 عارف گیلانی ، مولی محراب ، ۱ : ۱۰۸
 عاشق ، شاه عشق الله ، ۴/۳ : ۱۲۱
 عاصم ، ۴/۳ : ۹۴ ح
 عاصم بن یونس ، ۴/۳ : ۳
 عاصی (ش) ، ۲ : ۱۲۰
 عاقل خان ، ۴/۳ : ۱۳۴
 عالم آراء عباسی ، ۴/۳ : ۲۶ ، ۴۱ ، ۴۳ ،
 ۴۷
 عالم علی (ش) ، ۲ : ۱۲۵
 عالمزاده ، هادی ، ۱ : ۱۵۵
 عامری ، ۱ : ۱۰۴ ، ۱۱۶
 عاملی ، احمد ، ۴/۳ : ۲۷ ، ۲۸ ، ۳۴
 عاملی ، نورالدین بن علی ابن الحسن ، ۴/۳ : ۲۷
 عاملی ، ابوالحسن ، ۴/۳ : ۶۴
 عایشه ، ۲ : ۳۶ ح ، ۴/۳ : ۱۰۳ ح ، ۱۱۴
 عباسیان ، ۱ : ۶۵ ، ۲ : ۸۷ ، ۱۵۸ ، ۴/۳ :
 ۲۰۴ ، ۲۰۶ ، ۲۱۲ ، ۲۲۴ ، ۳۰۸
 عبدالجبار معتزلی ، ۲ : ۳۳

- عربستان ، ١ : ٣٧ ، ٤٥ ، ٥٦ ، ٥٧ ، ١٥٨
١٥٩ ، ١٦١
- عرش التقديس ، ٤/٣ : ٣٣ ، ٤٦
عرشی ، مولوی محمد نذیر ، ٢ : ١٤٢
- عرض مفتاح النجوم ، ٢ : ١٦٠ ، ٤/٣ : ٢٢٣
عزت ، حسن علی ، ٤/٣ : ١٣١
- عز الدين حسين بن عبدالصمد ، ٤/٣ : ٢٧
عزتي ، ٤/٣ : ٣١١ ، ٣٢٣
- عسكري ، احمد ، ٤/٣ : ١١٨
العش ، يوسف ، ٤/٣ : ١٠٩ ح
- عصار ، محمد كاظم ، ٢ : ٦
عضد اللؤلؤه ديلمى ، ٤/٣ : ٣١٥ ، ٣١٦
- عطا ، شاه حسن ، ٢ : ١٣٥ ، ٤/٣ : ١٠٣ ح
عطار ، فريد الدين ، ٢ : ١٢٩ ، ١٣٠ ، ٤/٣ :
- ١٢٤ ، ١٣١ ، ١٣٣ ، ١٤٠
عقبه ، ١ : ٧٥
- العقد الفريد ، ١ : ٤٢ ، ٥١ ح ، ٧٤ ح ، ٧٦ ح
٧٧ ، ٧٧ ، ٨٣ ، ٩٤
- عقد گوهر (ك) ، ٤/٣ : ١٣٤
عقيده توكل در تصوف اوليه (ك) ، ٢ : ١٩٠
- علاء الدين دوم ، ١ : ١٦٧
علال ألقاسى ، ١ : ١٨١
- علامه حلى ، ١ : ١٠٤ ، ١٠٦ ، ٢ : ٢٤٤ ، ٢٠٣
٤/٣ : ٨٠
- علامى ، أبو الفضل ، ٢ : ١٢٠ ، ١٣٨ ، ٤/٣ :
١٣٨
- عبدالله بن محمد ، ١ : ١٦٦
عبدالله بن نورالدين ، ٤/٣ : ٧٣
عبدالله قطب شاه دكنى ، ٤/٣ : ١٢٤
عبدالله گنون ، ١ : ١٨١
- عبدالله بن مسعود ، ٤/٣ : ١١٤
عبدالمجيد سليم ، ٤/٣ : ١٧١ ح
عبدالملك بن مروان ، ١ : ٤٠ ، ٨٤ ، ١٥٨
٤/٣ : ٢
- عبيد بن الايرض ، ١ : ٨٤ ح ، ١٠٢
عتابى ، ٢ : ٩٠ ، ٩٣
- عثمان ، ٢ : ٣٦ ح ، ٤/٣ : ٩٩ ح ، ١١٤
عثمانى ، ١ : ١٦٠
- العجاج ، ١ : ٥٩ ، ٥٩ ح
عجينايمه ، ٤/٣ : ٢١٢
- عدة الاصول ، ١ : ١٩٠ ، ٢ : ٢٣ ، ٢٤ ، ٢٩
٣١ ، ٣٢ ، ٣٤ ، ٥٤ ، ٢٠٠
- عدل الهى (ك) ، ٤/٣ : ١٨١
عدم ، عبدالحميد ، ٤/٣ : ١٢٨
- عراق ، ١ : ٤٢ ، ٨١ ، ١٦١ ، ١٨٣ ، ١٨٥
١٨٦ ، ٢ : ٨٦ ، ١٥٧ ، ٤/٣ : ٢ -
٦ ، ٢٢ ، ٨٥ ، ١١٧ ، ١٥١ ، ١٩٧ ،
٢١٩ ، ٢٢٦ ، ٢١٣
- عراقين (بصره و كوفه) ، ٤/٣ : ٩٤ ح
عرب ، ٢ : ٦٨ ، ٤/٣ : ٨٢ ، ٨٤ ، ٨٥ ،
٩٦ ، ١٠٦ - ١٠٩ ، ١٩٢ ، ٢١٤

- العلایی ، عبدالله ، ۴/۳ : ۱۳
 علقمه (ش) ، ۱ : ۶۳
 علم الفلك تاريخه عند العرب في القرون الوسطى ، ۴/۳ : ۲۲۷
 علم النفس يا روان شناسی از لحاظ تربیت ، ۱ : ۱۴۹ ، ۱۴۴
 علم الواجب ، ۴/۳ : ۳۶
 علم الهدی ، ابوالقاسم علی بن الحسن الموسوی ، ۱ : ۱۹۰ ، ۲۰۰ ، ۲۰۵ ، ۲۹ ، ح ، ۳۱ ، ۳۳ ، ۳۵ ، ۴/۳ : ۶۴ ، ۹۸
 علم الیقین ، ۴/۳ : ۷۱
 العلومی ، مصطفی ، ۱ : ۱۸۴
 العلومی ، مولی سعید ، ۱ : ۱۸۱ ، ۱۸۴
 علی (ع) ، ۱ : ۱۵۸ ، ۲ : ۳۶ ، ح ، ۸۸ ، ۱۱۴ ، ۱۱۶ ، ۱۱۶ ، ح ، ۴/۳ : ۲۴ ، ۲۵ ، ۱۰۳ ، ح
 علی بن ابراهیم ، ۴/۳ : ۹۶
 علی بن الحسین ، ۴/۳ : ۷۷
 علی بن محمد بن ابی سیف ، ۴/۳ : ۵
 علی بن یقطین ، ۲ : ۱۶۴
 علی دوست بن محمد ، ۴/۳ : ۲۸
 علی عادل شاه سلطان بیجاپور ، ۴/۳ : ۱۳۴
 علی قلی خان ، ۱ : ۱۰۶
 علی نامه (مثنوی) ، ۴/۳ : ۱۳۰
 حمد (ك) ، ۲ : ۲۳ ، ۳۶ ، ۳۷ ، ۵۳
 حمده ، ۱ : ۴۹ ، ح ، ۶۱ ، ح ، ۶۲ ، ح ، ۷۰ ، ح ، ۱۹۵ : ۴/۳
- ۸۰ ، ح ، ۸۴ ، ۸۹ ، ۹۱ ، ح ، ۲ : ۹۲ ، ۹۳ ، ح ، ۹۷
 عمر ، ۲ : ۶۸ ، ۳۶ ، ح ، ۴/۳ : ۹۹ ، ۱۰۹ ، ۱۱۰ ، ۱۱۲ ، ۱۱۴
 عمر بن اذینه ، ۴/۳ : ۹۶
 عمرو بن حزم ، ۲ : ۳۶ ، ح
 عمر بن عبدالعزیز ، ۴/۳ : ۱۹۷
 عمر بن عبید ، ۲ : ۸۶
 عمر بن فرخان = طبری
 عمر بن لجأتمینی ، ۱ : ۹۸
 عبدالیپ شادانی ، وجاهت حسین ، ۲ : ۱۳۴
 عترة ، ۱ : ۶۳
 عنصری ، ۲ : ۱۱
 عنوان النصایح ، ۴/۳ : ۱۴۵
 العوارف المعارف ، ۴/۳ : ۶۷ ، ۱۰۱ ، ۳۰۷
 عوض بن حیدر شوشتری ، ۱ : ۱۰۸
 عیسی بن ابان ، ۲ : ۳۶ ، ح
 عیسی ابن مریم ، ۴/۳ : ۲۴۱ ، ۲۴۲
 عیسی بن موسی عیسی ، ۱ : ۱۶۶
 عیلامی ها ، ۴/۳ : ۲۱۷
 عین القضاة همدانی ، ۱ : ۱۰۴
 عین الیقین ، ۴/۳ : ۷۱
 عیون الاخبار ، ۱ : ۳۶ ، ح ، ۳۸ ، ح ، ۲۹ - ۴۲
 ۴۲ ، ح ، ۵۱ ، ۶۲ ، ح ، ۷۲ ، ۸۱ ، ح ، ۹۱ ، ۱۰۵ ، ۴/۳ : ۲۲۵
 عیون الانبیاء ، ۴/۳ : ۱۹۵

- عیون المسائل ، ۴/۳ : ۳۶ ، ۳۷ ، ۴۱ ، ۴۴ ، ۴۵
غیاث بن کلوب ، ۲ : ۳۷ ح
غیاث الدین ، ۲ : ۱۳۶
غیاث اللغات ، ۲ : ۱۳۶
- غ**
غازان ، ۱ : ۱۵۹ ، ۱۶۸
غالب ، میرزا اسدالله ، ۴/۳ : ۱۲۱
غالب دهلوی ، ۲ : ۱۲۶
الغربة الغربية ، ۴/۳ : ۱۵۷ ، ۱۵۹
غرة التنزیل و درة التاویل ، ۴/۳ : ۷۰
غرناطه ، ۱ : ۱۵۹
غریب القرآن ، ۱ : ۳۹
غریب الحدیث ، ۱ : ۳۹
غزالی ، ابو حامد محمد ، ۱ : ۱۰۴ ، ۱۳۹ ،
۴/۳ : ۶۱ ، ۶۷ ، ۷۰ ، ۱۴۹ ، ۱۵۷
غزالی ، ۲ : ۱۳۶
غزلیات حافظ شیرازی ، ۲ : ۱۳۳ ، ۴/۳ : ۱۴۲
غزلیات نظیری ، ۲ : ۱۳۶ ، ۱۳۷
غزنویان ، ۴/۳ : ۲۱
غفرانی ، محمد ، ۱ : ۱۹۰ ، ۲ : ۸۱ ، ۲۰۰ ،
۲۰۳
غلاة (ش) ، ۲ : ۳۷
غلام حسن ، ۴/۳ : ۱۲۵
غلامعلی ، ۲ : ۱۳۰ ، ۱۴۲
غنی ، قاسم ، ۴/۳ : ۱۶۷
غنی ، مقرب حسین ، ۲ : ۱۲۶ ، ۱۲۷
غنیمت ، محمد اکرام ، ۴/۳ : ۱۳۳ ، ۱۳۵
غوث نامه ، ۴/۳ : ۱۳۰
- ف**
فارابی ، ۱ : ۱۰۴ ، ۱۱۵ ، ۱۱۶ ، ۲ : ۲۰۰
فارسی ، ۴/۳ : ۳۱ ، ۳۳ ، ۳۴ ، ۲۶۸
فارس ، ۴/۳ : ۵ ، ۴
فارسی ، تقی الدین ابو الخیر محمد بن محمد ، ۱ :
۱۱۳
فارسی ادبیات مین هندون کاحصه ، ۴/۳ : ۱۴۵
الفارق الرحالی ، ۱ : ۱۸۴
فاروقی سرهندي ، احمد ، ۲ : ۱۴۲
فاروقی ، محمود احمد ، ۲ : ۱۴۲ ، ۱۴۳
فاروقی ، مفتی مظهر جلیم ، ۲ : ۱۲۵
فاس ، ۱ : ۱۷۸ ، ۱۹۸
فاضل ، ۴/۳ : ۱۲۹
فاضل ، مولوی مرتضی حسین ، ۲ : ۱۳۷
فاضل بن عاشور ، ۱ : ۱۸۰ ، ۱۸۳ ، ۱۸۶
فاضل یزدی ، محمود ، ۲ : ۲۰۰
فاطمه بنت قیس ، ۲ : ۳۶ ح
فاطمی احمد آبادی ، احمد ، ۲ : ۲۰۶
فاطمی های مصر ، ۱ : ۱۵۹
فالیس (والیس رومی) ، ۴/۳ : ۲۱۴ ، ۲۱۵
فانوس الخیال ، ۱ : ۱۰۸
فتوح البلدان ، ۴/۳ : ۲ ح ، ۵ ح ، ۸ ح ، ۸ ح ،
۱۰ ، ۱۰ ح

- فتاحی نیشابوری ، محمد یحیی ابن سبک ، ۴/۳ : فرهنگ خاورمیانه ، ۴/۳ : ۲۶۳
- ۱۲۶
فتاوی عالیگیری ، ۲ : ۱۳۷
فتوتی ، مهدی ، ۴/۳ : ۶۱
فخرالدین رازی ، ۱ : ۱۷ - ۲۰ ، ۴/۳ : ۱۱۵
فرانس ، ۲ : ۳۶ ، ۴/۳ : ۸۷
فرانس ، آنتول ، ۲ : ۹۷
فرای ، ریچارد ، ۴/۳ : ۳۰۱
فرخی ، ۲ : ۱۱
فردوس الحکمة ، ۲ : ۱۶۶ ، ۱۶۷
فردوسی ، ابوالقاسم ، ۴/۳ : ۱۳۰ ، ۱۳۹ ، ۱۴۲
فرزاد ، مسعود ، ۴/۳ : ۳۰۲ ، ۳۰۳
فرزدق ، ۱ : ۵۲ ، ۶۵ ، ۷۳ ، ۸۱ ، ۹۵
۹۵ ح ، ۹۶ ، ۹۷ ، ۸۶
فروریوس (ش) ، ۴/۳ : ۱۴۸
فرقان الرايين و تبيان الحكمين ، ۱ : ۱۰۶
فروزانقر ، محمد حسین بدیع الزمان ، ۲ : ۲ - ۱۵
۱۹ - ۲۱ ، ۴/۳ : ۱۸۶
فرهنگ فرانسه (ك) ، ۲ : ۹۷
فرشته ، ملا محمد قاسم هندونشاه ، ۲ : ۱۲۹
فرهنگ البسه مسلمانان ، ۴/۳ : ۱۰ ح ، ۱۹۱ ، ۱۹۲
- فرهنگ روز عربی - فارسی ، ۴/۳ : ۳۱۵ ، ۳۱۴
فرهنگ زبان خوارزمی از روی نسخه های خطی (مقدمة الادب) ، ۲ : ۱۸۹
فرهنگ لغات و اصطلاحات فلسفی ، ۴/۳ : ۳۱۳
فرهنگ مصطلحات روز فارسی - عربی ، ۲ : ۲۰۳
فرویدی ، ۴/۳ : ۳۱۸
فرید آبادی ، ابوالحسن ، ۴/۳ : ۱۳۷
فرید الدین غیلانی ، ۱ : ۱۱۵
فرید وجدی ، محمد ، ۴/۳ : ۱۱۴ ح ، ۱۱۸
فریزر (ش) ، ۴/۳ : ۲۶۹
فریمان ، ۴/۳ : ۱۸۰
فرات ، ۴/۳ : ۲۱۶
فزاری ، ۴/۳ : ۲۰۱ - ۲۰۳ ، ۲۱۰ ، ۲۲۵
۲۲۶ ح ، ۲۲۸ - ۲۳۰ ، ۲۳۵
فزاری ، سمره بن جندب ، ۴/۳ : ۱۹۹ ، ۲۲۴
فزاری ، محمد بن ابراهیم ، ۴/۳ : ۲۰۱ ، ۲۲۵
فصل الخطاب ، ۴/۳ : ۹۷ ح ، ۹۸ ح ، ۱۱۶ ، ۱۱۷ ح ، ۱۱۸
فضا گویند پرشاد ، ۴/۳ : ۱۲۶
فضیل بن یسار ، ۲ : ۳۷ ح ، ۹۶
فطیحه ، ۲ : ۳۷ ح
فقیهی شیرازی ، محمد کاظم ، ۴/۳ : ۳۰۸
فقیهی ، علی اصغر ، ۴/۳ : ۳۱۵
فگار ، مولوی قاسم علی ، ۴/۳ : ۱۳۶
الفلاحة الرومیه (ك) ، ۴/۳ : ۲۲۲
الفلاحة النبطیه (ك) ، ۴/۳ : ۲۱۳

- فلرز ، ۴/۳ : ۱۰۰ ، ۱۰۱
- فلسفه یونان ، ۴/۳ : ۱۹۸
- فلسفه ادیان بزرگ ، ۴/۳ : ۳۱۰
- فلسفه عالی یا حکمت صدر المتالین ، ۴/۳ : ۱۸۶ ، ۱۸۷
- فلسطین ، ۴/۳ : ۸۵
- فلوطين ، ۴/۳ : ۱۴۸
- فلوگل ، ۴/۳ : ۹ ، ۴۹
- فتاری (ش) ، ۱ : ۱۱۶
- فتلاند ، ۴/۳ : ۲۹۶
- فواد ، ۱ : ۱۶۱
- الفوائد الرجاليه ، ۲ : ۲۵ ، ۳۱
- فوايد الرضويه ، ۴/۳ : ۴۰ ، ۴۳
- فولکيه ، پل ، ۱ : ۱۴ ، ۲۸ - ۳۰
- فولادوند ، محمد مهدي ، ۱ : ۱۴۳ ، ۱۴۹
- فوهی (ش) ، ۴/۳ : ۲۱۶
- فهرست دانشگاه ، ۴/۳ : ۲۷ ، ۴۲ ، ۴۴ - ۴۶
- فهرست دانشکده حقوق ، ۴/۳ : ۴۷
- فهرست کتابخانه دانشگاه بمبئی ، ۴/۳ : ۱۴۴
- ۱۴۶
- فهرست کتب خطی کتابخانه دانشکده الهیات ، ۱ : ۲۰۰
- ۲۰۰
- فهرست کتب کتابخانه رضويه ، ۴/۳ : ۶۵
- فهرست فیلمهای دانشگاه ، ۴/۳ : ۲۳۹ ح
- فهرست مجلس ، ۴/۳ : ۳۴ ، ۴۵ ، ۴۹
- فهرست مشار ، ۴/۳ : ۲۸ ، ۲۹
- فهرست منتخب الدين ، ۴/۳ : ۱۷۹ ح
- فهرست نسخ خطی شرقی آلمان ، ۲ : ۱۸۶
- فهرست نسخ خطی موزه بریتانیا ، ۲ : ۱۳۲
- فی اسرار آیات ، ۲ : ۲۰۳
- فیاض ، محمد ، ۴/۳ : ۱۳۲
- فیاض ویلوی ، میرولی ، ۴/۳ : ۱۲۹ ، ۱۳۳
- فیاض ، علی اکبر ، ۱ : ۱۶۶ ، ۱۶۷
- فیاض ، هادی ، ۱ : ۱۸۱
- فیاض لاهیجی ، ۱ : ۱۰۸ ، ۱۰۹ ، ۱۰۵
- فیثاغورس ، ۱ : ۱۱۲ ، ۴/۳ : ۱۹۴ ، ۱۹۵
- فیثاغورسیان ، ۴/۳ : ۱۴۷
- فیثاغورث = فیثاغورث
- فیخته ، ۱ : ۱۵
- فیروزالدین ، ۲ : ۱۳۸
- فیروز ماسانی ، ۴/۳ : ۲۰۸ ، ۲۰۹
- فیروزکوه ، ۴/۳ : ۲۲
- الفیض (ك) ، ۴/۳ : ۷۳
- فیض ، علیرضا ، ۴/۳ : ۶۰ ، ۶۱ ، ۲ : ۲۰۰
- فیض سمرقندی ، میرمعین الدین ، ۴/۳ : ۱۲۴
- فیض کاشانی ، ملامحسن ، ۱ : ۱۰۵ ، ۱۰۷
- ۱۰۹ ، ۱۱۰ ، ۱۱۶ ، ۲ : ۲۱ ، ۴/۳ :
- ۲۴ ، ۶۰ ، ۶۱ ، ۶۶ ، ۷۱ - ۷۳ ، ۷۵
- ۷۷ ، ۷۸ ، ۹۶ ح ۱۱۹
- فیض روایح (ك) ، ۴/۳ : ۱۴۵
- فیضی اکبرآبادی ، ۴/۳ : ۱۲۲
- فیضی فیاضی ، ۲ : ۱۴۲ ، ۴/۳ : ۱۲۲ ، ۱۲۳
- ۱۳۵
- فی قرامات القرآن ، ۴/۳ : ۱۱۸

- فیلپین ، ۱ : ۱۸۱ ، ۱۸۷ ، ۴/۳ : ۳۰۱
- فیلیوزا (ش) ، ۴/۳ : ۳۰۱ ، ۳۰۵
- فی مابعد الطبیعة ، ۱ : ۱۱۳
- فینقیه ، ۲ : ۱۵۸ ، ۴/۳ : ۲۱۹
- فینیقیان ، ۴/۳ : ۲۶۱
- فینیقی ها ، ۴/۳ : ۱۰۸
- الفیوضیات الالهیة ، ۱ : ۱۰۸
- ق**
- القائم بامر الله بن القادر بالله ، ۲ : ۲۴
- قاجار ، ۱ : ۱۶۱
- قاجاریه ، ۱ : ۱۶۱
- قادر (ش) ، ۴/۳ : ۱۳۳
- قادری ، شاه ولی الله ، ۲ : ۱۴۲
- قادری ، محمد ایوب ، ۲ : ۱۳۱ ، ۱۴۱
- قادری ، محمد ، ۲ : ۱۳۶
- قادری ، مولوی فخرالدین احمد ، ۲ : ۱۳۱
- قاضی مفید قمی ، محمد سعید بن محمد ، ۱ : ۱۰۹
- قاضی سعید قمی ، ۱ : ۱۱۳
- قاسم بیگک بن جهانگیر ، ۴/۳ : ۲۲
- قاضی طباطبائی ، محمد علی ، ۴/۳ : ۱۷۵
- قاضی عبدالجبار بن احمد معتزلی اسدآبادی ، ۲ : ۳۵ ، ۳۷
- قاضی محمد ، ۴/۳ : ۲۲
- قاضی نذرااسلام ، ۴/۳ : ۱۴۰
- قانون ، ۴/۳ : ۲۵
- قانون العصمة ، ۴/۳ : ۳۶
- قانع تتوی ، علی شیر ، ۲ : ۱۳۰
- قانون مسعودی ، ۴/۳ : ۲۰۸ ، ۲۰۹
- قاهره ، ۱ : ۴۰ ، ۶۱ ، ح ۲ : ۴/۳ ، ۸۱ : ۴/۳
- ۱۷۱
- قائینی ، میرزا ابوجعفر کافی بن محتشم بن عمیل
- الملك بن نظام الدین بن شهنشاه ، ۲ : ۲۰۲
- القبسات ، ۴/۳ : ۳۶ ، ۴۶ ، ۴۸ ، ۴۹ ، ۵۴
- قبطی ، ۱ : ۱۰۴
- قتاده (ش) ، ۴/۳ : ۱۰۳ ح
- قرآن ، ۱ : ۱۳ ، ۲۱ ، ۵۶ ، ۱۵۸ ، ۱۷۲ ، ۱۸۸ ، ۲ : ۶۰ ، ۶۴ ، ۶۶ ، ۷۶ ، ۹۰ ، ۲۰۱ : ۴/۳ ، ۲۶ : ۵۷ ، ۶۸ ، ۶۷ ، ۶۹ ، ۷۴ ، ۷۸ ، ۸۴ ح ، ۸۶ ، ۸۸ ، ۹۱ ، ۹۳ ، ۹۹ ، ۱۰۶ ، ۱۰۳ ح - ۹۹ ، ۹۸ ، ۹۸ ، ۹۹
- ۱۰۹ ح - ۱۱۷ ، ۱۵۷ ، ۱۷۰ ، ۱۷۸
- القرآن و اثره فی الدراسات النحویة ، ۴/۳ : ۱۰۸ ح
- ۱۱۸ ،
- قراپادین هندی ، ۴/۳ : ۲۰۴
- قراجه داغی ، میرزا عبدالغنی ، ۴/۳ : ۱۹۵
- قرچغای خان خلخالی اصفهانی ، ۱ : ۱۰۶
- قریش ، ۴/۳ : ۹۵ ، ۹۹ ، ۱۰۶
- قرلباش دهلوی ، آغاشارع ، ۴/۳ : ۱۲۸
- قزوین ، ۴/۳ : ۳۰
- قزوینی ، محمد ، ۱ : ۱۴۵ ، ۱۴۹ ، ۲ : ۱۴
- ۴/۳ : ۱۳
- قسطنین لوقا ، ۴/۳ : ۲۳۴
- قسطنطنیه ، ۱ : ۱۵۹
- قصص الانبیاء ، ۴/۳ : ۱۳۱

- قصص العلماء ، ۴/۳ : ۲۳۷ ، ۲۶
- قصه بهرام گور ، ۴/۳ : ۱۴۲ ، ۱۴۴
- قصه حسن و دل (ك) ، ۴/۳ : ۱۲۶
- قصه زلیخای ثانی ، ۴/۳ : ۱۳۱
- قصه فیروزشاه ، ۲ : ۱۴۲
- قصه کامروپ و کام لتا ، ۲ : ۱۳۷
- قصه محمد حنیف ، ۴/۳ : ۱۳۰
- قصه ملکه مصر ، ۴/۳ : ۱۳۳
- قصه مهر و ماه ، ۲ : ۱۳۷
- قصه نونهای گلبدن ، ۴/۳ : ۱۴۲
- قصیده بانث سعاد ، ۱ : ۵۱ ح
- قصیده گورستان دریائی ، ۲ : ۱۰۱ ، ۱۰۴
- قصیده معجزه ، ۴/۳ : ۱۳۴
- قصیده ها (ك) ، ۲ : ۹۷
- قضا و قدر (ك) ، ۴/۳ : ۳۶
- قضبات (ك) ، ۴/۳ : ۳۶ ، ۴۲
- قطب ، محمد نصیر قلی ، ۲ : ۱۲۴
- قطب الدین اشکوری عارف ، ۴/۳ : ۲۹
- قطب الدین شیرازی ، ۴/۳ : ۱۶۴ ، ۱۶۷
- قطب لاهیجی ، ۱ : ۱۰۸ ، ۱۱۴
- قطب الدین لاهیجی ، محمد بن شیخ علی شریف ، ۱ : ۱۰۸
- قطب شیرازی ، ۱ : ۱۱۴
- قطرب نحوی ، ۴/۳ : ۸۴ ح ، ۸۷ ح
- قموس = اسکولاستیکوس
- قفطی = ابن قفطی
- قلعه مصیاف ، ۱ : ۱۷۳
- قلقشندی ، ۱ : ۳۷
- قمشهیی ، آقا میرزا محمد رضا ، ۱ : ۱۱۲
- قم ، ۱ : ۱۱۲ ، ۴/۳ : ۳۱۳ ، ۳۱۴ ، ۳۱۵
- قمی ، ۴/۳ : ۲۶
- قندیل الخیال ، ۱ : ۱۰۸
- قنواتی ، ۴/۳ : ۲۲۱
- قواعد صرف عربی برای دانشگاه ، ۲ : ۲۰۴
- قوام الدین احمد بن صدرای شیرازی ، ۱ : ۱۰۷
- قوثامی (ش) ، ۴/۳ : ۳۱۳
- قونوی (ش) ، ۱ : ۱۱۶
- قولیه ، ۱ : ۱۶۷
- قهاری ، حسام الدین ، ۴/۳ : ۳۱۳
- قمرالدین ، ۲ : ۱۴۰
- قیدروس (ش) ، ۲ : ۱۸۱
- قیس بن طلق ، ۲ : ۳۶ ح
- قیصری ، ۱ : ۱۱۶
- ك
- کاپور ، ۲ : ۱۲۵
- کاتب چلبی = حاجی خلیفه
- کاتسی ، ۱ : ۱۱۶
- کاترمر (ش) ، ۱ : ۳۹ ح
- کالج آمریکائی تهران ، ۴/۳ : ۱۸۷
- کالج یونیورستی ، ۴/۳ : ۲۷۵
- کاردان ، علی محمد ، ۱ : ۱۴۴ ، ۱۵۰
- کارتو ، م . مگ ، ۴/۳ : ۳۰۳
- کازانوف (ش) ، ۴/۳ : ۱۰۷ ح ...

- کارنامہ اسلام ، ۱ : ۱۹۹
- کاسترنسین ، روبرت ، ۲ : ۱۵۹
- کاشان ، ۴/۳ : ۲۲ ، ۲۶ ، ۳۰ ، ۶۱
- کاشانی ، محمد حسین ، ۴/۳ : ۱۷۵
- کاشف الاسرار (ک) ، ۲ : ۱۲۶
- الکاشف عن الفاظ فہج البلاغہ ، ۲ : ۲۰۵
- کاشی ، غیاث الدین جمشید ، ۲ : ۱۷۲
- کاظمین ، اسد اللہ ، ۴/۳ : ۲۷
- الکافی ، ۴/۳ : ۲۵ ، ۷۹ ، ۹۶ ، ۱۱۷
- کالی پرشاد ، ۴/۳ : ۱۳۵
- کامران ، جمال ، ۴/۳ : ۳۰۹
- کامروپ (ک) ، ۴/۳ : ۱۳۱
- کامل ، محمد وارث ، ۲ : ۱۳۵
- الکامل ، ۱ : ۲۹ ، ۴۳
- کانادا ، ۴/۳ : ۱۹۳ ، ۲۹۶
- کامی ہا ، ۴/۳ : ۲۹۸
- کانپور ، ۲ : ۱۴۰
- کانگا ، م . ف ، ۴/۳ : ۳۰۳
- کانیشکا ، ۴/۳ : ۲۰۴
- کاوشہای عقل نظری ، ۴/۳ : ۱۹۲ ، ۱۹۳
- کبنوہ دہلی ، عنایت اللہ ، ۲ : ۱۲۹
- کتاب الاسطراب والعمل بہا ، ۴/۳ : ۲۲۶
- کتاب الامامہ ، ۲ : ۳۷
- کتاب روح بشر ، ۴/۳ : ۱۸۸ ، ۱۸۹
- کتاب الزرع ، ۴/۳ : ۲۲۲
- کتاب العمل بالاسطراب المسطح ، ۴/۳ : ۲۲۶
- کتاب المقیاس للزوال ، ۴/۳ : ۲۲۶
- کتاب الہند ، ۴/۳ : ۲۱۱ ، ۲۰۶ ، ۱۶۶
- کتابخانۂ آستان قدس ، ۱۰۶ : ۲۹ ، ۲۹ ح
- ۴/۳ : ۶۵
- کتابخانۂ آصفیہ دکن ، ۲ : ۱۴۲ ، ۴/۳ : ۱۲۳
- کتابخانۂ آمیرومیانا ، ۲ : ۱۶۰
- کتابخانۂ ابن سینا ، ۱ : ۱۴۹
- کتابخانۂ استراسبورک ، ۴/۳ : ۱۰۷
- کتابخانۂ اسقف اعظم مور ، ۴/۳ : ۲۸۳
- کتابخانۂ اسلامیہ کالج پیشاور ، ۲ : ۱۴۱
- کتابخانۂ انجمن ترقی اردو کراچی ، ۲ : ۱۲۴
- ۴/۳ : ۱۳۶
- کتابخانۂ بریتیش موزیوم ، ۴/۳ : ۲۸۶
- کتاب البصیر ، ۴/۳ : ۱۶۱
- کتاب التجمیع ، ۲ : ۱۶۴
- کتاب الجیم ، ۲ : ۱۸۵ ، ۱۸۶
- کتاب الرحمہ ، ۲ : ۱۶۴
- کتاب الزبیق الشرقی ، ۲ : ۱۶۴
- کتاب سیمیا ، ۴/۳ : ۱۶۰
- کتاب الملک ، ۲ : ۱۶۴
- کتابخانۂ ابونصر شاپورین اردشیر ، ۲ : ۲۶
- کتابخانۂ دانشکدۂ الہیات ، ۴/۳ : ۱۷۵ ، ۱۸۰
- کتابخانۂ دیوان ہند ، ۲ : ۱۳۹
- کتابخانۂ سلطان العلماء ، ۴/۳ : ۴۴
- کتابخانۂ مجلس شورای ملی ، ۴/۳ : ۱۷۵ ، ۱۹۸
- کتابخانۂ ملک تہران ، ۴/۳ : ۱۶۷
- کتابخانۂ دانشگاہ توبینگن ، ۲ : ۱۸۸

- کتابخانه دیوان هند لندن ، ۴/۳ : ۱۲۵
- کتابخانه رام پور ، ۲ : ۱۲۱-۱۲۳
- کتابخانه راهنمای تاریخ فرهنگ ، ۴/۳ : ۲۶۳
- کتابخانه شهر مونیخ ، ۴/۳ : ۲۰۷
- کتابخانه لیدن ، ۴/۳ : ۲۳۲
- کتابخانه مدرسه مهبسالار ، ۴/۳ : ۴۹
- کتابخانه مرکزی دانشگاه ، ۲ : ۲۹ ح ۲۰۰ ، ۴/۳ : ۳۰
- کتابخانه مرکزی دانشگاه کمبریج ، ۴/۳ : ۲۸۳
- کتابخانه ملی فرهنگ ، ۲ : ۵۶
- کتابخانه های پارسیان هند ، ۴/۳ : ۱۴۴
- الکتانی ، محمد ابراهیم ، ۱ : ۱۸۱
- کتابهایی که دنیا را تغییر داده اند ، ۱ : ۱۴۵
- کتابی ، محمدباقر ، ۴/۳ : ۳۱۹
- کنزیاس (ش) ، ۲ : ۱۷۷
- کنها کوتو کا (ک) ، ۴/۳ : ۱۳۷
- کراچی ، ۲ : ۱۲۰ ، ۱۲۴ ، ۱۳۰ ، ۴/۳ : ۱۴۵
- کراوس ، پل ، ۲ : ۱۶۴ ، ۴/۳ : ۱۹۷
- کرباسی ، ۱ : ۱۱۵
- کربلا ، ۴/۳ : ۳۲
- کربن ، هانری ، ۴/۳ : ۲۹ ، ۳۹ ، ۴۴
- الكرة المتحركة (ک) ، ۴/۳ : ۲۳۷
- کردجات العجیب ، ۴/۳ : ۲۰۳
- کردعلی ، ۱ : ۴۲ ح
- کرکی ، عبدالعالی ، ۴/۳ : ۲۶
- کرکی مفتی سپاهان ، حسین بن حیدر ، ۴/۳ : ۲۸
- کرمان ، ۴/۳ : ۲۲
- کرمانی ، میر حسین ، ۲ : ۱۴۳
- کرمانی ، محمد کریم خان ، ۱ : ۱۱۵
- کرنکو (ش) ، ۴/۳ : ۸۵
- کروتون (ج) ، ۲ : ۱۷۷
- کره ، ۴/۳ : ۲۶۰ ، ۲۹۶ ، ۳۰۱
- کره ، رئیس محمد ، ۴/۳ : ۲۲
- کریت ، (ج) ، ۴/۳ : ۲۱۹
- کریستنس ، ۲ : ۱۷۶ ح
- کریتنس ، پوکر ، ۲ : ۱۷۷
- کریما (ک) ، ۴/۳ : ۱۴۴
- کریمان سعدی (ک) ، ۴/۳ : ۱۳۱
- کسانی ، ۲ : ۸۳ ، ۹۴ ح ۱۰۲ ح
- کشاف ، ۴/۳ : ۱۶۹ ، ۱۶۹ ح ۱۷۰ ، ۱۷۲
- کشی نصیحت ، ۴/۳ : ۱۲۴
- کشف الاسرار ، ۲ : ۱۳۸ ، ۴/۳ : ۱۷۷
- کشف الحجب ، ۴/۳ : ۴۹ ، ۶۵ ، ۱۷۱ ح
- کشف الطنون ، ۲ : ۱۶۷ ، ۴/۳ : ۴۸ ، ۱۶۷
- کشف الفضاء اليوناني ، ۴/۳ : ۱۵۱
- کشف القفال اخوان الصفا ، ۴/۳ : ۱۵۷
- کشف المحجوب ، ۲ : ۱۳۷ ، ۱۳۸ ح

- کعب ، ۱ : ۵۷ ، ۵۱
- کعبه ، ۱ : ۵۷ ، ۱۷۲ ، ۴/۳ : ۱۱۳ ح
- کفافی ، اسدالله ، ۴/۳ : ۳۰۸
- کفایه ، ۴/۳ : ۶۱
- کلام ربانی (ک) ، ۴/۳ : ۱۲۳
- کلاهی ، آقا بالا ، ۴/۳ : ۱۷۵
- گلش شهیدان ، ۲ : ۱۳۴
- کلده ، ۴/۳ : ۲۱۶
- کلمه التصوف ، ۴/۳ : ۱۵۸ ، ۱۵۹
- کلکته ، ۲ : ۳۰ ح ، ۱۳۰ ، ۱۲۴ ، ۱۲۸ ، ۱۳۰ ، ۱۳۴ ، ۱۳۸ ، ۱۴۰ ، ۱۴۱ ، ۱۴۴
- کلمات الصحابة ، ۴/۳ : ۷۰
- کلیات قواعد عربی ، ۲ : ۲۰۳
- کلید بهشت (ک) ، ۱ : ۱۰۹
- کلید مشنوی ، ۲ : ۱۴۲
- کلیله و دمنه ، ۲ : ۱۳۸ ، ۱۳۹ ، ۴/۳ : ۱۳۱ ، ۱۳۸ ، ۱۴۰ ، ۱۴۱ ، ۱۴۸
- کلینی رازی ، ابو جعفر محمد بن یعقوب ، ۲ : ۷۳ ، ۲۵ : ۴/۳ ، ۲۰۵
- کبیرا (ج) ، ۴/۳ : ۳۰۰ ، ۳۰۳
- کمبریج ، ۴/۳ : ۲۷۰ ، ۲۷۹ ، ۲۹۵
- کمری ، حجت کوچه ، ۲ : ۲۹ ح
- کمره‌های اصفهانی ، محمد جعفر بن عبدالله ، ۱ : ۱۱۰
- کممک پهلوی (ک) ، ۲ : ۱۷۶ ح
- کمیت ، ۱ : ۸۲ ، ۹۷
- کمینة ، عبدالله ، ۴/۳ : ۱۲۶
- کنانه (قبیلة) ، ۴/۳ : ۹۵
- کنپ رای ، ۴/۳ : ۱۳۲
- کندی ، ابویوسف یعقوب بن اسحاق ، ۱ : ۱۰۴
- کنز العمال ، ۱۱۶ ، ۱۱۳ ، ۲۰۰ ، ۴/۳ : ۶۹ ، ۱۴۹
- کنز الحکمة ، ۴/۳ : ۲۳۴ ، ۲۳۸
- کنز المسائل فی اربع رسائل ، ۱ : ۱۴۵ ، ۱۴۹
- کنکه (یاسنکه) (ش) ، ۲ : ۱۶۶ ، ۴/۳ : ۲۰۱ ، ۲۰۴
- کنی ، ۱ : ۱۱۵
- کواکب ، ژوزف ، ۲ : ۱۹۴ ، ۱۹۷
- کوپرولو ، ۱ : ۱۶۰
- کوچک باختر (ک) ، ۲ : ۱۲۸
- کوروش ، ۴/۳ : ۱۹۴
- کوشی برای تفسیر گورستان دریائی (ک) ، ۲ : ۹۸
- کوفه ، ۱ : ۳۵ ، ۴۵ ، ۲ : ۱۸۵ ، ۴/۳ : ۱۰۲ ح ، ۱۰۳ ح
- کوفیان (کوفین) ، ۴/۳ : ۱۷۸ ، ۱۰۵
- کوپنهاگ ، ۴/۳ : ۲۳۴
- کوهن ، گوستاو ، ۲ : ۹۸
- کویت ، ۴/۳ : ۳۰۸
- کهری ، نیم چند ، ۴/۳ : ۱۳۸
- کهنسک هادیک (ک) ، ۴/۳ : ۲۰۳ ، ۲۳۰

- کیانی نژاد ، ۴/۳ : ۳۲۰
- کیانی فر ، محسن ، ۴/۳ : ۳۰۸
- کیای چلاوی ، حسین ، ۴/۳ : ۲۲
- کیدینور (ش) ، ۲۰ : ۱۶۶
- کیکاوس ، ۴/۳ : ۲۱۱
- کیمیای سعادت ، ۲ : ۱۳۹
- کینز (ش) ، ۴/۳ : ۲۶۹
- کینیا (ج) ، ۱۰ : ۱۸۷ ، ۱۸۱
- کی (ش) ، ۲ : ۱۷۱
- کینگرکالج ، ۴/۳ : ۲۷۳
- کمی
- گامی ، محمود ، ۴/۳ : ۱۴۲ ، ۱۴۳
- گاو ماتی ، ۴/۳ : ۲۵۹
- گایگروکون (ش) ، ۲ : ۱۷۶ ح
- گجراتی ، محمد امین ، ۴/۳ : ۱۳۶
- گر جی ، ایوب القاسم ، ۱ : ۱۸۸ ، ۱۹۰ ، ۲۰۱
- ۲ : ۲۳ ، ۲۴ ، ۲۰۰ ، ۲۰۱ ، ۴/۳ :
- ۱۶۸ ، ۱۷۹
- گردیزی (ش) ، ۲ : ۱۷۱
- گورگان ، ۱ : ۷۵ ح ، ۴/۳ : ۱۹۱
- گرن ، ویدن ، ۴/۳ : ۲۹۶
- گروتسفلد ، ۱ : ۲۰ ج ، ۲ : ۱۹۰
- گل بکاولی (ك) ، ۲ : ۱۲۹ ، ۴/۳ : ۱۳۱ ، ۱۴۰
- گلپایگان ، ۴/۳ : ۳۰۸
- گلپایگانی ، محمد حسین ، ۴/۳ : ۱۷۵
- گلدتسهر ، ۱ : ۴۲ ح ، ۵۰ ، ۵۹ ، ۶۵ ح ، ۶۷ ح
- ۶۸ ح ، ۶۹ ح ، ۷۵ ح ، ۸۵ ح ، ۹۵ ،
- ۲ : ۹۰ - ۹۲ ، ۴/۳ : ۱۱۸ ، ۹۲
- گلریز (ك) ، ۴/۳ : ۱۴۲
- گلزار ابرار ، ۲ : ۱۲۴
- گلزار ابراهیم ، ۲ : ۱۴۱
- گلزار دانش ، ۲ : ۱۲۹
- گلزار سرور ، ۲ : ۱۳۳
- گلزار صفا ، ۴/۳ : ۱۲۶
- گلستان ، ۱ : ۱۲۶ ، ۲ : ۱۳۹ ، ۱۴۰ ، ۱۴۱ ، ۱۴۲
- ۴/۳ : ۱۳۱
- گلستان مقال ، ۲ : ۱۲۳
- گلستان هندی ، ۲ : ۱۴۰
- گلشن ، عبدالحمید ، ۲ : ۹
- گلشن ، ۲ : ۱۴۱
- گل صنوبر ، ۲ : ۱۴۱ ، ۴/۳ : ۱۳۸
- گل مغفرت (ك) ، ۲ : ۱۳۴
- گل و هرمز ، ۴/۳ : ۱۳۱
- گنابادی خراسانی ، محمد ، ۴/۳ : ۳۳
- گنج خوبی (ك) ، ۲ : ۱۱۹
- گنگندر (ج) ، ۴/۳ : ۲۱۱
- گنیش ، لیشونت ، ۴/۳ : ۱۳۷
- گوالیاری ، محمد غوث ، ۲ : ۱۳۲
- گووشمید ، ۴/۳ : ۲۱۳
- گودمن ، ۴/۳ : ۳۰۴
- گورستان دریائی (ك) ، ۲ : ۹۷ ، ۹۸ ، ۱۰۰
- گولکنده ، ۴/۳ : ۱۳۰

- گوئیلی ، حسین ، ۱ : ۱۵۱ ، ۴/۳ : ۳۰۷ ، لال راضی ، جانی بہاری ، ۴/۳ : ۱۲۱ ، ۱۲۲ ، ۳۰۸
- گوہر مراد ، ۴/۳ : ۱۴۸ ، ۱۶۷ ، گوہر یکدانہ (ک) ، ۱ : ۱۰۸ ، ۱۰۹ ، گویا لکھنوی ، نواب فقیر محمد خان ، ۲ : ۱۳۸ ، گیار ، سن ، ۱ : ۵۴ - ۵۶ ، گیان (ش) ، ۴/۳ : ۱۳۸ ، گیان چند ، ۲ : ۱۲۱ ، ۴/۳ : ۱۴۵ ، گیتا (ک) ، ۴/۳ : ۱۴۲ ، گیتی افروز = نو آئین ہندی ، گیرد (ش) ، ۴/۳ : ۱۰۱ ، گیانی ، ابوالفتح ، ۴/۳ : ۲۸ ، ۴۵ ، ۴۴ ، گیانی ، عبدالغفار ، ۴/۳ : ۲۸ ، گیانی ، عبدالقادر ، ۲ : ۱۴۳ ، گیانی ، میر منصور ، ۴/۳ : ۲۸ ،
- ل
- لاگارد میشارد (ک) ، ۲ : ۹۹ ح ، لالافاطمہ (ش) ، ۱ : ۱۵۷ ، لاہور ، ۲ : ۱۱۹ ، ۱۲۰ ، ۱۲۵ ، ۱۳۰ ، ۱۳۱ ، ۱۳۲ ، ۱۳۳ ، ۱۳۴ ، ۱۳۷ ، ۱۳۹ ، ۱۴۰ ، ۱۴۲ ، ۱۴۳ ، ۴/۳ : ۶۹ ح ، ۱۴۵ ، لاہوری ، قاضی محمد نذیر ، ۴/۳ : ۱۲۲ ، لاہوری ، مولوی محمد علی ، ۴/۳ : ۱۸۲ ، ۱۸۳ ، لاہوری ، نہال چند ، ۲ : ۱۲۹ ، لال ، منشی شادی ، ۴/۳ : ۱۳۶ ، لال ، راجامکھن ، ۴/۳ : ۱۲۸ ، لغت نامہ دہخدا ، ۴/۳ : ۱۶۱ ، ۱۶۷ ، لغت نامہ سریانی ، ۱ : ۱۵۵ ، لغت ہوران (رسالہ) ، ۴/۳ : ۱۵۹ ، ۱۶۱ ، لغت ، پ ، ۲ : ۱۸۸ ، لکھنو ، ۲ : ۲۷ ح ، ۱۱۹ - ۱۲۱ ، ۱۲۷ ، ۱۲۸ ، ۱۲۹ ، ۱۳۰ ، ۱۳۱ ، ۱۳۲ ، ۱۳۳ ، ۱۳۴ ، ۱۳۵ ، ۱۳۸ ، ۱۴۰ ، ۱۴۱ ، لکھنوی ، ۴/۳ : ۱۲۳ ، لکنوی ، فضل حسین ، ۴/۳ : ۱۳۲ ، لمحات ، ۴/۳ : ۱۵۹ ، اللعہ ، ۱ : ۱۱۱ ،

- اللحمة ، ٤/٣ : ١٦٠
 لسنس ، ١ : ٧٩ ح ، ١٠١ ح
 لنگا (ج) ، ٢٠ : ١٧١
 لندن ، ٢ : ١٣١ ، ١٣٩ ، ٤/٣ : ٢٩٥
 لواع الانوار ، ٤/٣ : ١٦٠
 لوتيس ، برنارد ، ٤/٣ : ٣٠١
 اللواع الربانية ، ٤/٣ : ٣٦
 لوى (ش) ، ٤/٣ : ٢٨٩
 ليبرت (ج) ، ٢٠ : ١٧٦ ح
 ليدن ، ١٤ : ٤٢ ، ٤٣ ، ٢٠ : ٣٠ ح
 ليلى و مجنون ، ٤/٣ : ١٣٢ ، ١٤٠ ، ١٤٣
 م
 مآثر الامرا ، ٢ : ١٤١
 مآثر عالمگیری ، ٢ : ١٤١
 مؤسسه اسلامى كاولاخ ، ١ : ١٨١ ، ١٨٧
 مؤسسه عالی تحقیقات اسلامى مچاكرس ، ١ : ١٨٧
 مؤسسه و عظ و تبليغ اسلامى ، ٤/٣ : ١٨٧
 مأمون ، ٤/٣ : ١٩٧ ، ٢٠٠ ، ٢٠٤ ، ٢٠٧ ،
 ٢٢٠ ، ٢٢٦ ، ٢٣٢ - ٢٣٥
 مارتفع من قوس نصف النهار ، ٤/٣ : ٢٢٩
 مابعد الطبيعه (رسالة) ، ١ : ٢٩
 مادورانت ، ١ : ١٨١
 ماذوكر (ك) ، ٢ : ١٦٦
 ماربورگك ، ٢ : ١٨٨
 ماردين ، ٤/٣ : ١٥٥
 ماردينى ، فخرالدين ، ٤/٣ : ١٥٥
 مارسه ، ويليام ، ١ : ٨٨ ح
 مازندراني ، ملامحمد صالح ، ٤/٣ : ٦٥
 ماسرجويه (ش) ، ٤/٣ : ١٩٧
 ماسينيون ، لوتى ، ١ : ٩٩
 ماشاءالله ، ٤/٣ : ١٩٩ ، ٢٠٢ ، ٢٠٩ ، ٢١٠ ،
 ٢٢٤ - ٢٢٧
 ماعز (ش) ، ٢٠ : ٣٦ ح
 ماكفرسون اسكاتلندى ، جيمز ، ١ : ٤٦ ح
 مالارمه (ش) ، ٢٠ : ٩٦ ، ٩٩
 مالايا ، ٤/٣ : ٣٠١
 مالزى ، ١ : ١٨٦
 مالك ، ٢ : ٣٦ ح
 ماندوى ، محمد غوث ، ٢ : ١٢٤
 مانفريد ، ٢ : ١٨٦
 ماهانى (ش) ، ٤/٣ : ٢٣٨
 مايل ، مولوى زكريا ، ٢ : ١٢٠
 ماوراء النهر ، ٤/٣ : ٢٢
 ماهيار نوايى ، يحيى ، ٤/٣ : ٣٠٣
 مباحث فى علوم القرآن ، ٤/٣ : ٨٥ ، ١٠٧ ،
 ١١٨
 مباحث المشرقيه ، ١ : ١٩
 مبارك على ، ٢ : ١١٩ ، ١٢٠ ، ١٢٥ ، ١٣٠
 مبارك ، ٤/٣ : ٣٠٤
 المباني (ك) ، ٤/٣ : ٨٤ ح
 ميحث حدوث و قدم ، ٢ : ٢٠٦
 المبدأ و المعاد ، ١ : ١١٢ ، ١١٣ ، ١١٦ ،
 ١٦٠ : ٤/٣

- میرد ، ابوالعباس ، ۴/۳ : ۸۷ ، ۸۸ ح
 ميسوط ، ۲ : ۲۸
 مثنوی ، ۱ : ۵۸
- مثنوی سکندر نامه اردو ، ۴/۳ : ۱۲۹
 مثنوی شادنامه اردو یا قصه خسروان عجم ، ۴/۳ :
 ۱۳۰
- مثنوی شجر معرفت ، ۴/۳ : ۱۳۴
 مثنوی شریذ بهگوت گیتا ، ۴/۳ : ۱۲۲
 مثنوی عشق صادق ، ۴/۳ : ۱۳۳
 مثنوی غنیمت ، ۴/۳ : ۱۳۳ ، ۱۳۵
 مثنوی فارسی ، ۴/۳ : ۱۳۳
 مثنوی فارسی آتشی ، ۴/۳ : ۱۳۳
 مثنوی کامروپ و کلاکام ، ۴/۳ : ۱۳۱
 مثنوی کشف الخلاصه ، ۴/۳ : ۱۲۶
 مثنوی گلزار عشق ، ۴/۳ : ۱۲۷
 مثنوی گلشن احسان ، ۴/۳ : ۱۲۵
 مثنوی گلگشت ، ۴/۳ : ۱۳۱
 مثنوی مولانا روم ، ۲ : ۱۴۲ ، ۴/۳ : ۱۳۴
 ۱۴۰ ،
- مثنوی میرحسن ، ۲ : ۱۴۳
 مثنوی نل و دمن ، ۲ : ۱۴۲
 مثنوی نوبهار عشق ، ۴/۳ : ۱۲۵
 مثنوی هشت گلزار ، ۴/۳ : ۱۳۶
 مجاز القرآن ، ۲ : ۸۳
- مجالس المؤمنین ، ۴/۳ : ۱۵۴ ، ۱۷۱ ح
 مجانی الادب ، ۱ : ۵۸ ، ۸۴
 مجاهد ، محمد ، ۴/۳ : ۹۸
 مجیره ، ۲ : ۳۷ ح
 مجتباتی ، فتح الله ، ۴/۳ : ۲۶۴ ، ۳۰۰ ، ۳۰۲
- متوکل عباسی ، ۴/۳ : ۲۳۴
 مثنوی ، جلال ، ۴/۳ : ۳۰۲
 مثنوی ، ۴/۳ : ۳۰۴
- مثنوی اسرار معرفت ، ۴/۳ : ۱۲۲
 مثنوی الهام منظوم ، ۴/۳ : ۱۳۴
 مثنوی باغ ارم ، ۴/۳ : ۱۳۴
 مثنوی بستان العارفين ، ۴/۳ : ۱۲۶
 مثنوی بهارستان نادان ، ۴/۳ : ۱۳۵
 مثنوی بهرام و گل اندام ، ۴/۳ : ۱۳۶
 مثنوی پنجهی یاجا ، ۴/۳ : ۱۳۴
 مثنوی پهل بن ، ۴/۳ : ۱۲۲
 مثنوی ترجمان الایرار ، ۴/۳ : ۱۲۲
 مثنوی ترجمان بیخودی ، ۴/۳ : ۱۲۳
 مثنوی چهار درویش ، ۴/۳ : ۱۲۵
 مثنوی چشمه شیرین ، ۴/۳ : ۱۲۵
 مثنوی حکمت کلیمی ، ۴/۳ : ۱۲۳
 مثنوی دل آرام راضی ، ۴/۳ : ۱۲۲
 مثنوی دلپذیر ، ۴/۳ : ۱۴۳
 مثنوی ده مجلس ، ۴/۳ : ۱۲۹
 مثنوی روضه الشهداء ، ۴/۳ : ۱۲۹
 مثنوی ریاض مسعود ، ۴/۳ : ۱۳۱
 مثنوی زبور هند ، ۴/۳ : ۱۲۳
- مثنوی زلیخای اردو یا عشقنامه ، ۴/۳ : ۱۳۷
 مثنوی سبع ستاره رنگین ، ۴/۳ : ۱۲۴

مجدالدین ، ۴/۳ : ۱۵۱ ، ۱۵۳
 مجرمی ، شاه بیرالله ، ۴/۳ : ۱۲۶
 مجسطی (ک) ، ۲ : ۱۷۰ ، ۴/۳ : ۲۲۶ ، ۲۰۷
 ۲۳۱ ، ۲۳۲ ، ۲۳۶
 مجلسی اصفهانی ، مقصود ، ۴/۳ : ۱۲۵
 مجلسی ، ۴/۳ : ۲۴
 مجلسی دوم ، ۴/۳ : ۶۱
 مجلسی ، محمد باقر ، ۴/۳ : ۱۱۷
 مجمع البحرين ، ۴/۳ : ۱۳۸ ، ۱۷۷
 مجمع البیان ، ۲ : ۳۰ ، ۸۷ ، ۴/۳ : ۸۸ ، ح
 ۹۵ ، ح ۹۸ ، ۱۰۲ ، ح ۱۰۵ ، ح ۱۷۰ ،
 ۱۷۱ ، ح ۱۷۱ ، ۱۷۲ ، ۱۷۴ ، ۱۷۷ ،
 ۳۱۲
 المجمع العلمي دمشق (مجلة) ، ۴/۳ : ۱۰۸ ، ح
 ۱۰۹ ، ح ۱۱۸
 مجموعه اشعار قدیمی ، ۲ : ۹۶
 مجموعه فی الحکمة الالهیه ، ۴/۳ : ۱۵۴
 مجیدی ، عنایت الله ، ۴/۳ : ۱۸۰ ، ۳۱۶
 محبوب علی ، ۲ : ۱۳۷
 محبوب الاخلاق ، ۲ : ۱۲۰
 محبوب القلوب ، ۱ : ۱۰۸ ، ۲ : ۱۴۲
 ۴۴ : ۴/۳
 محبوب ، محمد جعفر ، ۱ : ۱۴۶ ، ۱۴۹
 محبة البيضاء ، ۴/۳ : ۶۶ ، ۶۶ ، ح ۷۳
 محدث دهلوی ، عبدالحق ، ۲ : ۱۲۰
 محدث دهلوی ، شاه ولی الله ، ۲ : ۱۲۰
 محدث قمی ، ۴/۳ : ۲۹ ، ۴۰ ، ۴۳

محدث نوری ، حسین ، ۴/۳ : ۹۶ ، ۹۷ ، ۹۸
 ح ۱۱۶ ، ۱۱۷ ، ۱۱۸
 محشی اتولوجیا ، ۱ : ۱۰۹
 محقق ، مهدی ، ۲ : ۵۵ ، ۵۶ ، ۴/۳ : ۲۰۳
 ۲۲۱
 محقق ثانی ، علی ابن عبدالعالمی کرکی ، ۴/۳ :
 ۲۴۲۳
 محقق سبزواری ، ۴/۳ : ۶۱
 محقق خفزی ، ۴/۳ : ۲۷
 محقق فخری ، ۴/۳ : ۲۷
 محقق خوانساری ، ۱ : ۱۰۶
 محقق داماد ، ۴/۳ : ۲۷ ، ۲۹
 محقق کاظمی ، ۴/۳ : ۹۷
 محکم (ش) ، ۴/۳ : ۱۲۹
 محمد (ص) ، ۱ : ۵۰ ، ۵۱ ، ۵۱ ، ح ۵۷ ،
 ۶۶ ، ۶۸ ، ۹۰ ، ۱۵۸ ، ۱۷۵ ، ۲ : ۷۰
 ۴/۳ : ۳۱ ، ۵۶ ، ۶۸ ، ۶۹ ، ۷۴ ،
 ۷۹ ، ۸۲ ، ۹۱ ، ۹۳ ، ۹۶ ، ۹۸ ،
 ۱۰۰ ، ۱۰۲ ، ۱۰۴ ، ۱۰۶ ، ۱۱۶-۱۳۴ ،
 ۱۵۴ ، ۱۵۹ ، ۱۸۳ ، ۳۰۴
 محقق ابراهیم ، ۱ : ۱۸۷
 محمدبن خالدبن یحیی برمکی ، ۴/۳ : ۲۳۳
 محمد بن سلنه ، ۲ : ۳۶ ، ح
 محمد بن عبدالله ، ۱ : ۱۸۵
 محمد بن مسلم ، ۲ : ۳۷ ، ۴/۳ : ۹۶
 محمد بن محمد زمان کاشانی ، ۱ : ۱۰۹
 محمد اسماعیل بن محمد سبغ اصفهانی ، ۱ : ۱۱۰
 محمد اسمعیل ، ۴/۳ : ۱۲۹ ، ۱۴۰

مجدالدین ، ۴/۳ : ۱۵۱ ، ۱۵۳
 مجرمی ، شاه بیرالله ، ۴/۳ : ۱۲۶
 مجسطی (ک) ، ۲ : ۱۷۰ ، ۴/۳ : ۲۲۶ ، ۲۰۷
 ۲۳۱ ، ۲۳۲ ، ۲۳۶
 مجلسی اصفهانی ، مقصود ، ۴/۳ : ۱۲۵
 مجلسی ، ۴/۳ : ۲۴
 مجلسی دوم ، ۴/۳ : ۶۱
 مجلسی ، محمد باقر ، ۴/۳ : ۱۱۷
 مجمع البحرين ، ۴/۳ : ۱۳۸ ، ۱۷۷
 مجمع البیان ، ۲ : ۳۰ ، ۸۷ ، ۴/۳ : ۸۸ ، ح
 ۹۵ ، ح ۹۸ ، ۱۰۲ ، ح ۱۰۵ ، ح ۱۷۰ ،
 ۱۷۱ ، ح ۱۷۱ ، ۱۷۲ ، ۱۷۴ ، ۱۷۷ ،
 ۳۱۲
 المجمع العلمي دمشق (مجلة) ، ۴/۳ : ۱۰۸ ، ح
 ۱۰۹ ، ح ۱۱۸
 مجموعه اشعار قدیمی ، ۲ : ۹۶
 مجموعه فی الحکمة الالهیه ، ۴/۳ : ۱۵۴
 مجیدی ، عنایت الله ، ۴/۳ : ۱۸۰ ، ۳۱۶
 محبوب علی ، ۲ : ۱۳۷
 محبوب الاخلاق ، ۲ : ۱۲۰
 محبوب القلوب ، ۱ : ۱۰۸ ، ۲ : ۱۴۲
 ۴۴ : ۴/۳
 محبوب ، محمد جعفر ، ۱ : ۱۴۶ ، ۱۴۹
 محبة البيضاء ، ۴/۳ : ۶۶ ، ۶۶ ، ح ۷۳
 محدث دهلوی ، عبدالحق ، ۲ : ۱۲۰
 محدث دهلوی ، شاه ولی الله ، ۲ : ۱۲۰
 محدث قمی ، ۴/۳ : ۲۹ ، ۴۰ ، ۴۳

- محمد اعظم ، ۲ : ۱۳۰
 محمد بشر ، ۱ : ۱۸۵
 محمد تقی ، ۲ : ۱۳۱ ، ۴/۳ : ۱۲۵
 محمد حسین جاه ، ۲ : ۱۲۱
 محمد دوم ، ۱ : ۱۵۹
 محمد رفیع خان ، ۴/۳ : ۱۲۵
 محمد شاه پادشاه دهلی ، ۴/۳ : ۱۲۲
 محمد طیب ، ۲ : ۱۳۱
 محمد عاشق ، ۴/۳ : ۱۳۰
 محمد علی ، ۱ : ۱۶۷ ، ۱۶۰
 محمد الفاسی ، ۱ : ۱۸۷
 محمد میرزا ، ۴/۳ : ۱۲۵
 محمد نائل ، ۱ : ۱۸۵
 محمد نصیر ، ۲ : ۱۳۴
 محمدی ، محمد ا ، ۱۰ : ۱۷۸ ، ۱۸۰ ، ۱۸۲
 ۱۸۶ ، ۲ : ۳ ، ۹ ، ۲۰ ، ۱۹۴ ، ۱۹۷
 ۱۹۸ ، ۴/۳ : ۱۶ ، ۳۰۰
 محمد شفیح ، ۲ : ۱۲۵
 محمد هادی ، ۴/۳ : ۶۵
 محمد هادی ابن نورالدین ، ۴/۳ : ۶۵
 محمد یوسف بن حسین تهرانی ، ۱ : ۱۰۹
 محمود ، ۲ : ۱۴۲
 محمود غزنوی (ك) ، ۴/۳ : ۱۴۳
 محمود جوب ، ۱ : ۱۸۱
 محی الدین ، ۱ : ۸۹ ح
 مخدوم امیر احمد ، ۴/۳ : ۱۳۹
 مخزن الاسرار ، ۴/۳ : ۳۰ ، ۱۴۰
- مختلف الحديث ، ۱ : ۳۸
 مدائنی ، ۴/۳ : ۱۳ ، ۵
 مدارك (ك) ، ۴/۳ : ۹۸
 المدخل الكبير ، ۴/۳ : ۲۱۲ ، ۲۱۴
 مارس زنوزی تبریزی تهرانی ، آقا علی بن مولی-
 عبدالله ، ۱ : ۱۱۲ ، ۴/۳ : ۱۹۳
 مدرسه جنیدی شاپور ، ۲ : ۱۷۸
 مدرسه حلاویه ، ۴/۳ : ۱۵۳
 مدرسه سپهسالار ، ۱ : ۱۱۱ ، ۱۱۲ ، ۴/۳ :
 ۲۶۷
 مدرسه صدر تهران ، ۱ : ۱۱۲
 مدرسه عالی بازرگانی ، ۴/۳ : ۱۸۸
 مدرسه عالی یارس ، ۴/۳ : ۱۸۸
 مدرسه عالی شارلمانی ، ۱ : ۱۵۵
 مدرسه علوم شرقیه لندن (مجلة) ، ۴/۳ : ۲۰۸
 مدرسه مروی ، ۱ : ۱۱۰ ، ۴/۳ : ۱۸۰ ، ۲۶۷
 مدرسه نظامیه بغداد ، ۴/۳ : ۱۵۱
 مدینه ، ۱ : ۸۲ ، ۱۰۰ ، ۱۶۳ ، ۱۶۶ ، ۱۷۲
 ۲ : ۸۶ ، ۴/۳ : ۹۴ ح ، ۱۰۸ ، ۱۰۶
 مذاهب التفسیر الاسلامی ، ۴/۳ : ۹۰ ح ، ۹۰
 ۹۲ ح ، ۱۱۸
 مرآت الاضمار ، ۲ : ۱۲۷
 مرآت الزمان ، ۱ : ۱۱۵ ، ۱۰۹
 مرآة السلاطین ، ۲ : ۱۳۵
 مرابطین ، ۱ : ۱۵۹
 مراد ، ۴/۳ : ۱۳۱

- مراد آبادی ، حافظ محمد اکبر ، ۴/۳ : ۱۲۷
- مرادآبادی ، محمد وجه الله خان ، ۲ : ۱۴۰
- مراد شاه ، ۴/۳ : ۱۲۴
- مراد المحبین ، ۴/۳ : ۱۲۴
- مرادیان ، خدا مراد ، ۴/۳ : ۳۱۳ ، ۳۱۲
- مراغه ، ۴/۳ : ۱۵۱
- مراکش ، ۱ : ۱۶۰ ، ۲ : ۱۹۸ ، ۴/۳ : ۳۰۸
- المرانی ، عبدالسلام ، ۱ : ۱۸۵
- المرجع ، ۴/۳ : ۱۳ ح
- مردانشاه بن زادن فروخ ، ۴/۳ : ۸ ، ۱۱ ، ۹
- ۱۵
- مرزبان (خاندان) ، ۴/۳ : ۵
- مرزبانی جی ، ک . ف ، ۴/۳ : ۱۴۴
- مرزبانی ، ۱ : ۷۲
- مرغوب الطبع (ک) ، ۲ : ۱۳۷
- مروان ، ۴/۳ : ۱۹۷
- مزامیر العاشقین ، ۱ : ۱۰۶
- المزهر ، ۱ : ۵۶ ح ، ۶۲ ح ، ۶۹ ح ، ۷۷ ح
- ۹۴
- مسألة فی العمل بغیر الواحد و بیان حجیته ، ۲ : ۳۰
- مسائل الخلاف ، ۴/۳ : ۱۶۸
- مسائل زردشتی در کتب متون قرن نهم ، ۲ : ۱۷۶
- المستدرک ، ۴/۳ : ۱۱۶ ح ، ۱۷۱ ح
- المستهیل (ش) ، ۱ : ۸۲
- مسروق (ش) ، ۲ : ۳۶ ح
- مسجد کوفه ، ۲ : ۸۶
- مسعود سعد ، ۲ : ۱۲ ، ۱۵
- مسعودی مروزی ، شرف الدین محمد ، ۱ : ۱۱۵
- ۲ : ۱۵۹ ، ۴/۳ : ۲۰۱ ، ۲۰۷ ، ۲۰۹
- مسکین خیر آبادی ، عبدالواحد خان ، ۴/۳ : ۱۲۵
- ۱۲۵
- مسگرا ، منصور ، ۴/۳ : ۳۰۸
- مسلم بن حجاج نیشابوری ، ۴/۳ : ۱۱۸
- مسلمة مجریطی ، ۴/۳ : ۲۰۹ ، ۲۳۱
- مسلمین ، ۲ : ۱۵۷ ، ۴/۳ : ۲۱ ، ۱۹۵
- ۱۹۶ ، ۱۹۹
- مسهار نیوری ، مولوی فیض الحسن ، ۴/۳ : ۱۲۴
- مسند احمد ، ۴/۳ : ۱۱۲ ح
- مسیا (ش) ، ۴/۳ : ۲۱۴
- مسیح (ع) ، ۴/۳ : ۱۸۴
- مشائین ، ۴/۳ : ۱۴۷ ، ۱۶۵
- المشارع و المطارحات ، ۴/۳ : ۱۵۲ ، ۱۵۶
- ۱۶۲
- المشاعر ، ۱ : ۱۱۰ - ۱۱۲
- مشبهه (ش) ، ۲ : ۳۷ ح
- المشرق (مجلة) ، ۴/۳ : ۱۰۷ ، ۱۰۸
- مشرق الآثار ، ۲ : ۱۲۸
- مشرق الاسرار ، ۴/۳ : ۳۰
- مشرق الانوار ، ۴/۳ : ۳۶

- مشکوة ، محمد ، ۴/۳ : ۶۶ ح ، ۷۳ ، ۱۷۵
مشکویه رازی ، ۱ : ۱۱۶
مشهد ، ۴/۳ : ۲۵ ، ۲۶ ، ۱۸۰ ، ۱۸۲
مشهد ناز (ك) ، ۲ : ۱۴۱
مصاحبه‌ای دربارهٔ خرافه و نیرنگ ، ۴/۳ : ۳۱۲
المصاحف ، ۴/۳ : ۱۱۰ ح ، ۱۱۰ ، ۱۱۹
المصباح الساطع ، ۴/۳ : ۶۵
مصباح الفقيه ، ۴/۳ : ۸۱ ، ۱۷۷
مصباح الانس ، ۱ : ۱۱۱
مصباح النهار ، ۲ : ۱۲۶
مصر ، ۱ : ۱۰۴ ، ۱۰۹ ، ۱۶۱ ، ۱۸۰ ، ۱۸۱
: ۲ - ۱۴۹ - ۱۵۲ ، ۱۶۰ ، ۱۶۵ ، ۴/۳ :
ح ۶۹ ، ۷۰ ، ۷۴ ، ۱۱۴ ح ، ۱۱۱ ح ،
۱۱۷ ، ۱۱۹ ، ۱۷۱ ، ۱۸۴ ، ۲۱۶ ،
۲۱۷ ، ۲۱۹ ، ۲۲۷ ، ۳۰۱ ، ۳۰۴ ،
۳۰۶
مصر قدیم ، ۲ : ۱۶۵
مصطفوی ، جواد ، ۲ : ۲۰۵ ، ۴/۳ : ۲۲۱
مصطفوی رجالی ، سیمین ، ۱ : ۱۴۶ ، ۱۴۹
مصلح ، جواد ، ۲ : ۱۹۹ ، ۲۰۰ ، ۴/۳ :
۱۸۷ ، ۱۸۶
مطابقت ادیان ایرانی و اسلام ، ۴/۳ : ۳۱۰
مطارحات ، ۴/۳ : ۱۵۹
مطلع الانوار ، ۲ : ۱۲۷ ، ۴/۳ : ۱۳۳
مطلع النور ، ۴/۳ : ۱۳۳
مطهری ، مرتضی ، ۱ : ۱۱ ، ۲ ، ۱۹۹ ، ۴/۳ :
۱۸۰ ، ۱۸۱ ، ۱۸۲ ، ۱۹۰
- مفقر علی خان ، ۲ : ۱۲۹
مظهر جلیل ، ۲ : ۱۳۶
معاذ (ش) ، ۲ : ۳۶ ح
معاذ بن جبل ، ۴/۳ : ۱۱۴
معاذلة النفس ، ۱ : ۱۱۶
المعارف ، ۱ : ۱۰۶
معارف اسلامی (مجلة) ، ۴/۳ : ۳۱۴
معالم العلماء ، ۴/۳ : ۱۷۱ ح
معاویه ، ۱ : ۱۰۸ ، ۴/۳ : ۱۱۲ ح
المعتبر ، ۱ : ۱۱۶ ، ۴/۳ : ۵۱
معتزله ، ۲ : ۲۲ ، ۲۳ : ۳۷ ح ، ۲۰۰ ، ۲۰۳
۴/۳ : ۱۷۳
معتزلیان ، ۱ : ۱۰۴ ، ۲ : ۲۳
معتصم الشیمة فی احکام الشریمة ، ۴/۳ : ۶۲ ،
۶۴
معتصم ، ۴/۳ : ۲۳۵
معجزات زرتشت (ك) ، ۴/۳ : ۱۴۴
معجزة خاتون جنت (ك) ، ۴/۳ : ۱۳۳
المسراج ، ۴/۳ : ۱۶۰
معلم دولت ، امیر حسین ، ۴/۳ : ۳۰۹
معجم البلدان ، ۴/۳ : ۲۰۱ ، ۲۲۴ ، ۲۲۶ ح ،
۲۲۵
معرفت السلوك ، ۲ : ۱۴۲
مصوم (سید) ، ۴/۳ : ۱۳۹
المملقات ، ۱ : ۷۱
المملقات علی تقویم الایمان ، ۴/۳ : ۳۹

- معلی بن محمد ازوشا ، ٤/٣ : ٩٦
- معین ، محمد ، ١ : ١٤٤ ، ١٤٥ ، ١٤٩ ، ٢ : ٢٠
- المفضلیات ، ١ : ٧١
- مفید ، ابو عبدالله محمد بن محمد بن النعمان ، ٢ :
- ٢٥ ، ٢٧ ، ٢٨ ، ٣٧
- مفید ، ابو عبدالله محمد بن محمد بن النعمان ، ٢ :
- ٢٥ ، ٢٦
- مقابس الانوار ، ٢ : ٢٥ ، ٢٦
- مقابس ، ٤/٣ : ٢٧
- مقاصد الفلاسفه ، ٤/٣ : ١٥٠
- مقالات أربع ، ٤/٣ : ٢٣١
- مقالات دکتر بشیر حسین ، ٤/٣ : ١٤٦
- مقالات و بررسیها ، ١ : ١ ، ٢ : ٣ ، ٣ : ٢٣ ، ٤ : ٥٥٥
- ٨١ ، ٩٥ ، ١١٧ ، ١٤٥ ، ١٨٥ ، ١٩٨ ح
- ٤/٣ : ١ : ١٨٤ ، ٦٠ ، ١٨١ ، ٢٥٨
- ٣١٧ ، ٣٢٢ -
- مقاله پارلوس ایرانی از منطق فیلسوف ارسطوبرای-
- شاه خسرو ، ٤/٣ : ١٩٨
- مقامات همدانی ، ١ : ٨٤ ح
- مقام خیام (ك) ، ٤/٣ : ١٢٨
- مقاومات (ك) ، ٤/٣ : ١٥٩ ، ١٦٢
- مقبول ، فیروز الدین علیخان ، ٤/٣ : ١٣٠
- مقبول شاه ، ٤/٣ : ١٤١ ، ١٤٣
- مقتسی ، مطهر بن طاهر ، ٢ : ١٧٢ ، ١٧١
- مقدمه ابن خلدون ، ١ : ٧١
- مقدمه برگورستان دریائی ، ٢ : ٩٩
- مقدمه الادب ، ٢ : ١٨٩ ، ٤/٣ : ١٧٧
- المقدمه فی الکلام ، ١ : ١٨٩
- مقدمتان فی علوم القرآن ، ٤/٣ : ٨٤ ح ، ١١١ ح
- ١١٤ ح ، ١١٩
- مغرب ، ١ : ١٠٤ ، ١٧٨ ، ١٨١ ، ١٨٤ ، ١٨٧
- ٢ : ١٩٨ ، ٤/٣ : ٢١٣
- مغرب اقصی ، ١ : ١٨١ ، ٤/٣ : ٢٠١
- مغرب زمین ، ٤/٣ : ٢٦٤
- مغنی اللیب ، ٤/٣ : ١٧٧
- مغول ، ٤/٣ : ٢٢٠
- مغیره بن شعبه ، ٢ : ٣٦ ح
- مغهای یونانی ، ٤/٣ : ٢٠٢
- مفاتیح الشرایع ، ٢ : ٢٠١ ، ٤/٣ : ٦١ ، ٦٢ ، ٦٤ ، ٦٥ ، ٦٦ ، ٧٢ ، ٧٦ ، ٧٨ ، ٨٠
- مفاتیح العلوم خوارزمی ، ٢ : ١٤٩
- مفاتیح الغیب ، ٢ : ٥٥ ، ٥٦ ، ٤/٣ : ٣٢٢
- المفارقات الالهیه ، ٤/٣ : ١٦١
- مفتاح العلوم ، ٤/٣ : ٢٥
- مفتح ، محمد ، ٢ : ١٩٩ ، ٤/٣ : ٣١٣
- مفتی تاج الدین ، ٤/٣ : ١٣٣
- مفتی تونس ، ١ : ١٨٠ ، ١٨٣ ، ١٨٦
- مفتی سپاهان ، ٤/٣ : ٣٢
- مفرح القلوب ، ٤/٣ : ١٣٣ ، ١٤٤
- مفردات و جمل در عربی ، ٢ : ٢٠٤
- المفضل النضبی (ش) ، ٢ : ١٨٥

- منجد ، صلاح الدین ، ۲ : ۸۱ ، ۸۲ ، ۴/۳ : موریانوس (ماریوس) (ش) ، ۲ : ۱۵۹
- ح ۸ ، ح ۲
منذربن عمرو ، ۴/۳ : ۱۰۸ : موزة بریتانیا ، ۲ : ۱۳۱ ، ۱۳۹ ، ۴/۳ : ۱۳۶
- منزوی ، ۴/۳ : ۴۱ ، ۴۷ : موزة لوور ، ۴/۳ : ۲۱۸
- منشی تن شکررای ، ۴/۳ : ۱۲۵ : موسوی ، کمال ، ۴/۳ : ۳۱۴ ، ۳۱۵
- منشی سجن رای ، ۲ : ۱۲۴ : موسوی بهبهانی ، علی ، ۴/۳ : ۱۸ ، ۱۹
- منشی ظهور احمد خان ، ۴/۳ : ۱۳۲ : موسوی خرمسان ، حسن ، ۲ : ۲۷ ح
- منشی نند کشور ، ۴/۳ : ۱۳۶ : موسوی نیا ، میرهادی ، ۲ : ۲۰۰
- منصور خلیفه عباسی ، ۱ : ۱۵۸ ، ۱۶۶ ، ۴/۳ : موسی (ع) ، ۴/۳ : ۵۷ ، ۷۵ ، ۱۵۷ ، ۱۷۴
- ۱۹۶ ، ۱۹۹ ، ۲۰۰ ، ۲۰۵ ، ۲۱۹ ، ۲۲۰ :
۲۲۳ ، ۲۲۴ ، ۲۳۰
- منصور حلاج (ک) ، ۴/۳ : ۱۵۱ : موصلی ، ابراهیم ، ۱ : ۶۶
- منصور دوانقی ، ۲ : ۸۷ : مولانا سید حبیب ، ۴/۳ : ۱۲۳
- منصور نامه ، ۴/۳ : ۱۴۳ : مولانا عبدالشکور ، ۲ : ۱۲۰
- منطق الطیر ، ۴/۳ : ۱۳۳ ، ۱۴۰ : مول چند منشی ، ۴/۳ : ۱۳۰
- المنقذ من الضلال ، ۴/۳ : ۱۴۹ : مولانا مسعود ، ۴/۳ : ۲۲
- منلاوس (ش) ، ۴/۳ : ۱۹۵ ، ۲۳۷ : مولر ، هانز ، ۲ : ۱۹۰ ، ۱۹۱
- من لایحضره الفقیه ، ۴/۳ : ۲۵ : مولوی احتشام الدوله ، ۲ : ۱۴۳
- منوچهر خان ، ۱ : ۱۰۶ : مولوی حسن علی ، ۲ : ۱۳۱
- منوچهری ، ۲ : ۱۱ ، ۱۷ : مولوی اسحق ، ۴/۳ : ۱۲۷
- منوچهر مدومالت (ک) ، ۴/۳ : ۱۳۴ : مولوی خوشی محمد ، ۲ : ۱۳۴
- منهاج سراج (ش) ، ۲ : ۱۳۶ : مولوی غلام حیدر ، ۴/۳ : ۱۲۹ ، ۱۳۴
- موافق ، ۴/۳ : ۲۵ : مولوی فیروز الدین ، ۲ : ۱۴۰
- موالید (ک) ، ۴/۳ : ۲۱۴ : مولوی قاسم علی قاسم ، ۴/۳ : ۱۲۶
- موتی لعل ، ۲ : ۱۳۹ : مولوی محمد ابوالحسن ، ۲ : ۱۵۱
- موردی ، ابوعلی ، ۱ : ۱۸۱ : مولوی محمد حسین ، ۴/۳ : ۱۲۴
- موروا ، آندره ، ۴/۳ : ۱۹۲

- مولوی میرشجاع الدین ، ۴/۳ : ۱۲۶
 مولوی نصیر الدین ، ۲ : ۱۳۴
 موندوس (مجله) ، ۲۰ : ۸۵ ، ۱۸۶
 مونیخ ، ۲ : ۱۸۵
 مہاند ، مہیش ، ۴/۳ : ۱۳۸
 مہدی (خلیفہ) ، ۱ : ۱۵۸
 المہدی ، محمد بن عبداللہ بن حسن بن حسن ، ۱ : ۱۶۶
 مہدی نامہ ، ۲ : ۱۲۷
 مہدوی ، ۱ : ۲۹ ، ۴/۳ : ۲۲۱
 مہدوی ، علی اصغر ، ۲ : ۲۸ ح
 مہدوی ، احمد بن عمار ، ۴/۳ : ۹۴
 مہذب ، علی ، ۲ : ۲۰۱
 مہر ، مولانا غلام رسول ، ۲ : ۱۳۶
 مہر ، (مجلہ) ، ۴/۳ : ۳۱۴
 مہر چند ، ۲ : ۱۲۴
 مہلب (ش) ، ۱ : ۸۲
 میخانہ خیام ، ۴/۳ : ۱۲۸
 میر ، میر تقی ، ۴/۳ : ۱۳۲
 میر احمد علی ، ۲ : ۱۲۲
 میر افضل ، ۴/۳ : ۱۴۵
 میر اشرف علی ، ۲ : ۱۳۰
 میر داماد ، محمد باقر ، ۱ : ۱۹ ، ۲۰ ، ۱۰۵
 ۱۰۶ ، ۱۱۳ ، ۱۱۵ ، ۴/۳ : ۱۸ -
 ۲۰ ، ۲۳ ، ۲۴ ، ۲۶ ، ۲۷ ، ۲۹ ، ۳۱
 ۳۲ ، ۴۰ ، ۵۱ ، ۵۶ ، ۵۴
- میر عالم ، ۴/۳ : ۱۲۹
 میرزا جعفر علی خان ، ۴/۳ : ۱۲۳
 میرزا کلیج بیگ ، ۴/۳ : ۱۴۰
 میرزا مرتضی حسین ، ۲ : ۱۲۳
 میرزا مہتمد خان ، ۲ : ۱۲۰
 میرزای تیموری ، سلطان حسین ، ۴/۳ : ۲۲
 میرزای قمی ، ۱ : ۱۱۵
 میر فخرائی ، علی اکبر ، ۴/۳ : ۳۰۸
 میرفندرسکی ، ۱ : ۱۱۴ ، ۴/۳ : ۳۰
 میرولی اللہ ، ۲ : ۱۲۳
 میزان ارتفاع قوس نصف النهار (ک) ، ۴/۳ : ۲۰۳
 میزان المقادیر ، ۴/۳ : ۳۶
 میکائیل ، ژول ، ۱ : ۱۵۵
 میلان (ج) ، ۲ : ۱۶۰
 مینورسکی ، ۲ : ۱۷۲
 مینوی ، مجتبی ، ۱ : ۱۹۰ ، ۴/۳ : ۱۹۱
 ۲۳۹
- ن
 نابہ جمعی ، ۱ : ۷۸
 نابہ ذبیانی ، ۱ : ۶۳ ، ۶۳ ح
 ناجیہ (فرقہ) ، ۴/۳ : ۱۷۰ ح
 نادان ، منشی کامتا پرشاد ، ۴/۳ : ۱۳۵
 ناصر خسرو ، ۲ : ۱۲ ، ۱۳ ، ۱۳۲ ، ۱۳۵
 ۴/۳ : ۱۲۴ ، ۱۲۵ ، ۱۳۶ ، ۱۳۹
 ۱۴۱
 ناصر الدین شاہ ، ۴/۳ : ۲۳۷

- نافع ، ۴/۳ : ۸۹ ، ۹۴ ح
- نافع المسلمین (ك) ، ۲ : ۱۴۳
- نالینو ، ۴/۳ : ۲۰۱ ، ۲۰۲ ، ۲۰۷ ، ۲۰۹
- ۲۱۰ ، ۲۱۲ ، ۲۱۳ ، ۲۲۴ - ۲۲۷
- نام حق (ك) ، ۲ : ۱۴۳
- نامه علی (ك) ، ۴/۳ : ۱۳۵
- نامه مینوی (ك) ، ۲ : ۲۰۲
- نامی ، عزیزالدین ، ۴/۳ : ۱۳۲ ، ۱۳۷
- نبراس الضیاء فی تحقیق معنی البداء ، ۴/۳ : ۳۶
- نبوری متو (ش) ، ۲ : ۱۶۶
- نبی بخش ، محمد ، ۴/۳ : ۱۳۷
- نبیه امین فارس ، ۱ : ۱۵۵ ، ۱۶۲ ح ، ۱۷۵
- نثر بنی نظیر ، ۲ : ۱۴۳
- نجاریه (ش) ، ۲ : ۳۷ ح
- نجف ، ۲ : ۲۵ ح ، ۲۶ ، ۲۷ ح ، ۲۹ ح ، ۳۰ ح ، ۳۱ ، ۳۱ ح ، ۴/۳ : ۱۱۷
- نجفی ، ۴/۳ : ۹۸
- نجفی ، جعفر ، ۱ : ۱۱۵
- نجفی شریعتی ، محمد تقی ، ۲ : ۲۰۰
- نجم ، کاظم ، ۴/۳ : ۳۰۹
- نجم الاسرار (ك) ، ۲ : ۱۲۶
- النحو التجریبی ، ۱ : ۲۰۰
- نحوه بری ، ۱ : ۱۵۵
- نحوی اسکندری ، یحیی ، ۴/۳ : ۶۷
- نخبة المقال فی اسماء الرجال ، ۴/۳ : ۲۳
- نوری ، ابوالهاشم ، ۲ : ۱۳۱
- نراقی مهدی بن ابی ذر ، ۱ : ۱۱۰
- نروژ ، ۴/۳ : ۲۹۶
- نریمان ، ف . ن . ، ۴/۳ : ۲۰۴
- نزهة الارواح ، ۴/۳ : ۱۵۵ ، ۱۶۷
- نسیم دهلوی ، اصغر علیخان ، ۴/۳ : ۱۳۵
- نسیم عرفان (ك) ، ۴/۳ : ۱۲۲
- نشاط المشق (ك) ، ۲ : ۱۴۳
- نشان حیدری (ك) ، ۲ : ۱۴۳
- نشان لکهنوی ، حاجی میرزا امغل ، ۲ : ۱۲۵
- النشر فی القراءات الحشر ، ۴/۳ : ۸۸ ح ، ۱۰۶
- ۱۱۵ ، ۱۱۹
- نصرین سیار ، ۴/۳ : ۳
- نصرت اللغات ، ۲ : ۱۳۶
- نصیبین ، ۱ : ۱۶۰
- نصیرالدین طوسی ، ۱ : ۱۰۴ ، ۱۴۴ ، ۱۴۹ ، ۱۵۴
- ۲ : ۱۳۵ ، ۱۷۲ ، ۴/۳ : ۵۶ ، ۱۲۴
- ۲۳۷
- نظام (ش) ، ۲ : ۳۶ ح
- نظاما احمد ، ۴/۳ : ۲۹
- نظام الدین احمد گیلی ، ۱ : ۱۰۸
- نظام الملک طوسی ، ۲ : ۱۳۵
- نظامی عروضی سمرقندی ، ۲ : ۱۳۲
- نظامی گنجوی ، ۲ : ۹ ، ۴/۳ : ۳۰ ، ۱۲۵
- ۱۲۶ ، ۱۲۹ ، ۱۳۲ ، ۱۳۴ ، ۱۳۶ ، ۱۴۳
- ۱۳۹ ، ۱۴۱ ، ۱۴۳
- نظامیه بغداد ، ۴/۳ : ۱۶۷

- نظیری نیشابوری ، محمد حسین ، ۲ : ۱۳۶ ،
 نوادر (ك) ، ۱ : ۲۹ ح
 نوبخت (خاندان) ، ۴/۳ : ۱۹۹ ، ۲۱۱ ،
 ۱۳۷
 النعمات الالهية الساوية ، ۴/۳ : ۱۶۰
 نفمة جاوید ، ۴/۳ : ۱۲۳
 نفقة المصدر ، ۴/۳ : ۱۹۰ ، ۱۹۱
 نفعات الانس ، ۲ : ۱۴۳
 نفعات صبری ، ۲ : ۱۳۶ ، ۱۶۰
 النفس (ك) ، ۱ : ۱۱۶
 نفس زکیه ، ابراهیم بن عبدالله بن حسن بن حسن ،
 ۱ : ۱۶۷
 نفوذ دین در حقوق اساسی ایران ، ۴/۳ : ۳۱۰
 نقد الاصول ، ۱ : ۱۰۹
 نقض المشاعر فی دفع شبهات الفیلسوف الشیرازی ،
 ۱ : ۱۱۱
 نقوی ، شهریار ، ۲ : ۱۱۷ ، ۱۱۸ ، ۴/۳ :
 ۱۲۱
 نقوی ، محشر ، ۴/۳ : ۱۲۸
 نقوی ، نائب حسین ، ۲ : ۱۳۹
 نقوی سانبهری ، خورشید علی مهر ، ۴/۳ : ۱۳۷
 نگار راضی (ك) ، ۴/۳ : ۱۳۱
 نگارستان راحت ، ۴/۳ : ۱۳۳
 نگهت گلستان ، ۲ : ۱۴۰
 نل و دمن ، ۴/۳ : ۱۳۵
 نبیر (قوم) ، ۱ : ۷۹
 نواب میر غلام حسین ، ۲ : ۱۳۵
 نواب کلب علیخان ، ۲ : ۱۲۱
 نوادر (ك) ، ۱ : ۲۹ ح
 نوبخت (خاندان) ، ۴/۳ : ۱۹۹ ، ۲۱۱ ،
 ۲۲۴ ، ۲۳۵
 نوبخت ، ابوسهل فضل بن سهل ، ۲ : ۱۸۱ ،
 ۴/۳ : ۱۹۶
 نوبختی ، ۲ : ۱۷۱
 نوبهاری ، ظفر ، ۴/۳ : ۱۲۶
 نوح بن دراج ، ۲ : ۳۷ ح
 نور الانوار ، ۲ : ۱۲۸
 نورالدین ، ۱ : ۱۵۹
 نورنامه ، ۴/۳ : ۱۳۵
 نورنیرگ ، ۴/۳ : ۲۲۷
 نوری ، علی ، ۱ : ۱۱۰
 نوری مازندرانی ، علی بن جمشید ، ۱ : ۱۱۱
 نوشیروان نامه ، ۲ : ۱۲۱ ، ۱۲۴
 نو طرز مرصع (ك) ، ۲ : ۱۳۲
 نولدکه ، ۱ : ۴۲ ، ۴۵ ، ۸۰ ح ، ۴/۳ : ۸۶ ،
 ۱۰۱
 نووی ، ۴/۳ : ۱۰۷
 نویری ، ۱ : ۱۰۲ ح
 نوینگیاور (ش) ، ۴/۳ : ۲۱۳
 نهایی ، ۲ : ۲۸
 نهج البلاغه ، ۱ : ۱۳ ، ۴/۳ : ۳۱۲
 النهروانی ، ابوالفرج بن المعانی بن زکریا ، ۲ :
 ۱۵۴
 نیاس ، ابراهیم ، ۱ : ۱۸۱ ، ۱۸۷
 نیرنگ (ك) ، ۲ : ۱۷۶ ح

- نیپور (ج) ، ۴/۳ : ۲۱۶
- نیجریه ، ۱ : ۱۸۸ ، ۱۸۷
- نیرنگ عشق (ك) ، ۴/۳ : ۱۳۵
- نیریزی ، فضل بن حاتم ، ۴/۳ : ۲۳۱ ، ۲۳۲ ، ۲۳۸
- نیشابوری ، ابواسحاق ، ۴/۳ : ۱۳۱
- نیکلسون ، ۱ : ۳۶ ح ، ۴۴ ح
- نیکو ، احسان الله ، ۱ : ۱۹۲
- نیوتون ، اسحق ، ۴/۳ : ۲۹۳
- و
- وانت ، ولف گانگ ، ۲ : ۱۸۶
- وائق رام پوری ، جعفر شاه ، ۲ : ۱۲۳
- واجد علیشاه ، ۲ : ۱۳۶
- واعظ جوادی ، اسماعیل ، ۲ : ۲۰۵ ، ۲۰۶
- واعظ کاشفی ، کمال الدین حسین ، ۲ : ۱۱۹
- ۱۳۱
- واعظ کاشفی ، ملا حسین ، ۲ : ۱۳۴ ، ۴/۳ :
- ۱۲۸ ، ۱۲۹ ، ۱۳۸ ، ۱۴۱ ، ۱۴۵
- واقعات اکبر (ك) ، ۲ : ۱۲۰
- واصل بن عطاء ، ۲ : ۸۳ ، ۸۶
- وافی (ك) ، ۴/۳ : ۷۸ ، ۹۶ ح ، ۱۱۹
- واقعه ، ۲ : ۳۷ ح
- واگبهاتا (ك) ، ۲ : ۱۶۷
- والزی ، پل ، ۲ : ۹۵ ، ۹۶ ح ، ۹۷ - ۱۰۳
- ۱۰۴ ، ۱۰۵ ، ۱۰۹ - ۱۱۵
- والکالی ، حمید ، ۱ : ۱۸۱ ، ۱۸۷
- والیس ، ۴/۳ : ۲۳۱
- والونتو ، ۱ : ۱۸۱ ، ۱۸۷
- وامق و عذرا ، ۴/۳ : ۱۴۳ ، ۱۳۵
- والی خیرپور ، میر علی نواز ، ۴/۳ : ۱۳۹
- وجدی ، وجیه الدین ، ۴/۳ : ۱۳۱ ، ۱۳۳
- وحدت وجود (رسالة) ، ۱ : ۱۰۹
- وحشی ، نواب عمر علیخان ، ۲ : ۱۳۹
- وحشی ، محمد احسن ، ۴/۳ : ۱۳۵
- وحید (مجله) ، ۴/۳ : ۳۱۴
- وراهمهر (ش) ، ۲ : ۱۶۹
- ورندا (ك) ، ۲ : ۱۶۷
- ورنر ، دبیم ، ۲ : ۱۸۵ ، ۱۸۶
- وزارت آموزش و پرورش ، ۴/۳ : ۱۹۰
- وزارت فرهنگ ، ۴/۳ : ۳۱۵
- وزارت فرهنگ و هنر ، ۴/۳ : ۳۰۲
- الوزراء و الكتاب ، ۴/۳ : ۳ ح
- وزیر خان لنکران (ك) ، ۲ : ۱۴۳
- وست (ش) ، ۴/۳ : ۲۰۷
- وصال العاشقین ، ۴/۳ : ۱۲۶
- الوضوء والصلوة ، ۴/۳ : ۳۶
- وقایع عالمگیری (ك) ، ۲ : ۱۴۳
- وکلاهی مرافعه (ك) ، ۲ : ۱۴۳
- ولا ، مظهر علیخان ، ۲ : ۱۲۰ ، ۱۳۰ ، ۱۳۱ ، ۱۳۱
- ۱۴۴ ، ۴/۳ : ۱۳۱
- ولایت علی (ش) ، ۲ : ۱۲۹
- ولاندبرگ (ش) ، ۱ : ۵۶
- ولید ، ۱ : ۸۴ ح ، ۹۲ ، ۱۵۸

- ونگسینا (ك) ، ۲ ، ۱۶۶
 ووی نارسکی ، زیکی ، ۴/۳ ، ۳۰۵
 وهوی ، واقف امر ، ۴/۳ ، ۲۸
 ویافر مخاد (ش) ، ۴/۳ ، ۲۰۰
 ویت تائین ، ج ، ۲ ، ۱۸۹ ، ۱۹۰
 ویلسن ، ج ، ۱۰ ، ۴/۳ ، ۳۰۱
 وینتز ، ورنفر ، ۴/۳ ، ۳۰۴
 وین ، ۱ ، ۴۳
- ه
 هائینز ، ویلم ، ۲ ، ۱۸۶ ، ۱۸۸
 هارت ، بلوم ، ۲ ، ۱۳۲
 هارتمن ، ۱ ، ۵۵
 هارون الرشید ، ۱ ، ۶۶ ، ۸۵ ، ۱۵۸ ، ۱۵۹
 ۲ ، ۱۶۶ ، ۴/۳ ، ۱۴۳ ، ۱۹۶ ، ۱۹۷
 ۲۰۱ ، ۲۰۶ ، ۲۱۹ ، ۲۲۶ ، ۲۳۲ ، ۲۳۳
 هاربت (ك) ، ۲ ، ۱۶۷
 هاشمی ، میزان ، ۴/۳ ، ۱۳۷
 هاشمی ، نصیرالدین ، ۴/۳ ، ۱۴۵
 هالب واکس ، موریس ، ۱ ، ۱۴۴ ، ۱۵۰
 هتوبدلیشا (ك) ، ۴/۳ ، ۱۳۳
 هجویری = داتا گنج لاهوری
 هخامنشیان ، ۲ ، ۱۷۹ ، ۴/۳ ، ۳۰۵
 هدیه الاحیاب ، ۴/۳ ، ۲۶ ، ۱۷۱ ح
 هدایت الطالبین ، ۲ ، ۱۴۴
 هدیه العارفین ، ۴/۳ ، ۲۲۶ ح
 هدیلیان ، ۱ ، ۶۲ ح
- هفت گلشن ، ۲ ، ۱۴۴
 هدیل (قبیله) ، ۱ ، ۴۸ ، ۹۲ ، ۹۵
 هرمس ، ۱ ، ۱۱۶ ، ۴/۳ ، ۲۰۱ ، ۲۰۲
 ۲۲۳ ، ۲۲۴
 هرمیبوس (ش) ، ۴/۳ ، ۲۰۲
 هرث - پاول ، ۲ ، ۱۷۶ ح
 هرودت ، ۲ ، ۱۷۷
 هرونئی و مأمونی (ك) ، ۴/۳ ، ۲۳۴
 هروی ، حسینعلی ، ۱ ، ۵۵ ، ۱۹۲ ، ۲
 ۹۵ ، ۹۶ ، ۴/۳ ، ۱۰ : ح ، ۱۹۱ ، ۱۹۲
 هزارو یکشب ، ۴/۳ ، ۱۳۵
 هزارک ، سر پول ، ۴/۳ ، ۳۰۳
 هستکس ، ۲ ، ۱۶۶
 هشام بن حکم ، ۴/۳ ، ۹۹ ح ، ۹۹
 هشام بن عبدالملک ، ۱ ، ۷۴ ، ۱۵۸ ، ۲ ، ۱۶۰
 هشام مزنی ، ۱ ، ۶۱
 هشت بهشت (ك) ، ۴/۳ ، ۱۳۶
 هفت پیکر ، ۴/۳ ، ۱۴۱
 هفت سیرحاتم ، ۴/۳ ، ۱۳۶
 هفت و کرزن ، ۴/۳ ، ۱۴۳
 هگل ، ۱ ، ۱۲۶
 هگل ، ۱ ، ۱۴ - ۱۷ ، ۲۷ ، ۲۹ ، ۳۰
 ۱۲۶ ، ۲ ، ۱۰۷
 هلند ، ۴/۳ ، ۲۹۶
 هماتی ، جلال ، ۲ ، ۱۳۶
 همایون نامه ، ۲ ، ۱۴۳
 همایونی آسیائی (مجله) ، ۴/۳ ، ۲۳۹ ح

- همدانی ، عیسی ، ۴/۳ : ۸۸ ح
- همدانی ، آقا رضا ، ۴/۳ : ۸۸
- همسران رسول خدا (ك) ، ۴/۳ : ۳۱۲
- همیشه بهار دانش (ك) ، ۴/۳ : ۱۲۹
- هند ، ۱ : ۹ ، ۱۸۵ ، ۲ : ۱۹ ، ۴/۳ : ۱۴۹
- ۱۵۲ ، ۱۶۶ ، ۱۶۷ ، ۱۶۹ ، ۱۷۱ -
- ۴/۳ : ۱۲۱ ، ۱۳۸ ، ۱۴۷ ، ۱۴۸
- ۱۹۶ ، ۲۰۴ ، ۲۰۵ ، ۲۱۰ ، ۲۳۰
- ۲۲۵ ، ۲۶۱ ، ۲۹۸ ، ۳۰۱ ، ۳۰۳
- ۳۰۶
- هندسه اقلیدس (ك) ، ۴/۳ : ۲۳۷
- هندوستان ، ۱ : ۱۶۹ ، ۱۸۱ ، ۱۸۶ ، ۱۲۴ : ۲
- ۱۳۱ ، ۲۶۶ ، ۴/۳ : ۲۲۷ ح ، ۲۳۷
- ۲۹۸
- هنگری (ج) ، ۴/۳ : ۲۹۶
- هنیک (ش) ، ۲ : ۱۷۶ ح ، ۱۷۹
- هوازن (قبیله) ، ۴/۳ : ۹۵
- هوس ، میرزا محمد تقی خان ، ۴/۳ : ۱۳۲
- هوس لکهنوی ، نواب محمد تقی ، ۴/۳ : ۱۲۱
- هوشیار ، محمد باقر ، ۱ : ۱۴۳ ، ۱۴۴ ، ۱۵۰
- هوفمان ، ه. فرانک ، ۱۰ ، ۴/۳ : ۲۵۹
- هوگو ، ویکتور ، ۲ : ۹
- هولاند ، ۴/۳ : ۲۳۲
- هومر (اومیروس) ، ۴/۳ : ۱۹۴
- هیاکل النور ، ۴/۳ : ۱۵۹ ، ۱۶۲
- هیتواپدیشا (ك) ، ۴/۳ : ۱۴۴
- هینتس ، ولتر ، ۴/۳ : ۲۶۳
- یادداشت‌های قزوینی ، ۴/۳ : ۱۴ ح
- یادنامه خواجه نصیرالدین طوسی ، ۱ : ۱۴۴
- ۱۴۹
- یادنامه ماسینیون ، ۴/۳ : ۳۹ ، ۴۴
- یاقوت حموی ، ۴/۳ : ۲۰۱ ، ۲۲۴
- یثرب ، ۱ : ۱۵۳ ، ۱۶۴ ح
- یحیی ، ۴/۳ : ۱۷۶
- یحیی ابن خالد برمکی ، ۲ : ۱۷۱ ، ۴/۳ :
- ۲۳۲
- یزدان شناخت (ك) ، ۴/۳ : ۱۶۰
- یزد ، ۴/۳ : ۲۲
- یزدجرد = یزدگرد
- یزدگرد ، ۲ : ۱۵۴ ، ۱۸۱ ، ۴/۳ : ۲۰۷ -
- ۲۰۹
- یزدگردی ، امیرحسن ، ۴/۳ : ۱۹۰ ، ۱۹۱
- یزدی ، عبدالمطلب بن شاه منصور ، ۴/۳ : ۴۹
- یزید بن مهب ، ۱ : ۷۵ ح
- یعقوب ، ۴/۳ : ۱۰۲
- یعقوب بن طاروق ، ۴/۳ : ۲۰۲ ، ۲۰۳ ، ۲۱۰
- ۲۲۹ ، ۲۳۰ ، ۲۳۵
- یعقوب حصرمی (مالک) ، ۴/۳ : ۱۰۲ ح
- یعقوبی ، احمد بن ابی یعقوب ، ۴/۳ : ۱۸۴
- ۱۸۵ ، ۲۱۹
- ینما (مجله) ، ۲ : ۲۱ ح ، ۱۹۸
- یکصد غزل از حافظ (ك) ، ۴/۳ : ۱۴۱

یوسفی هروی ، ۱ : ۲ : ۲۰۲	یمانه (ج) ، ۱۰۰ : ۱۰۰
یونان ، ۱۶ : ۹ : ۴۱۰۴ : ۱۵۰۰ : ۱۱۶۶	یمن ، ۱۰۸ : ۹۵ : ۴/۳ : ۱۶۱ : ۵۷
۱۸۱ : ۱۸۳ : ۴/۳ : ۱۸۴ : ۱۹۴	۱۸۴
۱۹۶ : ۱۹۷ : ۲۱۵ : ۲۱۹ : ۲۶۰	یوحنا بن ماسویه ، ۴/۳ : ۲۳۷
۲۹۸	یوسف بن عمر ، ۴/۳ : ۳
یونسکو ، ۴/۳ : ۱۸۰ : ۳۰۰ : ۳۱۱	یوسف زلیخا (ك) ، ۴/۳ : ۱۳۶ : ۱۳۷
یوهانس ، بتزینک ، ۲ : ۱۸۹	۱۴۳ : ۱۴۱